

3204
3205
3206
3207

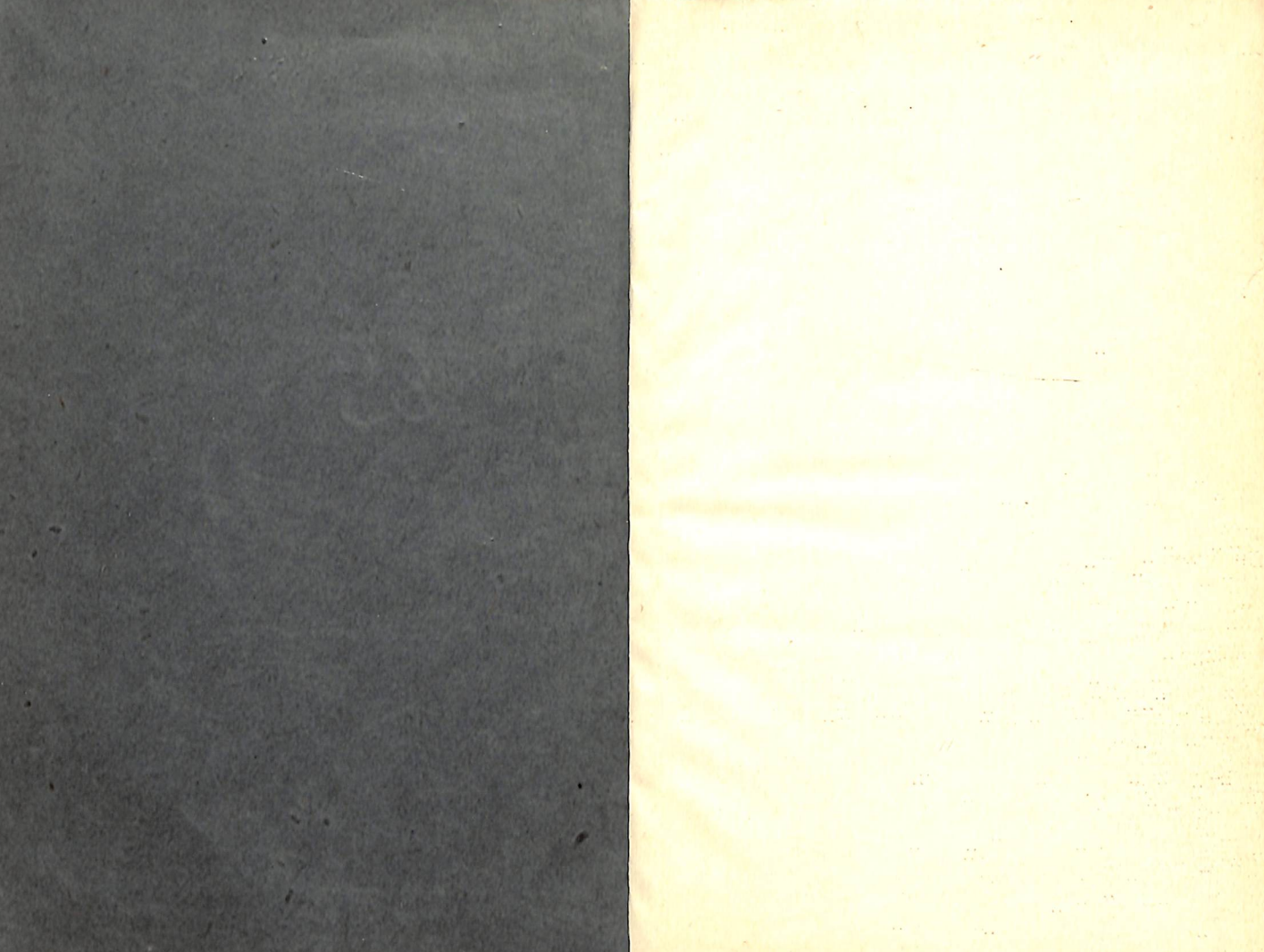
Wingby

106-108

Wingby

105

2010

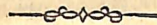
4-5

w 74

A. DEVEJIAN LIBRARY
NEW YORK

Ա. ՏԵՎԵՅԻԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Լ Ա Մ Ը Ն Է

ԲԱՆՔ

ՀԱՒԱՏԱՑԵԼՈՅ ՈՒՐՈՒՔ

Printed in Turkey

28

Լ Ա Մ Ա Ն Է

5-16

Բ Ա Ն Ք

ՔԱՆԱԾԱՆԵԼՈՅ ՈՒՐՈՒՔ

ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՅ

Ռ . Յ . Պ Է Ր Պ Է Ր Ե Ա Ն

ԳՈՐԾԱՍԷՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՐԾ ԱՌԱՋԻՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Յ . ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Կ . Պ Օ Լ Ի Ս

— 1871 —

11330

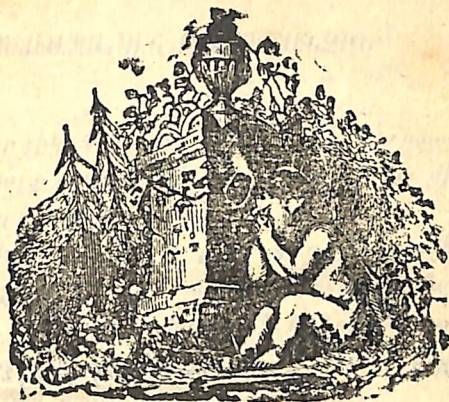

2001

13116 105-2015
39 Խ105

Printed in Turkey

Ի ՅԱՒԻՐԺ ՅԻՇՍՏԱԿ

ՅԱԿՈԲԱՅ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ ՍԱՓՐՉԻ

ՀՕՐԵ ԻՄՈՅ

ՀԱՆԳՈՒՑԵԼՈՅ Ի 1856 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ

Յոսկեքանդակ և մեծաշուք 'ի դամբան
Այլք զիւրեանց հօր պճնեն զյետինն օթևան .
Իսկ ես՝ որոյ արտասուք և չող լուսնեկին
Դետեն և եթ թէ ու՛ր անիւնք Գո հանգչին ,

Ձայս , ո՛ր խն Հայր , զայս Քեզ կանգնեմ ես
ԱՐՁԱՆ

մ'չ առաւել ինչ Քեզ ձօնել բաւական .
Սակայն թըւի ինձ թէ քրտան դոյզն այս չիթ .
Զոր , գշերմաւդ հեղու ճակատ որդեկիդ ,
Քաղցր է ոտկերոյդ և նոցին չուք պերճաւոյն
Քան զպարտեան կուճ՝ դոր կանգնէ ճո-
խութիւն :

1871 Յուլիս 31 1881 Ռ . Յ . Պ .

Խաղիւր .

Գործարար և Բարձրագոյն
Սահմանաւոր ընկերութիւն
Բնակարանային և Գործարարական
Բնակարանային և Գործարարական
Բնակարանային և Գործարարական

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ ԹԱՐԴԻՄԱՆՁԻՆ՝

Մարդիկ Համայն , բնութենէն Հաւասար
ստեղծեալք , մի և նոյն իրաւունքներն ու մի-
և նոյն պարտքերն ունին :

Երկիրը , յորում դրած է զայնս զամեն
ինչ ստեղծող Զեռնը , ամենուն Հաւասար մայ-
րըն է , և ամենքն , իբրև մի և նոյն մօր որ-
դիք , Հաւասարապէս իրաւունք ունին նորա
յորդառատ ստեանց կաթը ծծելու :

Երկիրն Հասարակաց հայրենիքն է : Անց-
նիւր մարդ , որ կեանք կ'առնու և կուգայ
յաշխարհ , իրաւունք ունի երկնից տակ տեղ
մը գրաւելու և իւր բաժինն ունենալու երկ-
րին պարգևներէն : Արևուն տակ միշտ ամե-
նուն Համար բաւական տեղ կայ , և բնութեան
սեղանը զամենքն յագեցնելու համար . յոյժ
առատալից է ու անսպառ :

Այս եւն օրէնք բնութեան , և բնութեան
օրէնքներն յաւիտենական ինչ , անսոյցնալի
և անփոփոխական : Դարձեալ , զգոյն ամե-

Գործարար և Բարձրագոյն
Սահմանաւոր ընկերութիւն
Բնակարանային և Գործարարական
Բնակարանային և Գործարարական
Բնակարանային և Գործարարական

Նորա առջև չի՛ք խտրի . ամեն անհարթութիւն և ամեն օձտումն ղեղծումունք են նորա օրինաց , և նորա դէմ գործուած ոճիրք : Էակք ամեն սեռերով միայն կը զանազանին նորա առջև , և բայց յընդհանուր օրինաց՝ հըպատակք են նաև իւրաքանչիւր սեռի յատուկ օրէնքներու : Բնութեան մէջ անհատական օրէնք չկան :

Բովանդակ մարդիկ , մի և նոյն ֆիզիզական ու բարոյական կարողութիւններով ըստեղծուած , մի միայն մէկ սեռ կը կազմեն՝ որ կ'անուանի մարդկային սեռ : Ամենքն նըմանք են իրերաց . զնոյն օրինակ կը ծնին մերկըք և տխեղծք , կենաց մի և նոյն օրինօք կապրին , և , երբ իւրեանց աստարէզն 'ի կատար կ'ածեն , կ'երթան մի և նոյն հողէ անկողնոյն մէջ իւրեանց յետին հանգիստն հանգչելու : Բընութիւնն , ուրեմն , զանոնք եղբայր ստեղծած է , և նա ո՛չ ումեք տուած է առաւել ինչքան այլում :

Ըսել թէ նա զոմանա մեծ ըրած է , զոմանա փոքր , զմին տէր կարգած , զայլն ըստրուկ յօրինած , հայհայութիւն մ'է սոսկալի

Նորա դէմ՝ որ զԲնութիւնն ըրաւ և տուաւ անոր իւր յաւիտենական ու անյեղլի օրէնքներն :

*
*
*

Մարդոյն իրաւանց գլխաւորն ու առաջինն է ազատութիւնը : Այս՝ նորա իրաւանց ամենէն անբռնաբարելին է : Ո՛վ որ զայն կը բռնաբարէ՝ կ'եղծէ բնութեան օրէնքը և կը կործանէ հաւասարութիւնը . վասն զի առանց ազատութեան չի՛ք հաւասարութիւն : Մարդիկ կը ծնին ազատք կամքով և տէր իւրեանց անձանց : Ազատութիւնը նաև այն թէ՛ ութիւններէն մին ու մեծագոյնն է՝ որովք միայն մարդը բարոյական էակ մ'է : Վերցու՛ր ազատութիւնը , այլ ևս մարդն չէ՛՝ այլ ինչ բայց անասուն մը բնազդմանց գերի . չէ՛՝ նա այլ ևս պատասխանատու էակ մը , վասն զի իւր շարժմանց և ընթացից մէջ ազատ ու ինքնիշխան մէկը կրնայ պատասխանատու ըլլալ իւր գործոց . այլևս առաքինութիւնը ցնորք մ'է միայն սին ու ծաղրելի , և բարեց ու չարի աշուհներն . նշանակութենէ՛ զուրկ՝ օգային բա-

Դ

ներ : Ասարտել զմարդն իւր աղատութենէն՝
կը նշանակէ մարդկային սեռն իւր վսեմա-
թեան բարձունքէն դաճովիծել նուառութան
տղմին մէջ , և բանական արարածներ՝ ան-
բանից վոհմակ մ'ընել , ջոկ մը գրաստուց՝ որք
կ'երթան ու՛ր որ խթանը վարէ գիրենք :

Մարդն առանց աղատութեան կը դադրի
մարդ ըլլալէ : Այնո՛ւ միայն նա մարդ է ,
այսինքն բարոյական էակ մը . այնո՛ւ և եթ
մեծ է և երջանիկ , և անո՛վ միայն իւր հո-
գեկան կարողութիւնքն կրնան իրենց բովան-
դակ օճումն ու զարգացումն ստանալ , և
մարդկային սեռը՝ իւր գօրութեանց և կա-
րողութեանց բովանդակ ստացմամբն և կիրա-
ռութեամբը՝ զիմեւ անվրէպ ու արագ ՚ի կա-
տարելութիւն :

Մարդիկ , ըստ որում ընկերական և ի-
րիքաց հետ սպրեւու ճակատադրեալ , մեծ
ու գլխաւոր սթարտականութիւն մ'ունին առ
միմեանս . այն է յարգել միմեանց աղատու-
թիւնը . և ա՛յս նոյն իսկ իւրեանց շահուն
համար , վասն զի նա՛ որ կը բռնաբարէ զայ-
լոյ իրաւունքը՝ դէ-րն կը դնէ ՚ի վտանգի :

Այս պարտականութիւնն է հիմն և սլայման
ամեն մարդկային ընկերութեան :

*
* *

Աղատութիւն , Հաւասարութիւն , Եղ-
բայութիւն . այս է մարդկութեան նշանա-
բանը , այս է այն եռակի կնիքը՝ զոր բը-
նութեան Արարիչը դրոշմած է նորա ճակտին
վերայ : Յորչափ մարդիկ հաւատարիմ՝ կացին
այս նշանաբանին , և ցորչափ անջինջ պահե-
ցին իւրեանց ճակտի վերայ զայս կնիքն աստ-
ուածեղէն , երջանիկ եղան . վասն զի տիե-
զերաց Օրինադիրն երջանկութեան օրէնքներ
միայն սահմանած է և ո՛չ աղիտից . նա՛ զա-
մեն ինչ բարի ըրած է . և զաշխարհ՝ ո՛չ ե-
թէ ցառոց ու թշուառութեանց կայան մը , այլ
երանութեան զրախտ մը , միայն թէ գիտնայ
մարդն ճանչել նորա օրէնքներն ու անոնց
հպատակիլ :

Այլ յորմէ հետէ մարդիկ ոտնակոխ ըրին
բնութեան օրէնքներն , յորմէ հետէ եղան
մարդիկ՝ ոչք իրենց նմանեաց աղատութիւնը
բռնաբարեցին և զնոսա իբրեւ տարուկ իրենց կա-

մայր դործի մ'ըրին , յորմէ՛հ ետէ՛ եղան մարդիկ
ոյք բնութեան հաստատած հաւասարութիւնը
սպաննեցին և իրենց եղբարց բռնաւորներն
եղան , երջանկութիւնը բարձա՛ւ ՚ի միջոյ , և
յայնմհետէ աղէտք , արտասուք և արիւն հե-
ղեղեցին յաշխարհ , և տկարին ճիշերը , տա-
ռապելոյն հառաչանքն , քաղցելոյն հեծու-
թիւնքն , օրհնութեանց ու խնդի նուագներու
փոխան , յարաժամ երկնից կամարքը բախել
սկսան :

Հաւասար իրաւանց տէր անհատն՝ ի՛նչ
կազմեալ մարդկային սեռը երկու իրարմէ-
տարբեր դասեր իւր մէջ պարունակեց . մեծք
և փոքունք , իշխանք և ժողովուրդ . և միշտ
այս վերջինք վաստակեցան , որպէս զի այնք
հանգչին , սոքա սովալ լուկ կորան , որպէս զի
այնք առատութեամբ յղփանան . սոքա մերկք
ու անպատասարք մնացին , որպէս զի նոքա
պալատից մէջ յօրանան . և մինչ ամեն բարիք
և ամեն փառք նոքա կը վայելէին , ժողովըր-
դեան չարի՛ք միայն և նախատինք եղան ՚ի-
բաժին :

Եւ ա՛յս եղած է մարդկային ազգի ճա-

կատագիրը յանյիշատակ դարուց հետէ :

Թշուա՛ռ ժողովուրդ , որ մարդկութիւնն
խակ է , նորա արմատն ու բունը , նորա սիրտը ,
ինչ աղիտից դարերու մէջէ իւր ընթացքն
ըրած է մինչև ցայս կէտ . ո՞րքան տառապած
է ու վշտակրած , և ի՞նչ փշալից ու ժեռուտ
առապարներու վրայ իւր մարմնոյն կտորները
թողուցած է : Աբէլի արենէն մինչև Բրուսօ—
Գաղղիական անհուն նախճիրը անմեղին
արիւնը , ժողովրդեան արիւնը , արտասուք
խառն , քանի՞ցս ծծած է երկիրը մինչև աղիք-
ները սարսուալով :

Միշտ իբրև զճճի անարգ առ ոտն կո-
խտեալ , իբրև զգրաստ բեռնաբարձ և խը-
թանահար , հնութեան գերութենէն և միջին
դարու աւատական ատրկութենէն մինչև արդի
գործաւորութիւնը ո՞րքան քիրտն թափած և
փոխարէն ո՞րքան արտսուք խմած է :

Պրակոնեան օրէնքներ զաշխարհ քանի՛-
օն բանտերով ու կառավնարաններով լցուցին .
քանի՛ քաղաքաց ովկիանանման հրդեհներ
Ներոններու հրախաղութեանց հանդէսները
եղան , և ո՞րքան բիւրաւոր մարդկային արա-

րածոց սրախողխող կառափունք Թիմուրներու
յաղթական կոթողներն յօրինեցին :

*
* *

Սակայն տասն և ինն դար յառաջ, մինչ-
դեռ սուրն ու երկաթեայ գաւազանը կը թա-
ղաւորէին փոխան ամեն իրաւանց ու արդա-
րութեան, մինչդեռ ժողովրդեան դաշխճներն
զժողովուրդն մարտիրոսութեան բեմին վրայ
տարածած, կտոր կտոր նորա մարմինը դա-
նակելու դաւադած էին, յանկարծ ձայն մը
լսուեցաւ աշխարհի մէջ, որ կ'աղաղակէր .
« Գթութիւն, գթութիւն . ե'ս կուգամ մեռ-
նել այդ մարտիրոսին փոխան : »

Եւ այս ձայնին մէջ այնպիսի քաղցրու-
թիւն մի կայր՝ որոյ նմանը երբէ'ք չէր լըս-
ուած տիեզերաց մէջ : Ասի Արդարութեան
ձայնն էր՝ որ արտաքսուած էր յերկրէ, և
Սիրոյն՝ որ մեռած էր 'ի մարդիկ : Մարտի-
րոսն, յայս ձայն, բացաւ իւր ոգեկար աչերն և
յառեց յայն կերպարան աստուածեղէն՝ ուս-
տի այս ձայնը կ'ուզայր : Չայնը կրկնեց .
« Արդարութիւն և Սէր : » Այն հայեացքն

և այս ձայնը օրհասականին սրտին մէջ նոր
կենդանութեան հուր մ'արծարծեցին և յաշն
նորին յիշամբռ յուրոյ ճաճանչ մի շողողաց :
Անիրաւութեան և ատելութեան մարդի-
կըն 'ի մահ մատնեցին Արդարութեան և Սիրոյ
այդ Առաքեալն, և իրենք ուսան յառաջ ա-
ծել իւրեանց դաշճային դործը . բայց ձայնը,
անմեռ, կը հնչէր միշտ օդոց մէջ, և քանի որ
կզարնէր իրենց ու Մարտիրոսին ականջաց,
ինքեանք անծանօթ սարսուռով մը կը սարսը-
ռային, և Մարտիրոսը միշտ նոր ոյժ մը և
յոյս մը կ'ստանայր այդ հնչիւնին մէջ :

*
* *

Քրիստոս էր այդ Առաքեալը : Նա փրը-
կութեան աւետիսը կը բերէր մարդկային սե-
ռին . իւր խօսքն զմարդկութիւնը պիտի փրը-
կէր : Նա վերստին բնութեան օրինաց մէջ
հաստատել կուգայր զմարդկութիւնն որ ան-
տի յոյժ հեռացած էր, և 'ի մարդիկ սահմա-
նել Արդարութեան օրէնքը՝ որ իւր հիմն
ունի բնութեան օրինաց մէջ, և Սէրը՝ որ եղ-
բայութեան օրէնքն է, այսինքն դարձեալ
բնութեան :

Երբէ՛ք տիեզերաց մէջ քան զայս մեծա-
զոյն յեղափոխութիւն մը չէ՛ եղած :

Մարդ մը , խոնարհ և աղքատ , բովան-
դակ աղղաց բարքերը պիտի յեղաշրջէր և
տապալէր զայն աշտարակն ամբարտաւան՝ զոր
ամբարշտութեան հաղարաւոր դարեր կանգ-
նած էին երկնից դէմ :

Վրէպը զաշխարհ կորուսած էր . ճշմար-
տութիւնը զայն պիտի փրկէր :

Ճշմարտութիւնը Նա ինքն էր : Կուգայր
ասել առ մարդիկ , առ աղինս . « Դո՛ւք եղ-
բարք էք . սիրեցէ՛ք զիրեար , և երջանիկ պի-
տի ըլլաք : »

Նա՛ բոլոր անոնց հոմար կուգայր՝ ոյք
կը վշտակրէին և կ'անարդուէին . ձեռն մ'էր
գլծոյ և օգնութեան առ Թշուառութիւնն կար-
կառեալ , սիրոյ ճաճանչ մը այն մութ ճա-
կատուց վրայ՝ որք յերկիր կային հակեալ :
Ժողովրդեան դատին առաջին առաքեալն ու
գինուորն եղաւ :

Եւ եցոյց թէ ի՛նչպէս պարտ էր փրկել
դժողփութիւնը . — նորա խաչը բառնալով և
անոր վերայ մեռնելով :

Ա՛հ , եթէ նորա խօսքը սուրբ ու անբիծ
մնայր , ինչպէս այն առաջին օրն հնչեց , քա-
նիօ՛ն առաւել բարիք պիտի ընէր աշխարհի :
Եթէ անիրաւութեան , ամբարտաւանութեան
և ատելութեան մարդիկ չջանային իւրիւր
զայդ խօսքը , եթէ՛ նորա քարոզչաց զխմակն
դգեցած՝ սիրոյ և կենաց խօսքը ատելութեան
ու մահուան անէծքի մը չդարձնէին , եթէ՛
յանուրն ճշմարտութեան լուսոյն՝ խաւարը չը-
տարածէին , և զմարդկութիւնն լուսաւորելու
յատկացեալ ջահով խարոյկներու բոցերը չը-
բորբոքէին . . . , ժողովրդեան տառապանաց
վերջին ժամն հնչած կ'ըլլար ցարդ :

*
* *

Սակայն ճշմարտութիւնը կը հալածի՛ բաց
չմեռնիր , կը ծածկի՛ բաց չթաղէր , կ'սքողի
բաց չչիջանիր . վաղ կամ անաղան յաղթա-
նակը իւրն է :

Արուեսակն այգաշեր զառաւօտն աւետեց՝
արշալոյսը կը ժմտի 'ի հորիզոնն . ո՛րչափ մրցի
խաւարն ու տաղնապի իւր օրհասական ճգանց
մէջ , տեղի տալ պարտի ու փախստեայ գնալ

լուսոյ արքային առջև՝ որ անշուշտ ընդ հուսոյ իւր թագաւորութեան մէջ պիտի մտնէ :

Հիմայ փոխանցման ժամանակի մը մէջ եմք . ո՛չ գիշեր է ամենեւին , ո՛չ առաւօտ , այլ բան մը խառն այս երկուքէն . լուսոյ և խաւարի , ճշմարտութեան և ստութեան , արգարին և անիրաւին կռուոյն կամք հանդիսանա : Մարդկութիւնը կը հեծէ յերկունս . այն՝ որ պիտի ծնի , մեծ ապագայն է :

Բանը , որ յեղափոխել եկած էր , իւր պաշտօնը կը ընու : Ոգին Քրիստոնէութեան , թէ և կը բռնաբարի , բայց ա՛յնքան ևս կը ծաւալի : Ճշմարտութիւնը տարափոխիկ է : Ահա՛ ֆիլիստիայութիւնը , որ ՚ի խաւարի կը խարխալէր , Աւետարանին մէջ իւրեան առաջնորդ ջահը կը գտնէ , և Վօլթեր , Ռուսօ Տիստօ , Տ' Ալամպէս , սիրոյ և արդարութեան բանին ասոյդ շահատակները , կը պատրաստեն երկրորդ յեղափոխութիւն մը՝ զոր Հիւկո մարդկութեան օժումը կ'անուանէ , որ ընդ երկա՛ր շղթայեալ Ազատութեան ու Իրաւանց ամպոյ որոտումն ու կայծակումն էր , և որ , զոյգ ընդ գոռալոյն և շանթելոյն , ծաբաւա-

կէզ երկիրը պիտի յագեցնէր արդարութեան անճգնափ :

89 ը բարոյական աշխարհին մեծ դեռանալարժերէն մին եղաւ՝ որ մարդկութեան նոր շարժում ներգործեց :

Հրարուի մ'էր այն որ Ազատութեան , Հաւատարմութեան և Եղբայրութեան լեռները վեր կը նետէր իւր ծոցէն :

Շարժումը շարժումն կը ծնի : Յեղափոխումը կը շարունակէ :

Աշխատութիւն մի կայ յարատե ընկերութեան ալուց մէջ : Տակու երկինք կը լուսաւորին , քօղերը կ'իյնան , և Բռնութիւնն ու Անիրաւութիւնը զինքեանս մերկ ու խայտառակ կը գտնեն : Ղազինս յիրերաց անշատող պատուարք իրենց հիմանց վրայ կը տարուբերին : Խոր մուռնջ մի կ'ենէ խուժանին ծոցէն՝ « Իրաւունք » կը քոչէ այդ մուռնջը :

Եւ տակաւ առ տակաւ վայրահակ գըլտխները կ'ուղղին , և ժողովուրդը կը թուի շունջ մ'առնուլ երկայն , իբր այն թէ ահաւոր երազէ մը արթննար :

Այս ամենայն չպատրաստէր գաշխարհն

այն մեծ դարուն՝ յորում 'ի յանդ պիտի ելնէ Աւետարանի սկսած մեծ յեղափոխութիւնը, և ուր ազգ և ազինք միմիեանց ճակտին վրայ պիտի դրօշմեն համայրն եղբայրական :

*
* *

Ամեն ապագայ իւր առաքեալներն ու մարգարէներն ունեցած է, որք զայն քարոզած և զժողովուրդս յայն պատրաստած են : Լամբնէ, իննևտասներորդ դարուս մէջ, այս մեծ ապագային առաքեալն ու մարգարէն է եղած :

Աւետարանի ճշմարիտ պաշտօնեայ, նորա հեղինակին նման հալածեալ ու լքեալ, Քրիստոնէութեան առաքինութեանց կենդանի տիպար, ճշմարտութեան վեհ ախոյեան, ազատութեան քաջալանջ գինուոր և մարդկութեան մեծ բարեկամ մը եղած է նա :

Ընկերութեան մէջ տիրող աղէտը, հըզօրին ոտից տակ կոխտեալ տկարին ազազակներն, անիրաւին ճիրանաց տակ տանջուող թշուառին ողբերը, սոսկայի անհաւասարութեանց տեսարանը, իրաւանց դէմ եղած

զրկանքը, ընկերային անբարոյականութիւնը 'ի մի բան, Չարիքն՝ իւր ամեն երևութից տակ՝ նորա մեծ ու գգայուն հոգին խորին արգահատանօք ու բուռն զայրութիւն լցած է :

Այս արգահատանքն ու այս զայրոյթը դուրս ժայթքած է Լամբնէ այս սքանչելի գրքին մէջ՝ որ իրաւամբ իւր գլուխ—գործոյը կը համարուի :

Լամբնէ ժողովրդեան կը նուիրէ իւր գիրքը : Գիտէ թէ ճշմարտութեան սերմնն աւելի դիւրեաւ կը բողբոջի ընկերութեան նախնական խաւերուն մէջ, ժողովրդեան կոյս հոգուն վրայ, և թէ զընկերութիւնը վերաշինելու համար՝ նախ պէտք է նորա սիրտը բուժել և ազնուացնել,

Ուստի առ այն կը դիմէ և կը խօսի առնոր հետ իւր իրաւանց ու պարտոց, իւր աղիտից ու վշտաց, իւր յոյսերուն և ապագայ ճակատադրաց վրայ :

Ճշմարտութեան պարզ և անաչառ լեզուովը կը բացատրէ, ինչ որ ջանացինք նախորդ հատուածոց մէջ համառօտել, մարդկային սեռին սրբազան իրաւունքները, բնու-

թեան Աստուածային ու յաւիտենական օրէնքները և Աւետարանի վսեմ ճշմարտութիւնները որք սոյն օրինաց արտայայտութիւնքն են . կը նկարէ հանճարէն ներշնչեալ գրչով մը աղէտներն՝ որք հետեւեցան սոյն օրինաց զեղծումներէն , փորձերն ու տարտամ իղձերն՝ որք զներկայն կը յուզեն , և զայն մեծ ու երանուէտ ապագայն՝ յորում պիտի վայելեն ժողովուրդք՝ որք Աւետարանի ոգւով պիտի վերածնին :

Իւր խօսքը , անոր նման , կը լուսաւորէ , կը մխիթարէ , կը յուսացնէ :

Սակայն այս խօսքը ո՛րքան պարզ՝ ա՛յնքան վսեմ է , և թէ երբեմն իբրեւ զշաղ հեղիկ կը ցօղէ , է զի իբրեւ զշանթ կը շաչէ և կը կայծակէ լի զսրբապատմութեամբ նոցա գէ՛մ որք աշխարհի խաղաղութիւնը եղծած ևս զփաշտութեան թշուառացուցած են :

Մերթ , իբրեւ իմաստուն ծերունի մը իւր մատաղ սերունդէն շրջապատեալ , անեթեթ լեզուով ու երբեմն առակներով իմաստութիւնը կ'ուսուցանէ ժողովուրդեան և կը քարոզէ անոր գորդարութիւնն ու սէրը և մերթ , զերթ նոր

ամն Նսայի , կը թողու ներկայն ու կը յափըշտակուի ապագայ ժամանակաց խորը , և գոցցես խորհրդաւոր ամալի մը մէջէ , հրեղէն շրթամբ յոյս և ահ միանգամայն կը տեղայ մահկանացուաց վերայ :

Իւր ոճը բանաստեղծական է , և թէ և արձակ , բայց իւր մէջ երրայական քերթուածոց չափին նման տեսակ մը չափ ունի՝ որ մասնաւոր գեղեցիկութիւն ու ներդաշնակութիւն մը կը յաւելու սոյն անմահ դրուագաց վրայ :

Երջանիկ եմք որ իննևտասներորդ դարու այս մեծ ճայնին արձագանքը կ'ըլլամք մեր ազգին մէջ : Լամբնէ առ ժողովուրդն նուիրած է զայս զիրքը . ուստի մեք ալ նոյրա թարգմանութիւնը կը նուիրեմք առ հայ ժողովուրդն :

Խի՛ն թէ նա , որ ժողովուրդոց գուցէ մեներն չարաբառտիկն եղած է , այս դրքիս մէջ կարենար ստանալ սիրոյ և եղբայրութեան սոյն վսեմ ոգին որ միայն կրնայ անկեալները կանգնել և զաղինս երանուետել :

1871 Յուլիս 29

Ռ . Յ . Պ .

Խառնիկ

ԱՌ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆ

Այս գիրքը գլխաւորապէս ձեզ համար շինուեցաւ . առ ձեզ կը նուիրեմ զայն : Իցի՛ւ , այնքան չարեաց մէջ՝ որք ձեր բաժինըն են , այն ցաւոց ու տառապանաց մէջ՝ որք գրեթէ անդուլ զձեզ կը ճնշեն , դոյզնինչ ոգի և մխիթարութիւն ընծայէր ձեզ :

Դո՛ւք՝ որ օրուան ծանրութիւնը կը կըրէք , կը փափաքէի որ այս գիրքը ձեր վաստակաբեկ ու թշուառ հոգւոյն համար նոյնն ըլլար ինչ որ , ցորեկ ատեն , դաշտի մ'անկիւնը , ծառի մը ստուերը՝ որքան փոքր ալ ըլլայ՝ է անոր համար՝ որ առաւօտն 'ի բուն աշխատած է արեւուն հրատապ ճառագայթից ներքեւ :

Դուք չարաշուք ժամանակներու մէջ կ'ապրէք , այլ այս ժամանակները պիտի անցնին :

Դառնաշունչ ձմերուան խստութիւններէն յետոյ , Նախախնամութիւնը հեշտ եղանակ մը կը բերէ , և փոքրիկ թռչունը իւր դաշտաց

մէջ կ'օրհնէ զայն բարերար ձեռնը՝ որ շնորհեց իրեն կրկին և՛ ջերմութիւնը և՛ առատութիւնը , և՛ իւր ընկերը և՛ իւր անուշիկ բոյնը : Յուսացէ՛ք և սիրեցէ՛ք :

Յոյսը զամեն ինչ կը քաղցրացնէ , և սէրը դիւրին կը դործէ ամեն բան :

Այս պահուստ մէջ կան մարդիկ՝ ոյք կը վշտակորին յոյժ , վասն զի յոյժ զձեզ սիրեցին : Ես , նոցա եղբայրը , անոնց ձեզ համար բաժնեբուն և ուրիշներուն այս պատճառաւ նոցա դէմ գործածներուն պատմութիւնը գրեցի . և երբ բռնութիւնն ինքնին մաշի , պիտի հրատարակեմ զայն , և յայնժամ նուազ դառն արտասուօք պիտի կարգաք զայն , և դուք ևս պիտի սիրէք այս մարդիկը՝ որք այնքան զձեզ սիրեցին :

Հիմայ , եթէ ձեզ անոնց սիրոյն ու տառապանաց վրայ խօսէի , զիս ևս նոցա հետ բանտերու մէջ կը նետէին :

Յնժայից կ'իջնէի հօն , եթէ այնու ձեր թշուառութիւնը կարենար դոյզն ինչ ամօքիլ . բայց որովհետեւ ի՛նչ որ է՝ նոյնը պիտի ըլլայ դարձեալ , անոր համար սպասել և աղաչել

հարկ է Աստուծոյ՝ որ փորձը կարճէ :

Հիմայ , մարդիկ կը դատեն և մարդիկ կը դատապարտեն . ընդ հուպ Նա՛ պիտի դատէ : Երանի՛ այնմ՝ որ նորա արդարութիւնը պիտի տեսնէ :

Մերունի եմ ես . միտ դէ՛ք ալեւորի մը խօսքերուն :

Երկիրը տխուր և գօսացեալ է , բայց կանաչադարձ պիտի պճնուի վերստին : Չարին շունչը հրակէզ հողմոյ նման չպիտի անցնի յաւիտեան անոր վրայէն :

Ինչ որ կ'ըլլայ , Նախախնամութիւնը կուգէ որ ըլլայ ձեր հրահանգման համար , որպէս զի սովորք բարի և արդար ըլլալ՝ երբ ձեր ժամն հասնի :

Երբ անոնք՝ որք իշխանութեամբ կը զեղծանին՝ անցնին երթան ձեր առջևէն մրրկաւ յոյզ օրուան մը մէջ վտակաց տղմին նման , այն տառն պիտի հասկնաք թէ բարին միայն տեսական է , և պիտի վախնաք պղծելու օդը՝ զոր երկնային հողմը պիտի սրբէ :

Պատրաստեցէ՛ք ձեր հոգիները այս ժամանակին համար , զի հեռու է այն , կը մերձի :

Չեղ համար խաչուած Բրիստոն զձեղ
վրկեւ խոստացաւ :

Հ'աւատացէք իւր խոստման , և , անոր
կատարումը փութացնելու համար , վերաշի-
նեցէ՛ք ինչ որ պէտք ունի վերաշինման , վար-
ժեցէ՛ք ամեն առաքինութեանց մէջ , և սիրե-
ցէ՛ք զիրեար ինչպէս մարդկային սեռին Ազա-
տարարն զձեղ սիրեց , ցմա՛հ :

ԲԱՆԻՔ

ՀԱՒԱՏԱՅԵԼՈՅ ՈՒՐՈՒՐ

Ա .

Յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգոյն Սրբոյ
Ամեն :

Փա՛ռք Աստուծոյ երկնից բարձրութեանց
մէջ և խաղաղութիւն երկրի վրայ բարեսիրտ
մարդոյ :

Թո՛ղ նա՛ որ ահանջ ունի՛ ըսէ . և որ
աչք ունի՛ բանայ՝ դայնս ու նկատէ , վասն
զի ժամանակները կը մօտենան :

Հայրը ծնաւ զԻւր Որդին , իւր Բանը ,
և Բանը մարմին եղաւ , և մեր մէջ բնակեցաւ .
և յաշխարհ եկաւ , և աշխարհ զնա չճանչեց :

Որդին խոստացաւ զրկել մխիթարիչ Հո-
գին , Հոգին՝ որ ՚ի Հօրէ և յՈրդւոյ կը բղխի ,
և որ նոցա փոխադարձ սէրն է . պիտի գայ
ու պիտի նորոգէ երկրիս երեսը , և այս՝ իբր

երկրորդ արարչագործութիւն մը սկիսի լլլայ :

Տասն և ութ դար է որ Բանն աստուած ծային սերմնը ցանեց , և Սուրբ Հոգին դայն բեղմնաւորեց : Մարդիկ անոր ծաղկիլը տեսան , ճաշակեցին անոր պտուղները , իրենց թշուառ օթեանին մէջ միւսանդամ տնկուած կենաց ծառին պտուղները :

Ա՛րսեմ ձեզ , մեծ ուրախութիւն մ'եղաւ անոնց մէջ՝ երբ լուսոյ ծագումնը տեսան , և երկնային հրով մը վառ զգացին զինքեանս : Հիմայ երկիրը վերտին խաւարին ու ցուրտ եղաւ :

Մեր հայրերը արեւուն խոնարհիլը տեսան : Երբ նա հորիզոնէն վար իջաւ , բովանդակ մարդկային սեռը սարսռաց : Յետոյ այս չգիշերուան մէջ չեմ գիտեր ո՛ր պիտի բան մ'եղաւ՝ որ անուն չ'ունի : Որդի՛ք գիշերոյ , Արեւմուտքը սև ու մութ է , բայց Արեւելքը լրջանալ կ'սկսի :

Բ .

Ունկն դի՛ք , և ըսէ՛ք ինձ ուստի՛ կուգայ այս չփոթ , անորոշ ու տարօրինակ աղմուկը՝ որ յամենուստ կը լսւի :

Ձեռք դրէ՛ք երկրիս վրայ , և ըսէ՛ք ինձ ի՛նչու սարսռայ :

Բան մը՝ զոր չգիտեմք կը յուզի աշխարհի մէջ . Աստուծոյ մէկ աշխատութիւնը կայ հոն :

Միթէ ամեն ոք սպասման մէջ չէ՞ . կա՞յ սիրտ մը՝ որ չտրոփէ :

Որդի մարդոյ , ե՛ւ ՚ի բարձունս , և յայտնէ՛ ինչ որ կը տեսնես :

Հորիզոնին վրայ կապուտակ ամպ մը կը տեսնեմ , և շուրջանակի շառագոյն լոյս մը հրդեհի մը ցոլացման նման :

Որդի մարդոյ , ի՞նչ կը տեսնես տակաւին :

Այլ տեսնեմ որ ծովը իւր ալիքները վեր կը վերցնէ , և լերինք իրենց կատարները կը շարժեն :

Այլ տեսնեմ որ գետք իրենց ընթացքը կը փոխեն , բլուրք կ'երբերին , և կործանելով ձորերը կը ընուն :

Ամեն ինչ կը զղրդի , ամեն ինչ կը շարժի , ամեն ինչ նոր երևոյթ մը կ'առնու :

Որդի մարդոյ , ի՞նչ կը տեսնես տակաւին : Հեռուն փոշոյ մրրկացոյց ամպեր կը

տեսնեմ, որք ամեն տեղ կը սփռին, յիրեար կը բաղխին, և յիրեար կը խառնուին : Քաղաքացիքս վրայէն կ'անցնին, և, նոցա անցնելէն յետոյ միմիայն դաշտը կը տեսնուի :

Ար տեսնեմ որ ժողովուրդք յոտն կ'ելնեն խառվայդդ և խառնաշփոթ, և թագաւորք իւրեանց թագին ներքև կը տոգուին : Պատերազմ մը կայ նոցա մէջ, կատաղի ու արիւնուռտ պատերազմ մը :

Ար տեսնեմ մէկ գահ երկու գահ խորտակուած, և ժողովուրդք նոցա բեկորքն երկրիս վրայ կը ցրուեն :

Ար տեսնեմ ժողովուրդ մը՝ որ կը կռուի ինչպէս Հրեշտակապետն Միքայէլ կռուեցաւ Սատանին դէմ : Իւր հաջողութեան սոսկալի են, բայց մերկ է, և իւր ռիսքիմը թանձր դրահ մը հագած է :

Ո՛վ Աստուած . կ'լցնայ . ՚ի մահ խոցեալս : Ո՛չ, վիրաւորուեցաւ միայն . Մարիամ, Կուսամայրը, զայն իւր վերարկուովը կը պատէ, կը ժպտի անոր, և առ վայր մի զայն ճակատէն դուրս կը տանի :

Ար տեսնեմ ուրիշ ժողովրդեան մը առ-

դուլ անգաղար մարտնչիլն ու վայրկեան առ վայրկեան այս մրցման մէջ նոր ոյժ և կորով ստանալը : Այս ժողովուրդը սրտին վրայ Քրիստոսի նշանն ունի :

Ար տեսնեմ երրորդ ժողովուրդ մը՝ որոյ վրայ վեց թագաւորք ոտք դրած են, և անան անգամ որ շարժում մը կ'ընէ, վեց դաշտն իւր վիզը կը մխին :

Լայնատարած շինուածի մը վրայ, օդոյ մէջ մեծ բարձրութեան մը ծայրը, լաւ մը կը տեսնեմ՝ զոր հազիւ հազ կ'որոշեմ, վասն զի ակաթոյր քօղով մը ծածկուած է :

Որդի մարդոյ, ի՞նչ կը տեսնես տակաւին :

Ար տեսնեմ Արեւելքը՝ որ ինքն յինքեան կը խռովի :

Ար նկատէ իւր հինաւորաց ասպարանից կործանումը, իւր վաղեմի տաճարաց աւերը և աները կը բարձրացնէ իրրու թէ ուրիշ մեծութիւններ և ուրիշ Աստուած մը փնտռելու համար :

Ար տեսնեմ զէպ յԱրեւմուտս կին մը խլարստ աշով և պայծառ հակատով . հաստատ ու աներեր ճեղքով մը թեթև ակօս մը կը

դժէ, և ո՛ւր որ խոփը կ'անցնի, հո՛ն մարդ-
կային սերնդոց ելնել կանգնիլը կը տեսնեմ՝
որ իրենց աղօթից մէջ զայն կը կարդան և
իրենց երգոց մէջ զայն կ'օրհնեն :

Ի Հիւսիս մարդիկ կը տեսնեմ՝ որք ա՛լ
միմիայն իրենց գլխուն մէջ կեդրոնացած ջեր-
մութեան մնացորդ մ'ունին՝ որ զանոնք
կը դինովէ . բայց Քրիստոս իւր խաչովը կը-
դրալի անոնց, և սիրտը բարախեւել կ'սկսի :

Կը տեսնեմ 'ի Հարաւակոյս ցեղեր չգի-
տեմ ինչ անիծից տակ ճնշուած գլխի կոր .
ծանրակիր լուծ մը զայնս կ'ընկճէ, կը քայ-
լեն կորաքամակ . բայց Քրիստոս կը զպլի
անոնց իւր խաչովը, և կը կանգնին ուղղաբերձ :

Որդի մարդոյ, ի՞նչ կը տեսնես տակաւին :

Չստատախաներ բնաւ . կրկին գոչենք :

Որդի մարդոյ, ի՞նչ կը տեսնես :

Կը տեսնեմ Սատանը՝ որ խոյս կուտայ,
և զՔրիստոս շրջապատեալ իւր հրեշտակներէն
որ թագաւորել կուգայ :

Գ .

Եւ մտօք տարուեցայ հին ժամանակաց
մէջ, և երկիրը գեղեցիկ, ճոխ և արգասա-
ւետ էր . և իւր բնակիչները երջանիկ կ'ապ-
րէին, վասն զի իբր եղբայր կ'ապրէին :

Եւ տեսայ օձը՝ որ կը սողոսկէր նոցա մէջ .
չատերու վրայ իւր հզօր հայեցումաժքը յա-
ռեց, և անոնց հոգին խռովեցաւ, և մօտեցան,
և օձը տնոնց ականջն 'ի վայր խօսեցաւ :

Եւ օձին խօսքը մտիկ ընելէ յետոյ, յոտն
կային և ըսին . « Թագաւոր եմք մեք : »

Եւ արեւը մթադնեցաւ . և երկիրը մահաշուք
գոյն մ'առաւ, մեռեալները պատող պատա-
նին նման :

Եւ խուլ միմունջ մը, երկայն տրտունջ
մը լսուեցաւ, և իւրաքանչիւր օք իւր հոգ-
ւոյն մէջ դողաց :

Ճշմարտիւ, կ'ըսեմ ձեզ, այն օրուան
նման եղաւ՝ յորում անդունդն իւր թումբերը
խորտակեց և յորում գեղեալ յորդեցաւ յերկիր
ջրհեղեղն ահեղասաստ :

Երկիւղը հիւղէ 'ի հիւղ գնաց, վասն զի

դեռ պալատք չկային , և ըստ իւրաքանչիւր մարդոյ այնպիսի դաղտնի բաներ՝ որք զայն սարսուռացունէին :

Եւ նորա՝ որք ըսած էին՝ « Թագաւոր եմք մեք , , , սուր առին , և Երկիւղին ետեւէն գացին տնակէ 'ի տնակ :

Եւ անոնց մէջ տարօրինակ գաղտնիքներ տեղի ունեցան . և եղան շղթայք , արտասուք և արիւն :

Մարդիկ գոչեցին սարսափմամբ . « Սպա- նութիւնը նորէն աշխարհի մէջ երեցաւ : , , Եւ այս եղաւ իրենց բոլոր խօսքը , վասն զի Երկիւղը իրենց հոգին ընդարմացած և ի- րենց բազուկներն անկալիքս ըրած էր :

Եւ թողուցին որ շղթայեն զիրենք , իրենց կանայքն ու որդիքը : Եւ անոնք՝ որ « Թագա-ւոր եմք մեք , , ըսած էին , իբրեւ մեծ անձաւ մը փորեցին և հոն փակեցին բովանդակ մարդ- կային ազգը , ինչպէս անասուններ կը փակեն դովի մը մէջ :

Եւ փոթորիկը ամպերը կը վանէր , և ու-րոտումը կը գոռայր , և լսեցի ձայն մը՝ որ կ'ը-սէր . « Օձը յաղթեց երկրորդ անգամ , բայց ոչ ընդ միշտ , , :

Յետ այտորիկ , ուրիշ բան չլսեցի՝ բայց եթէ խառնաշիտթ ձայներ , ծիծաղներ , հեծ-կըխտներ , հայհոյութիւնք :

Եւ հասկցայ թէ Աստուծոյ Թագաւորու-թենէն յառաջ Սատանի Թագաւորութիւն մը ըլլալու էր : Եւ լացի ու յուսացի :

Եւ տեսիլը՝ զոր տեսի ճշմարիտ էր , վա-սըն զի Սատանի Թագաւորութիւնը կատար-ուեցաւ , և Աստուծոյ Թագաւորութիւնն ալ պիտի կատարուի . և անոնք՝ որ ըսին՝ « Թա-գաւոր եմք մեք , , իրենց կարգին պիտի փակ-ուին այրին մէջ օձին հետ , և մարդկային սե-ռը դուրս պիտի ելնէ անտի . և այս իրեն համար իբր երկրորդ ծնունդ մը , իբր մահ-ուանէ 'ի կեանս փոխանցում մը պիտի ըլլայ : Եղ իցի՝ :

Դ .

Դուք մի և նոյն հօր զաւակներ էք , և մի և նոյն մայրն զձեզ զիեցոյց . ինչո՞ւ ուրե-մքն եղբարց նման զիրեար չէք սիրեր , և ինչո՞ւ մահաւանդ իբր թշնամի միմեանց հետ կը վարուիք :

Նա՛ որ խր եղբայրը ճախեր՝ եօթնիցս անիծեալ է , և որ յխերիմ կ'ըլլայ խր եղբորը՝ եօթանասուն անգամ եօթնիցս անիծեալ է :

Ահա՛ ստոր համար թագաւորք և իշխանք և բոլոր անոնք՝ զորս աշխարհ մեծ կը կոչէ՝ անիծուեցան . չտրեցին իրենց եղբարքը , և անոնց հետ՝ իբր թշնամիներու՝ վարուեցան :

Սիրեցէ՛ք զիրեար , և ոչ մեծերէ , ոչ իշխաններէ , ոչ թաղաւորներէ երկիւղ պիտի ունենաք :

Անոնք ուրիշ բանով զօրաւոր չեն ձեզ դէմ՝ բայց միայն վասն զի դուք մի չէք և զիրեար չէք սիրեր իբր եղբայր :

Մի՛ ըսէք երբէք . « Նա ուրիշ ժողովորդէ է և ես ուրիշ » , Վասն զի բոլոր ժողովարդները մի և նոյն հայրն ունեցած են յերկրի , որ է Ադամ , և մի և նոյն հայրը յերկինս , որ է Աստուած :

Եթէ մէկ անգամին զարնեն , բոլոր մարմինը ցաւ կը դայ : Դուք ամենքդ մի մարմին էք . անկարելի է ձենէ մին կեղեքել առանց ամենքդ կեղեքուելու :

Եթէ դայլ մը հօտի մը վրայ նետուի , դայն ամբողջապէս չի լսիր իսկոյն . ոչխար մը կը բռնէ և դայն կուտէ . յետոյ նորէն քաղցելով , ուրիշ մ'ալ կառնու և կուտէ . և այսպէս մինչև վերջինը , որովհետեւ իւր քաղցը միշտ կը նորոգի :

Մի՛ ըլլաք ոչխարաց նման՝ որք , երբ դայն իրենցմէ մին կը յափշտակէ , վայրկեան մը կը սարսափին և յետոյ ճարակիլ կ'սկսին : Արովհետեւ կը մտածեն թէ թերեւս առաջին կամ եկրորդ որսով մը գոհ կ'ըլլայ . և ի՞նչ փոյթ ինձ անհանգիստ ըլլալու անոնց համար՝ զորս կը լսի . ի՞նչ վնաս ինձ . ասով ինծի աւելի խոտ կը մնայ :

Ստուգիւ կ'ըսեմ . Անոնք՝ որ իրենց սրտին մէջ այսպէս կը խորհին՝ արեամբ և շաղճով սնող զաղանձին ճարակ ըլլալու սահմանուած են :

Ե

Երբ 'ի բանտ կամ 'ի տանջանա առաջնորդուած մարդ մը կը տեսնէք , մի՛ աճապարէք ըսել , « Չար մարդ մ'է սա որ մար-

դոց դէմ ոճիր մը գործած է : «

Վասն զի թերեւս բարի մարդ մ' է որ մարդկան ծառայել ուղած և նոցա հարստահարիչներէն պատուհասուած է :

Երբ կը տեսնէք շղթայակապ ու դահճին ձեռքը յանձնուած ժողովուրդ մը , մի' փութաք ըսել , « Սյդ ժողովուրդը բռն ժողովուրդ մ' է որ երկրի խաղաղութիւնը վրադաշխել կուզէր :

Վասն զի թերեւս մարտիրոս ժողովուրդ մ' է այն , որ մարդկային սեռին փրկութեան նշն համար 'ի մահ կը մատնուի :

Ութ և տասն դար յառաջ՝ Արեւելից մէկ քաղքին մէջ , ժամանակին քահանայապետներն ու թագաւորները , գաւազաններով գանահարելէ յետոյ , խաչի մը վրայ գամեցին մոլորեցուցիչ մը , հայհոյիչ մը , ինչպէս որ կը կոչէին զայն :

Նորա մահուան օրը դժոխոց մէջ մեծ սոսկումն և երկնից մէջ մեծ ուրախութիւն եղաւ :

Վասն զի արդարին արիւնը զաշխարհ փրկած էր :

9 .

Ինչո՞ւ անասունք , իւրաքանչիւրն իր տեսակին համեմատ , իրենց սնունդը կը գըտնեն : — Վասն զի ոչ ոք 'ի նոցանէ ուրիշի ճարակը կը գողնայ , և իւրաքանչիւրն իրենց պիտոյից բաւական եղածովը կը շատանայ :

Եթէ՝ փեթակի մը մէջ , մեղու մը ըսէր . Հոս եղած բոլոր մեղրն իմն է . և սկսէր ըստ իւր քմաց հասարակաց սշխատութեան արդիւնքը գործածել իբրեւ միակ տէր , ի՞նչ կ'ըլլային միւս մեղուները :

Երկիրն իբրեւ մեծ փեթակ մ' է , և մարդիկ մեղուներու նման են :

Անցնիւր մեղու իրաւունք ունի իւր՝ սընդեան կարևոր եղած մեղրի բաժնին , և եթէ մարդոց մէջ կան այնպիսիներ՝ որք այս կարևորէն զուրկ են , պատճառն այս է որ արդարութիւնը և գութը անոնց մեջէն անհետ եղած են :

Արդարութիւնը կեանք է . և գութը դարձեալ կեանք , բաց աւելի անոյշ ու առատազեղ կեանք :

316/ 105-2015

39

Նշան սուտ մարգարէներ՝ որք հաւատա-
ցուցին մէկ քանի մարդոց թէ բոլոր ուրիշնե-
րըն իրենց համար ստեղծուած էին . և սոցա
հաւատացածին միւսներն ալ հաւատ ընծայե-
ցին սուտ մարգարէից խօսքին վրայ :

Երբ այս ստապատիր խօսքն յաղթանա-
կեց , հրեշտակները լացին երկնից մէջ . վասն
զի նախատեսեցին թէ բազում բռնութիւնք ,
բազում ոճիրք և բազում չարիք պիտի յոր-
դեալ հեղեղէին յերկիր :

Մարդիկ , որ հաւասարք են իրենց մէջ ,
մի՛ միայն Աստուծոյ համար ծնած են , և ո՛վ
որ հակառակ բան մը կըսէ , կը հայհոյէ :

Ո՛վ որ մեծ ըլլալ կ'ուզէ ձեր մէջ , ըլ-
լայ ձեր ծառայն . և ո՛վ որ ձեր մէջ առաջին
կ'ուզէ ըլլալ , ամենուդ սպասաւորը թո՛ղ
ըլլայ :

Աստուծոյ օրէնքը սիրոյ օրէնք մ'է , և
սէրը երբեք այլոց վրայ չբարձրանար , այլ
ինքզինքը կը զոհէ այլոց :

Այն որ կ'ըսէ իւր սրտին մէջ . Յա ու-
րիշ մարդոց պէս չեմ , այլ ուրիշ մարդիկ ինձ
տրուեցան որ հրամայեմ ես անոնց , և ըստ

հաճոյից զանոնք ու ինչ որ անոնցն է՝ գոր-
ծածեմ , նա Սատանի որդին է :

Եւ Սատան այս աշխարհի թագաւորն է ,
որովհետեւ բոլոր անոնց թագաւորն է՝ որք
այսպէս կը խորհին և կը գործեն , և նոքա՞ որք
այսպէս կը խորհին ու կը գործեն , անոր խոր-
հուրդներովն աշխարհի տէրերն եղած են :

Բայց նոցա իշխանութիւնը ժամանակ մը
միայն պիտի տևէ , և այս ժամանակին վախ-
ճանը մերձ է :

Մեծ պատերազմ մը պիտի մղուի , և ար-
դարութեան հրեշտակն ու սիրոյ հրեշտակը
մարտակից պիտի ըլլան անոնց հետ՝ որ պիտի
զինուին՝ մարդոց մէջ արդարութեան և սիրոյ
թագաւորութիւնն հաստատելու համար :

Եւ շատեր այս կռուոյն մէջ պիտի իյնան ,
և իրենց անունը պիտի մնայ երկրի վրայ իբ-
րեւ Աստուծոյ փառաց մէկ ճաճանչը :

Ահա ասո՛ր համար , ո՛վ տառապեալք և
վշտահարք , խրախոյս արե՛ք և ձեր հոգիքն ամ-
րապնդեցե՛ք . քանզի վաղը փորձի օրը պիտի ըլ-
լայ , այն օրը՝ յորում իւրաքանչիւր ոք ուրա-
խութեամբ իւր կետնքը պարտիտալ իւր եղբարց

համար . և յաջորդ օրը՝ օր փրկութեան :

Ե .

Երբ ծառ մը մեակ է , հողմակոծ կըտարուբերի և իւր տերեւներէն կը մերկի . և իւր ռատերը , փոխանակ բարձրուղէչ ամբառնալու , կը խոնարհին՝ իբրու թէ դետինը խընդրէին :

Երբ տունկ մը առանձին է , արեւուն տապոյն դէմ անպատասպար մնալով կը թօշնի՝ կը ցամքի և կը մեռնի :

Երբ մարդն անոք է , իշխանութեան հօղմը զայն դէպ յերկիր կը ծռէ , և աշխարհիս մեծամեծաց ցանկութեան ու զօշաքաղութեան տենջը կը չորցնէ զայն՝ սնուցանող հիւթը :

Մի՛ ըլլաք ուրեմն երբէք այն տնկոյն և այն ծառին նման՝ որք առանձին են . հապա միացէ՛ք իրարու , յիրեար կըթնեցէ՛ք և փոխադարձաբար նեցուկ ու ապաւեն եղի՛ք միմեանց :

Երբ բաժանեալ ու անջատ ըլլաք և անցնիւր անհատ յինքն և եթ խորհի , չունիք այլ ինչ ՚ի յուսալ , բայց տոտապանք , և ապէտ , և կեղեքումն :

Ի՞նչ կայ տկար քան զճնճղուկն , և քան զծիծառն անզէն : Սակայն երբ զիշատիչ թշուշունը կ'երևի , ճնճղուկներն ու ծիծառունք կը յաջողին զայն վանել , անոր շուրջը ժողովելով և միահաղոյն զայն հալածելով :

Յրինակ ըլլան ձեզ ճնճղուկն ու ծիծառնը :

Ով որ իւր եղբայրներէն կը բաժնուի , երկիւղն ու ահը կը հետեւին անոր՝ երբ կը քայլէ , անոր քով կը նստին՝ երբ հանգիստ կ'առնու , և քնոյն մէջն իսկ անբաժան են անկէ :

Ուրեմն , եթէ հարցնեն ձեզ . « Քանի՞ անձն էք . պառտախանեցէ՛ք » , մի եմք , վասն զի մեք և մեր եղբարքը մի և նոյնն եմք : »

Աստուած չստեղծեց ո՛չ փոքր ոչ մեծ . ո՛չ տէր ո՛չ ստրուկ , ո՛չ թագաւոր ո՛չ հրապատակ . նա զամեն մարդիկ հաւասար ըրաւ :

Բայց , մարդոց մէջ՝ ոմանք աւելի ոյժ ունին մարմնոյ , կամ մտաց , կամ կամաց՝ և անոնք են որ կը ջանան զայլս իրենց հրապատակեցնել , երբ ամբարտաւանութիւնը կամ ցանկութիւնը խեղդեն նոցա սրտին մէջ իւրեանց եղբարց սէրը :

Եւ Աստուած գիտէր որ այսպէս պիտի
ըլլար, և ահա՛ ասոր համար պատուիրեցմար-
դոց զիրեար սիրել, որպէս զի մի ըլլան,
և տկարք հզօրաց ճնշման ու կեղեքման չեն-
թարկին:

Վասն զի նա՛ որ զօրաւոր է քան զմի,
տկար է քան զերկուս. և նա՛ որ զօրաւոր է
քան զերկուս, տկար է քան զչորս. և սոս-
պէս անզօրք բնաւ բանէ մ'երկիւղ չպիտի
ունենան, եթէ զիրեար սիրելով՝ ճշմարտիւ
միացած ըլլան:

Մարդ մը լերան մէջ կը ճանապարհոր-
դէր, և հասաւ սյնալիսի տեղ մը՝ ուր յաղթ
ժայռ մը ճամբուն վրայ գլրած՝ զայն բո-
լորովին գոցած էր՝ և ճամբէն դուրս չկար
այլ ելք ո՛չ յաջ և ո՛չ յահեակ:

Արդ, այս մարդը՝ տեսնելով որ ժայռն
արգելք կ'ըլլար իրեն իւր ճամբան շարու-
նակելու, իրեն անցք մը բանալու համար,
զայն շարժելու փորձ փորձեց, և շատ յոգ-
նեցաւ այս աշխատութեանը մէջ, և անօգուտ
ու անարգիւն եղան իւր բոլոր ճգունքը:

Չայս տեսնելով, նստեցաւ ի թաղծու-

թեամբ. և ըսաւ. « Ի՞նչ պիտի ըլլայ ինձ՝
երբ գիշերը դայ հասնի այս միայնութեան
մէջ անսնունդ, անապաստան, անպատշա-
պար, 'ի ժամուն՝ յորում վայրի գազանք իրենց
որսը փնտռելու համար դուրս կ'եննեն իրենց
որջերէն:

Եւ երբ այս մտածման մէջ խորասուզ-
եալ կայր, ահա ուրիշ ուղեւոր մի ևս եկաւ,
և սոյս ալ առաջնոյն ըրածն ընելէ և ժայ-
ռը շարժելու անկարողութիւնը տեսնելէ յե-
տոյ, նստաւ լռիկ և հակեց ճակատը:

Ասկէ վերջը, շատ ուրիշներ ալ եկան,
և ոչ մէկը կրցաւ շարժել զայն պարեխը. և
ամենուն երկիւղն ու անձկութիւնը մեծ էին ու
ասատիկ:

Հուսկ ուրեմն անոնցմէ մին ըսաւ միւս-
ներուն.

Եղբա՛րք իմ, աղօթե՛նք մեր երկնաւոր
Հօրը, թերևս գթայ մեզ և կարեկցի սոյս
անձկութեան ժամուս մէջ:

Եւ սոյս խօսքը լսելի եղաւ, և աղաչե-
ցին 'ի սրտէ երկնաւոր Հայրը:

Եւ յետ աղօթելոյն, այն՝ որ ըսած էր

“ Աղօթե՛նք ”, ըսաւ նաև՝ “ Եղբարք իմ, ինչ որ՝ ոչ ոք ՚ի մէնջ կրցաւ ընել միայնակ, ո՞ր դիտէ չպիտի կրնանք ընել ամենքս ՚ի միասին : ”

Եւ ոտք ելան, և ամենքը միահամուռ հրեցին ժայռը, և ժայռը տեղի տուաւ, և խաղաղութեամբ իրենց ճամբան շարունակեցին :

Ուղեւորը մարդն է, ուղեւորութիւնը՝ կեանքը. ժայռը՝ այն աղէտներն են, որոց կը պատահի իւր ճամբուն վրայ մէն մի քայլափոխին :

Բնաւ մէկը չիրնար միակ այս պարետիւր բառնալ, բայց Աստուած անոր ծանրութիւնն այնպէս իմն՝ չափած է որ չկարենայ կասեցնել զանոնք՝ ոյք ՚ի միասին կ'ուղևորին :

Ը

Ի սկզբան աշխատութիւնը կարեւոր չէր մարդուն ապրելու համար. երկիրն ինքնին կը մատակարարէր անոր պիտոյքը :

Բայց մարդը չար գործեց, և ըստ որում ինքը Աստուծոյ դէմ վտարանջած էր, երկիրն ալ իրեն դէմ վտարանջեցաւ :

Պատահեցաւ իրեն ինչ որ կը պատահէ իւր հօր դէմ ապստամբող զաւկին. հայրը ետ կ'առնու անկէ իւր սէրը և կը լքանէ զինքն ինքեան. և տան ծառայները կը մերժեն անոր ծառայել, և ինքն աստանդական կը թափառի՝ իւր չուառական կենաց ապրուստը փնտռելով և երեսաց քրտամբը շահած հացն ուտելով :

Այն ատենէն ուրեմն, Աստուած դբորդ մարդիկ աշխատութեան դատապարտած է, և ամենքն ունին իրենց գործն ու վատակը, թ'է մարմնոյ և թ'է մտքի. և անոնք որ կ'ըսեն “ Զպիտի աշխատիմ ”, մարդոց թշուառագոյններն են :

Վասն զի ինչպէս որդերը գի մը կը լաւին, նոյնպէս մուլութիւնները կը կեղեքեն այնպիսի մարդիկը և եթէ ո՛չ մուլութիւնք, տաղտուկը զանոնք կը կրծէ :

Եւ երբ Աստուած ուզեց որ մարդն աշխատի, դանձմը ծածկեց աշխատութեան մէջ վասն զի հայր է, և հօր մը գորովն անբապաւ է և անմեռ :

Եւ այն՝ որ այս դանձը լաւ կերպով կը

գործածէ և յիմարաբար չծախէր զայն, անոր համար հանդստեան և անդորրու ժամանակ մը կուգայ, և այն ատեն այնպէս կըլլայ ինչպէս էին մարդիկ 'ի սկզբան :

Եւ Աստուած նաև այս պատուէրը տուաւ անոնց . « Օղնեցէ՛ք միմիանց , վասն զի ձեր մէջ զօրագոյններ ու տկարագոյններ , ողջներ ու հիւանդներ կան . և սակայն ամենքն ապրելու են :

« Եւ եթէ այսպիսի ինչ առնէք , ամենքը պիտի ապրին , վասն զի պիտի վարձատրեմ գթութիւնը՝ զոր ցոյց պիտի տաք ձեր եղբարց վրայ , և ձեր քիրտնն արգասաւոր պիտի ընեմ , » :

Եւ Աստուծոյ այս խոստումը ճշգրտուած է միշտ , և երբէ՛ք չէ տեսնուած որ իւր եղբարց ձեռնառու եղողն հաց չունենայ :

Արդ , երբեմն ժանտ ու յերկնից անիծեալ մարդ մ'եղաւ : Եւ այս մարդը զօրեղ էր , եւ աշխատութիւնը կ'ատէր . այնպէս որ ըսաւ իւրովի . Ինչ ընեմ , եթէ աշխատիմ՝ պիտի մեռնիմ . և աշխատութիւնը անհանդուրժելի է ինձ :

Այն ատեն դժոխքէն խորհուրդ մը մը տաւ իւր սրտին մէջ : Գիշերայն դնաց և բռնեց իւր եղբայրներէն զոմանա մինչդեռ 'ի քուն կային , և զանոնք շլթայի զարկաւ :

« Որովհետեւ , կ'ըսէր , պիտի ստիպեմ զիրենք գաւազանաւ և խարաղանով ինձ համար աշխատելու , և ես անոնց աշխատութեան պըտուղը պիտի ուտեմ , » :

Եւ 'ի գործ զրաւ իւր խորհուրդը . և ուրիշներ , զայս տեսնելով , նոյնն ըրին , և ալ չեղան եղբարք , այլ տեսարք և ստուկք :

Ազատխուր օր մ'եղաւ այս համայն երկրի վրայ :

Երկար ատեն վերջը , եղաւ ուրիշ մարդ մը քան զառաջինն աւելի անզգամ և աւելի անիծեալ յերկնից :

Տեսնելով որ մարդիկ ամեն տեղ բազմացեր էին , և թէ իրենց բաղմութիւնն անհամար էր , ըսաւ իւրովի .

« Կրնայի թերեւ անոնցմէ մի քանինքը շլթայել և ինձ համար աշխատելու բռնազբօսեմ . բայց զանոնք անուցանել հարկ կ'ըլլայ , և այս իմ շահս կը նուագեցնէ : Լուսագոյն հը-

նորը կայ . թո՛ղ անվարձ աշխատին . թե՛ պէտ տովամահ կը մեռնին , բայց ըստ որում նոցա թիւը մեծ է , մինչև որ նուագի՝ ես ինչք և ստացուածք կուտած պիտի ըլլամ , և անոնցմէ ալ միշտ բաւական թիւ մը պիտի ըլլայ երկրիս վրայ ։

Արդ այս բովանդակ բաղմութիւնն իւր աշխատանաց փոխարէն ընդունած վարձովը կ'ապրէր :

Նա , զայս օրինակ խօսելէ յետոյ , առանձինն մօտեցաւ մի քանիներու , և իրենց ըսաւ .

« Վեց ժամ կ'աշխատիր , և ձեր աշխատութեան փոխան դրամ մը կուտան ձեզ :

« Տասներկու ժամ աշխատեցէք , և անոր կրկինը պիտի շահիք , և աւելի զիւրապեաց կեանք մը պիտի ունենաք դուք , ձեր կուսացն ու ձեր զաւակունքը : »

Եւ հաւատացին :

Ըսաւ անոնց յետոյ . « Դուք տարւոյն օրերուն կէսը միայն կ'աշխատիր . տարւոյն բոլոր օրերն աշխատեցէ՛ք , և ձեր շահը կրրի՛ նսպատիկ պիտի ըլլայ : »

Եւ դարձեալ հաւատացին :

Արդ ասոր հետեանքն այս եղաւ որ աշխատութեան քանակութիւնը կիսով չափ աւելցած ըլլալով , առանց աշխատութեան պէտքն յաւելնալու , յառաջագոյն իրենց աշխատութեամբն ապրող մարդոց կէսը ա՛լ զիրենք գործածող մը չգտան :

Այն ատեն այրն ժանտ՝ որոյ խօսքերուն հաւատ ընծայած էին , ըսաւ իրենց . « Ձեզ ամենուդ գործ կուտամ , բայց այսու պայմանաւ՝ որ մի և նոյն ժամանակ պիտի աշխատիք և յառաջ վճարածիս կէսը միայն պիտի վճարեմ ձեզ . վասն զի կը փափաքեմ թէ և ձեզի բարիք ընել , բայց չեմ ուզեր ինքզինքըս ալ կործանել : »

Եւ ըստ որում նօթի էին թէ՛ իրենք և թէ՛ իրենց կանայքն ու որդիքը , չար մարդուն առաջարկութեանն հաւանեցան և օրհնեցին զայն . « վասն զի , կ'ըսէին , մեզի կեանք կը պարգևէ : »

Եւ այսու եղանակաւ զանոնք պատրել շարունակելով , ժանտ մարդը միշտ անոնց աշխատութիւնը յաճախեց և միշտ անոնց վարձը նուագեցոյց :

Եւ կը մեռնէին 'ի չղոյէ կարեւորին , եւ այլք անոնց տեղն անցնել կը փութային , քանզի չըսուողութիւնն այն աստիճան սաստկացած էր այս երկրիս մէջ , որ ամբողջ ընտանիքներ զինքեանս կը վաճառէին պատառ մը հացի համար :

Եւ այրն ժանտ՝ որ սուտ խօսած էր իւր եղբարոյ՝ առաւել ինչք ու ճոխութիւն դիւզեց քան զայն՝ որ զանոնք շղթայապիտի էր ւրած :

Վերջնայն անունն է բռնաւոր , միւսը դժոխաց մէջ միայն ունի անուն :

Թ .

Դուք այս աշխարհի մէջ իբրեւ օտարականներ էք :

Դացէ՛ք 'ի Հիւսիս եւ 'ի Հարաւ , յԱրեւելս եւ յԱրեւմուտս , ո՛ր տեղն որ կանգ առնուք , պիտի գտնէք մարդ մը՝ որ զձեզ պիտի վանէ անտի . ըսելով . « Այս դաշտն իմն է , » :

Եւ ամեն երկիր տրտեղէ վերջը , յետո պիտի դառնաք , գիտնալով թէ չկայ եւ ո՛չ

ուրեք անկիւն մը հողոյ՝ ուր յերկունս եղող ձեր կիներ կարենայ ծնաւիլ իւր անդրանիկը , ուր կարենաք հանդէլ աշխատութենէ յետոյ , ուր , երբ ձեր կենաց վերջին կէտն հասնիք , ձեր զաւակունքը կարենան թաղել ձեր ոսկորները , իբր ձեզի սեփական տեղւոյ մը մէջ :

Ստուգիւ , մեծ աղէտ մ'է այս :

Սկայն եւ այնպէս , պէտք չէ որ յոյժ վշտանայք , վասն զի մարդկային սեռին փրկելը գրեց :

Աղուէան իր որջն ունի եւ երկնից թռուչունք իւրեանց բոյնը , բայց մարդոյ Որդին չունի տեղ մը՝ ուր իր գլուխն հանգուցանէ :

Արդ , աղքատ եղաւ նա որպէսդի աղքատութեան տոկալ ստիբեցնէ ձեզ :

Ոչ եթէ աղքատութիւնը յԱստուծոյ կուգայ , այլ մարդոց ապականութեան եւ վատութար ցանկութեանց հետեանքն է . եւ ահա այս պատճառաւ միշտ աղքատներ պիտի ըլլան :

Աղքատութիւնը մեղաց դուստրն է՝ որոց սերմը յամենայն մարդիկ է , եւ ստորկութեան՝ որոց սերմը յամենայն ընկերութեան է :

Միշտ աղքատներ պիտի ըլլան , վասն զի մարդը չպիտի ջնջէ երբեք յինքեան մեղքը :

Միշտ նուազ աղքատներ պիտի ըլլան , վասն զի տակաւ առ տակաւ ստրկութիւնը պիտի անհետի ընկերութեան ծոցէն :

Կ'ուզէ՞ք աշխատիլ աղքատութիւնը ջրն ջեղու , աշխատեցէ՛ք ջնջելու մեղքը , նախ 'ի ձեզ , ապա յայլ , և ստրկութիւնը ընկերութեան մէջէն :

Ոչ եթէ ուրիշին ինչքը գրաւելով կաւրելի է աղքատութիւնը բառնալ . վասն զի , աղքատներ ընելով՝ ինչպէս կարելի է աղքատաց թիւը նուազեցնել :

Իւրաքանչիւր ոք իրաւունք ունի պահելու ինչ որ ունի , առանց որոյ ոչ ոք բան մը պիտի ունենար :

Բայց իւրաքանչիւր ոք իրաւունք ունի իւր աշխատութեամբն ստանալու ինչ որ չունի , առանց որոյ աղքատութիւնը յաւիտենական կըլլար :

Ազատ ըրէ՛ք ուրեմն ձեր աշխատութիւնը , ազատ ձեր բազուկները՝ և աղքատու-

թիւնն ա՛լ ուրիշ բան չպիտի ըլլայ 'ի մարդիկ՝ բայց եթէ Աստուծմէ ներուած բացառութիւն մը , յիշեցնելու համար անոնց իրենց բնութեան տկարութիւնը և այն փոխադարձ ձեռնտուութիւնն ու սէրը՝ զոր պարտին առ միմեանս :

Փ .

Մինչդեռ ողջոյն երկիր փրկութեան աւերակալեաց մէջ կը հեծէր , ձայն մը բարձրացաւ Հրէաստանէն , անո՛ր ձայնը՝ որ իւր եղբարց համար չարչարուելու և մեռնելու կուգար , և զոր ոմանք արհամարհանօք Որդի հիւսան կը կոչէին :

Հիւսան Որդին ուրեմն , աղքատ և լըքեալ այս աշխարհի մէջ , կ'ըսէր .

« Եկէ՛ք առ իս , դուք ամենքդ՝ որ աշխատութեան բեռան տակ ոգեհալաւ կը թաւիք , և ես զձեզ պիտի ոգևորեմ » :

Եւ այն ժամանակէն 'ի վեր մինչև ցայսօր , 'ի նա հաւատացողներէն ո՛չ ոք իւր թըշուուռուութեան մէջ անսփոփ ու անմխիթար մնաց :

Բուժեղու համար չարիքները՝ որ զմար-
դիկ կը լիկեն , կը քարոզէր նա ամենուն ար-
դարութիւնը՝ որ գթութեան սկիզբն է , և
գթութիւնը՝ որ արդարութեան լրումն է :

Արդ , արդարութիւնը կը պատուիրէ
պատուել ուրիշի իրաւունքը , և երբեմն գթու-
թիւնը կ'ուզէ որ մարդ թողու իսկ իւրը , խա-
ղաղութեան կամ ուրիշ բարիքի մը համար :

Ի՞նչ կ'ըլլար աշխարհ , եթէ իրաւունքը
դադրէր հոն թաղաւորելէ , եթէ անցնիւր ան-
հատ իւր անձին նկատմամբ ապահով չըլլար ,
և ինչ որ իւրն է՝ չկարէր աներկիւզ վայելել :

Լաւ եւս կը լինէր ապրիլ անտառաց ծո-
ցը քան ա՛յսպէս աւազակութեան ու աւարա-
ստութեան մատնուած ընկերութեան մը մէջ :

Ձեր այսօր յափշտակածը՝ վաղիւ ուրիշ
մը ձեզմէ պիտի յափշտակէ : Մարդիկ չուա-
ռագոյն պիտի ըլլան քան զթռչունս երկնից ,
յորոց ուրիշ թռչուններն ո՛չ նոցա կերը ո՛չ
ալ բոյնը կը յափշտակեն :

Ի՞նչ է աղքատ մը : — Նա է որ դեռ
սեփականութիւն չ'ունի :

Ի՞նչ կը բաղձայ : — Դադրիլ աղքատ

ըլլալէ , այն է սեփականութիւն մը ձեռք
բերել :

Արդ , այն՝ որ կը դողնայ , կ'աւարէ ,
ի՞նչ կ'ընէ , եթէ ոչ ըստ կարի կը ջնջէ սե-
փականութեան իրաւունքն իսկ :

Աւարել , դողանալ կը նշանակեն ուրեմն
յարձակիլ աղքատին ու հարստին վրայ մի-
անգամայն , վեր 'ի վայր չըջել մարդոց մէջ
եղած ամեն ընկերութեանց հիմունքը :

Ո՛վ որ ոչ ինչ ունի՝ ա՛յն ատեն միայն
կրնայ բան մ'ունենալու յաջողիլ , երբ սյլք
արդէն ունին . վասն զի անոնք միայն կրնան
իրեն բան մը տալ փոխարէն իւր աշխատու-
թեան :

Կարգն ու կանոնը ամենուն բարին ու
չահն է :

Մի՛ խմէք բնաւ ոճրի բաժակէն . յա-
տակը կայ դառն վիշտ և անձկութիւնք և մահ :

ԺԱ .

Եւ տեսած էի աշխարհի վրայ հասած
չարիքները , տկարը հարստահարուած , ար-
դարը իւր հացը մոռող , չարը բարձրացող

ի մեծութիւնս և յղիացեալ ճոխութեամբք ,
անմեղը դատապարտուած անիրաւ դատա-
ւորներէ , և նորա զաւակունքն արևուն տակ
թափառական :

Եւ տրտում էր անձն իմ , եւ յոյսը խոյս
կուտար հոգիէս՝ իբրեւ բեկեալ ամանէ մը :

Եւ Աստուած խոր քուն մը ղրկեց ինձ :

Եւ քնոյս մէջ տեսայ իբր լուսափայլ կեր-
պարանք մը ինձ մօտ կեցած , Ոգի մը՝ որոյ
անոյշ ու սուր հայեացքը մինչեւ ամենածա-
ծուկ մտածութեանցս խորը կը թափանցէր :

Եւ սարսուացի ո՛չ առ ահի կամ առ խըն-
դութեան , բայց իբր այս երկուքին անբայա-
տրելի մէկ խառնուրդը եղող զգացումով մը :

Եւ ոգին ըսաւ ինձ . « Ինչո՞ւ տրտում ես , »

Եւ պատասխան տուի լալով . « Ո՛հ , տե՛ս
երկրիս վրայի չարիքները : »

Եւ երկնային կերպարանքը ժպտեցաւ ան-
ասելի ժպիտով մը , ու այս խօսքն եկաւ ա-
կանջիս .

« Քու աչդ ամեն բան այն պատիր մի-
ջոյին մէջ տեղէն կը տեսնէ՝ զոր արարածք
ժամանակ կ'անուանեն : Ժամանակը քեզ հա-

մար է միայն . Աստուծոյ համար ժամանակ
չկայ : »

Եւ լուռ կայի . զի անխմանալի էին ինձ
իր խօսքերը :

Յանկարծուտ Ոգին՝ « Նայէ՛ » ըսաւ :

Եւ ա՛լ ինձ համար յառաջ եւ յետոյ նոյն
եղան , եւ միեւնոյն վայրկենի մէջ միանգա-
մայն տեսայ ինչ որ մարդիկ իրենց թերի ու
տկար լեզուովը կը կոչեն անցեալ , ներկայ ,
ապագայ :

Եւ այս ամենքն մի էին , եւ սակայն , ը-
սելու եւ պատմելու համար ինչ որ տեսի ,
պէտք է որ իջնեմ վերտօլն ժամանակին ծա-
ցը , պէտք է որ մարդոյ թերի եւ տկար լե-
զուն խօսիմ :

Եւ մարդկային բովանդակ ազդը ինձ իր-
բեւ մի մարդ կը թուէր :

Եւ այս մարդը շատ չարիք գործած էր
ու քիչ բարիք , շատ վիշտ կրած էր ու քիչ
ուրախութիւն վայելած :

Եւ անկեալ զնէր մերթ ստունապատմերթ
հրակեզ երկրի մը վրայ , վտիտ , սովալ լուկ,
չարատանջ , զլաճգութեամբք խառն նուաղ-

մամբ ընկճուած եւ դիւայ բնակարանին մէջ
դարբնուած շղթայիւք վարակեալ :

Իւր աջ ձեռնը զահեակը շղթայած էր ,
եւ ահեակը՝ զաջը , եւ իւր չարագուշակ եւ
բազոց մէջ այնպէ՛ս իմն թաւալած էր իւր
երկաթից մէջ , որ բոլոր մարմինն անոնցմով
ուժգին պարաւանդուած էր :

Վասն զի եթէ դամ մի միայն դպչէին
մարմնոյն , իւր մորթին կը մածնուին հալած
կապարի նման , մին մէջ կը մտնէին ու ա՛յլ
եւս դուրս չէին ելներ :

Եւ այս էր մարդը , ճանչցայ զայն :

Եւ ահա լուսոյ ճառագայթ մը Արեւելե-
քէն կուգար , եւ սիրոյ ճառագայթ մը Հա-
րաւէն , եւ զօրութեան ճառագայթ մը Հիւ-
սիսէն :

Եւ այս եռակի ճառագայթները միացան
այս մարդուն սրտին վրայ :

Եւ երբ լուսոյ ճառագայթը կը սլանար
կուգար , ձայն մը կ'ըսէր . « Որդի՛ Աստուծոյ ,
եղբայր՝ Քրիստոսի , գիտցի՛ր զոր գիտե՛լ պար-
տիս : »

Եւ երբ սիրոյ ճառագայթը կը սլանար

կուգար , ձայն մը կ'ըսէր . « Որդի՛ Աստուծոյ
եղբայր՝ Քրիստոսի , սիրէ՛ զոր սիրե՛լ պարտիս : »

Եւ երբ զօրութեան ճառագայթը կը սը-
լանար կուգար , ձայն մը կ'ըսէր . « Որդի՛
Աստուծոյ , եղբայր՝ Քրիստոսի , բռնէ՛ զոր բը-
լալ սրտս է : »

Եւ երբ երեք ճառագայթները միացան ,
երեք ձայներն ալ միացան , և անոնցմէ մէկ
ձայն մը կաղմեցաւ՝ որ ըսաւ .

« Որդի՛ Աստուծոյ , եղբայր՝ Քրիստոսի ,
ծառայէ՛ Աստուծոյ և անոր միայն ծառայէ՛ : »

Եւ այն ատեն ինչ որ ցայն վայր միայն
մէկ մարդ մը երեցած էր ինձ՝ իրր ազգաց
և ազանց ամբոխ մը թուեցաւ :

Եւ առաջին հայեցողածս զիս չէր խա-
բած , և երկրորդն ալ չէր խաբեր :

Եւ այս ազգերն ու ազինք , իրենց վըշ-
տաց անկողնոյն վրայ արթննալով , սկսան ը-
սել իրարու .

« Ուստի՛ ե՛ն մեր տառապանքն ու տուայ-
տանքը , և քաղցն ու ծարաւը՝ որ զմեզ կը-
լիկեն , և շղթայքն՝ որ զմեզ յերկիր կը խո-
նարհեցնեն և մեր մարմնոյն մէջ կը մտնեն : »

Եւ իրենց իմացականութիւնը բացուեցաւ ,
 և ՚ի միտ առին թէ Աստուծոյ որդիքը , Քրիստոսի
 եղբարքը , իրենց հօրմէն դատաւարաւորած
 չէին գեւութեան , և թէ այս գեւութիւնն էր
 բոլոր իրենց աղետից աղբիւր :

Իւրաքանչիւրն ուրեմն փորձ փորձեց իւր
 շղթայները խորտակելու , այլ ո՛չ ոք յաջողեցաւ :

Եւ իրարու նայեցան մեծ արգահատութեամբ
 մը , և , սիրոյ ներգործութիւնն ըզգալով
 յինքեանս , ըսին միմեանց . « Մեք ամենքս
 նոյն խորհուրդն ունինք , ինչո՞ւ նոյն սիրտը
 չունենանք : Նոյն Աստուծոյ որդիքը և նոյն
 Քրիստոսին եղբարքը չե՞մք : Ազատինք կամ
 մեռնինք ՚ի միասին : »

Եւ , այս ըսելու ատեն , յինքեանս աստուածեղէն
 ոյժ մը զգացին , և լսեցի իրենց շղթայից
 շառաւիմամբ խորտակումը , և վեց օր կռուեցան
 անոնց դէմ՝ որք շղթայած էին զիրենք ,
 և վեցերորդ օրը յաղթող եղան , և եօթներորդ
 օրը եղաւ օ՛ր հանգստեան :

Եւ երկիրը՝ որ գօս էր ու ցամքած՝ միւսանգամ
 կանաչութիւն զգեցաւ , և ամենքը

կրցին նորա պտուղներն ուտել և երթալ գալ
 առանց մէկն իրենց ըսելու , « Ռ՛ւր կ'երթաք .
 աստի չ'անցնուիր : »

Եւ աղածրի մանկունք , ծաղիկներ քաղելով ,
 իրենց մօրը կը բերէին՝ որ մեղմիկ իմն
 կը ժպտէին անոնց :

Եւ չկային ո՛չ տնանկը ո՛չ մեծատունք ,
 այլ ամենքն առատութեամբ ունէին իրենց պիտոյից
 կարևոր եղած իրերը , վասն զի ամենքն
 զիրեար կը սիրէին ու կ'օգնէին միմեանց
 իբրև եղբարք :

Եւ ձայն մը , հրեշտակի մը ձայնին նման ,
 հնչեց երկնից մէջ . « Փա՛ռք Աստուծոյ՝ որ
 տուաւ իմացականութիւնը , սէրը , զօրութիւնը
 իւր զաւակաց : Փա՛ռք Քրիստոսի՝ որ ազատութիւն
 պարգևեց իւր եղբարց : »

ԺԳ .

Երբ ձենէ մին անիրաւութիւն մը կը կրէ ,
 երբ , աշխարհի մէջ իւր ճամբուն վրայ , հաւրճառահարիչ
 զայն կ'զգեսնէ և տօբը նորայ վրայ
 կը զնէ , եթէ տրտնջայ , ո՛չ ոք իրեն
 կը լսէ :

Հիբին աղաղակը մինչ առ Աստուած կե-
նէ , բայց չհասնիր մարդուն տկանջը :

Եւ հարցի ինքնիրենս . « Աւտի՞ Է այս
չարիքս . միթէ՞ նա՝ որ ստեղծեց աղքատը ինչ-
պէս հարուստը , անզօրը ինչպէս հզօրը , ու-
զե՞ց բառնալ ոմանցմէ ամեն երկիւղ իրենց
անիրաւութեանց մէջ և ոմանցմէ ամեն յոյս
իրենց թշուառութեանց մէջ : »

Եւ տեսայ որ ասի քստմնելի խորհուրդ մը,
Աստուծոյ դէմ հայհոյութիւն մ'էր :

Որովհետեւ ձենէ իւրաքանչիւրը զիւր
անձնը միայն կը սիրէ , որովհետեւ իւր եղ-
բարցմէ կը բաժնուի , որովհետեւ միակ է ու
միակ կ'ուղէ ըլլալ , իւր բողոքն անլուր
կը մնայ :

Պարնան մէջ , երբ ամեն ինչ կ'ողեւո-
րի վերակենդան , դալարեաց մէջէն ձայն մը
կ'ելնէ իբր երկայն մրմունջ մը :

Այս ձայնը , անհամար ձայներէ բաղ-
կացած , աննմարելի ու ամենափոքրիկ ճը-
ձինքու անթիւ բազմութեան մը ձայնն է :

Անոնցմէ ո՛չ մին կրնար լսուիլ առան-
ձինն , ը ելի են միահաղոյն :

Դուք եւս ծածկուած էք խոտին տակ .
ի՞նչու բնաւ ձայն մը դուրս չելներ :

Երբ սրընթաց գետակէ մը անցնիլ ուղ-
ուի , երկու կարգ երկայն շարք մը կը կաղ-
մեն , եւ , այսպէս իրարու մօտենալով , անոնք
որ առանձինն չպիտի կրնային ջրոց բռնու-
թեանը դիմակալել՝ հեշտեալ իմն ու անաշխատ
կը յաղթեն անոր :

Այսպէս՝ ըրէ՛ք , եւ անիրաւութեան հո-
սանքը պիտի տկարացնէք , որ՝ երբ միայն էք՝
կ'առնու կը տանի զձեզ ու ջարդուբուրդ կը-
ձգէ եղերքին վրայ :

Ձեր որոշումներն յամր՝ ալլ հաստատ ըլ-
լան : Մի՛ յաղթուիք առաջին եւ ո՛չ երկ-
րորդ շարժումէ մը :

Բայց եթէ մէկը դէմ անիրաւու-
թիւն գործած է , նախ առաջին ձեր սրտէն
վտարեցէ՛ք ամեն աստելութեան զգացումն ,
եւ յետոյ ձեր ձեռներն ու աչերը յերկինս
ամբառնալով՝ ըսէ՛ք ձեր երկնաւոր Հօրը .

« Ո՛վ հայր , դու անմեղ ին և կեղեքե-
լոյն սլաշտպանն ես . որովհետեւ քու սէրդ զաշ-

խորհրդէն , և քու արդարութիւնդ զայն
կը կառավարէ :

« Կ'ուզես որ թագաւորէ սա երկրի վը-
բայ , և չարը իւր չափ կամըն անոր դէմ կը-
հանէ :

« Ասո՛ր համար , ահա՛ որոշեցինք չարին
դէմ կռուիլ :

« Ո՛վ Հայր , խորհուրդ և լոյս տո՛ւր մեր
մտաց , և այժմ՝ մեր բազուկներուն :

Ձեր հոգւոյն խորէն այսպէս աղօթելէ
յետոյ , կռուեցէ՛ք անահ և անվեհեր :

Եթէ զառաջ ինն յաղթութիւնը ձեռնէ
խոյս տալ թուի , այն փորձ մ'է միայն . ձե-
րը պիտի ըլլայ յաղթանակը , վասն զի ձեր
արիւնը Ասայէնէն խողխողեալ Սրելին արեան
նման պիտի ըլլայ , և ձեր մահը՝ մարտիրոս-
ներու մահուան պէս :

ԺԳ .

Գիշեր մ'էր մուսլ և խաւարին . անաս-
տըղ ու մութ երկին մը կը ծանրանայր երկ-
րի վրայ , ինչպէս սև կճեայ կափարիչ մը
գիրեզմանի մը վրայ :

Եւ ոչինչ այս գիշերոյս լուսիւնը կ'աղ-
մըկէր , բայց 'ի թւոյ թեթև բախիւնի մը նման
տարօրինակ ձայնէ մը՝ որ մերթ ընդ մերթ
կը լսուէր գիւղերուն և քաղաքաց վրայէն :

Եւ այն ատեն աղչամուղչն ու մուսլը
կը թանձրանային , և ամեն ոք իւր հոգւոյն
սեղմուիլը և երակաց մէջ սարսուռի մ'ընթա-
նալը կ'զգայր :

Եւ թխապատ ու կարմրալոյս կանթեղով
մը լուսաւորուած սրահի մը մէջ , ծիրանա-
զգեստ և թագապսակ եօթն մարդիկ եօթն
երկաթեայ աթոռներու վրայ բաղմած էին :

Եւ սրահին մէջտեղը ոսկրոտիներէ շին-
ուած գահ մը կը բարձրանայր , և գահին ըս-
տորոտը՝ աթոռակաձև խաչելութիւն մը կար
կործանեալ , և գահին առջև երեսեայ սեղան
մը , և սեղանին վրայ կարմիր ու փրփրադէզ
արեամբ լեցուն անօթ մը , և մարդկային
գանկ մը :

Ու թագապսակ եօթն մարդիկ մտախոհ
ու տխուր կ'երևէին , և իրենց աչքը , իւր խո-
րափոտ ակնակապճին խորէն , մերթ ընդ մերթ
կապոյտ հրոյ կայծակներ կը թափէին փէր :

Եւ անոնցմէ մին , յոտն ելնելով , դող-
գողաբայլ գահին մօտեցաւ , և ստօքը խաշին
վրայ դրաւ :

Սոյն պահուս , իւր անդամները դողացին
և կարծես թէ մօտ էր 'ի նուազել : Միւսնե-
րն անշարժ ու անխլիքս կը նկատէին . եր-
բէք փոքրիկ շարժում մը չըրին , բայց չը-
ղիտեմ ինչ անցաւ իրենց ճակտին վրայէն ,
և իրենց շրթանց վրայ տարօրինակ ժպիտ մը
տեսնուեցաւ՝ որ մարդու ժպիտ չէր :

Եւ նա՝ որ նուաղման մօտ երեցեր էր՝
ձեռնը երկնցուց , արիւնալից ամանն առաւ ,
դանկին մէջ լցուց ու խմեց :

Այս ըմպելին գոգցեալ զինքը կաղզուրեց :

Եւ դուռը կանգնելով , այս աղաղակը
դուրս ելաւ իւր կուրծքէն իբրեւ խուլ հլուրն-
չիւն մը .

“ Անիծեա՛լ Ըլլայ Քրիստոսը՝ որ Ազա-
տութիւնը բերաւ , յերկիր : ”

Եւ միւս վեց թագապսակ մարդիկը յոտն
էլին միահամուռ , և ամենքը միաձայն նոյն
ազադակն արձակեցին .

“ Անիծեա՛լ Ըլլայ Քրիստոսը՝ որ Ազա-
տութիւնը բերաւ , յերկիր : ”

Յետ որոյ , նորէն իրենց աթոռներուն վը-
րայ նստելով , առաջինն ըսաւ .

“ Եղբա՛րք , ի՞նչ ընելու եմք Ազատու-
թիւնը խեղդելու համար . վասն զի մեր թա-
գաւորութիւնը կը վերջանայ՝ երբ իւրն սկսի :
Մեր գատը մի և նոյնն է . թո՛ղ իւրաքան-
չիւրն առաջարկէ իրեն լաւագոյն երեցած
միջոցը :

“ Խակ ես այս խորհուրդը կուտամ . Քը-
րիստոսի գալէն յառաջ ո՞վ կրնար մեզ դէմ
ելնել : Իւր կրօնքն է որ զմեզ կորոյս . ջըն-
ջե՛նք Քրիստոսի կրօնքը : ”

Եւ ամենքն պատասխանեցին . “ Ճշմարիտ
է : Զնջե՛նք Քրիստոսի կրօնքը : ”

Եւ երկրորդ մը յառաջացաւ դէպ 'ի գա-
հը , առաւ մարդկային գանկը , արիւն լցոյց ,
խմեց և ըսաւ ապա .

“ Կրօնքը չէ՛՝ միայն զոր ջնջել հարկ է ,
այլ նաեւ զխոտութիւնն ու մոռածութիւնը . քան-
զի զխոտութիւնը կ'ուզէ ճանչնալ ինչ որ աղէկ
չէ՝ մեզ համար որ մարդը զիտնայ . և մաս-

ծաթիւնը միշտ պատրաստ է դօրութեան դէմ խեռելու : , ,

Եւ ամենքը պատասխանեցին . « Ճշմարիտ է : Զնշե՛նք գիտութիւնն ու մտածութիւնը , , :

Եւ երրորդ մը , առջի երկուքին ըրածն ընելէ յետոյ , ըսաւ :

« Երբ , մարդոցմէ և՛ կրօնքը և՛ գիտութիւնը և՛ մտածութիւնը բառնալով , խորատու զենք զիրենք անասնական ապշութեան մէջ , շատ բան ըրած պիտի ըլլանք , բայց բան մը պիտի մնայ մեզ ընելու :

« Անասունը փռանգաւոր բնազդուններ ու համակրութիւններ ունի : Պէտք է որ ժողովուրդ մը ուրիշ ժողովուրդեան մը ձայնը չըլտէ , որպէս զի եթէ մին բողոք բառնայ ու խլրտի , միւսն անոր նմանել չտենշայ : Թո՛ղ դրսէն ձայն մը մեր մէջ չթափանցէ , , :

Եւ ամենքն պատասխանեցին . « Ճշմարիտ է . թո՛ղ դրսէն ձայն մը մեր մէջ չթափանցէ , ,

Եւ չորրորդ մ'ըսաւ . « Մենք մեր շահն ունինք և ժողովուրդքն իրենց շահն ունին մեքոյն հակառակ : Եթէ միանան այս շահը մեզ

դէմ պաշտպանելու համար , ի՞նչպէս անոնց դիմակալել պիտի կրնանք :

« Բաժնե՛նք տիրելու համար : Իւրաքանչիւր գաւառի , իւրաքանչիւր քաղաքի , իւրաքանչիւր աւանի՝ ուրիշ աւանաց , ուրիշ քաղաքաց , ուրիշ գաւառաց շահուն ներհակ շահ մը սահմանմք :

« Այսու եղանակաւ , ամենքն զիրեար պիտի ատեն , և մեզ դէմ միանալ չպիտի մըտարերեն : , ,

Եւ ամենքը պատասխանեցին . « Ճշմարիտ է . բաժնե՛նք տիրելու համար , միութիւնն զմեզ կ'սպաննէ : , ,

Եւ հինգերորդ մը , մարդկային գանկը երկիցս արեամբ լցնելէ և երկիցս պարպելէ յետոյ , ըսաւ .

« Գեղեցիկ են բոլոր այդ միջոցները . լաւ են , բայց անբաւական : Անասնացուցէ՛ք լա՛ւ . բայց սոսկացուցէ՛ք այդ անասունները . ահաբեկ ըրէք զանոնք անողորբելի արդարութեամբ մ'ու ծայրայեղ տանջանքներով , եթէ չէք ուղեր վաղ կամ անագան կուր ըլլալ

անոնց : Լաւ իշխանի մ'առաջին պաշտօնեայն դահիճն է : ,,

Եւ ամենքը պատասխանեցին . « Ճշմարիտ է . Լաւ իշխանի մ'առաջին պաշտօնեայն դահիճն է : ,,

Եւ վեցերորդը մ'ըստ .

« Կը ճանչեմ արագ , սոսկալի , անխուսելի տանջանաց օգտակարութիւնը . սակայն կան զօրեղ հոգիներ և յուսահատ հոգիներ՝ որք առ ոչ ինչ կը գրեն տանջանքը :

« Կ'ուզէ՞ք դիւրեաւ կառավարել զմարդիկ , մեղկացուցէ՞ք զանոնք հեշտութեամբ : Առաքինութիւնը անօգուտ է մեզ . նա զօրութիւնը կը սնուցանէ . սպառե՛նք զայն մանաւանդ ապականութեամբ , , :

Եւ ամենքը պատասխանեցին . « Ճշմարիտ է . սպառե՛նք զօրութիւնը , եռանդն ու արիւնթիւնը ապականութեամբ , , :

Այն ատեն եօթներորդը , այլոց նման մարդկային գանկէն խմելէ յետոյ , այսպէս խօսեցաւ , ոտներն խաչելութեան վրայ դրած .

« Զի՛ք այլ ևս Քրիստոս . պատերազմ

մոլեղին , պատերազմ յաւիտենից անոր և մեր մէջ :

« Բայց ի՞նչ հնար պէտք է հնարել ժողովուրդներն անկէ անջատելու համար : Ապարդիւն ու նանիր փորձ մ'է այդ : Ի՞նչ պէտք է ընել ուրեմն : Մի՛տ դիք ինձ . պէտք է շահիլ Քրիստոսի պաշտօնեայները՝ ընչ իւր , փառօք և իշխանութեամբ :

« Եւ նոքա , 'ի դիմաց Քրիստոսի , պիտի պատուիրեն ժողովրդեան հնազանդ ըլլալ մեզ յամենայնի , ի՞նչ որ գործենք , ի՞նչ որ հրամայեմք :

« Եւ ժողովուրդը պիտի հաւատայ անոնց և պիտի հնազանդի խղճի մտօք , և մեր իշխանութիւնը աւելի ամրապինդ ու հաստատուն պիտի ըլլայ քան երբէք : ,,

Եւ ամենքը պատասխանեցին . « Ճշմարիտ . շահինք Քրիստոսի պաշտօնեայները , , :

Եւ յեղակարծումն կանթղէր՝ որ սրահը կը լուսաւորէր՝ չիջաւ , և եօթն մարդիկը բաժնուեցան իրարմէ թանձրամտօ մթութեան մէջ :

Եւ ըսուեցաւ արդարի մը՝ որ սոյն պա-

հուս կը հսկէր և կ'աղօթէր խաչին առջև .
 « Իմ օրս կը մերժի : Պաշտէ՛ և մի՛ երկնջիր , »

Փ.Գ .

Եւ գորշ ու ծանրաբեռն մշուշի մը մէջ
 ջէն տեսայ ինչպէս , վերջնալուսոյ ժամուն ,
 կը տեսնուի երկրիս վրայ մերկ , խոպան , ա-
 մայի ու ցրտին հովիտ մը :

Մէջտեղը կը բարձրանայր ժայռ մը՝ ուս-
 տի շիթ առ շիթ կը ծորէր սեւագոյն ջուր մը
 և այս իյնող կաթիլներուն խուռ ու աղօտ հըն-
 չիւնն էր միակ հնչիւնը՝ որ կը լսուէր :

Եւ վեց շաւիղք , հովիտն օձապտոյտ կըտ-
 րելով , կուգային յանգիլ ի ժայռն , և , ժայ-
 ռին մօտ , իւրաքանչիւր շաւղին ելքը քար
 մը կար՝ սաղունի մը լորձունքին նման չգի-
 տեմ ինչ խոնաւ ու կանաչ բանով մը ծած-
 կըւած :

Եւ ահա , շաւիղներէն միոյն վրայ , ըստ-
 ուեր մը նշմարեցի որ կը շարժէր յամրաբար .
 և առկաւ առ տակաւ ստուերը մօտենալով ,
 որոշեցի , ո՛չ թէ մարդ մը , այլ մարդու մը
 նմանութիւնը :

Եւ այս մարդկեղէն կերպարանքը սրտին
 տեղւոյն վրայ արեան արատ մ'ունէր ,

Եւ նստաւ խոնաւ ու կանաչագոյն քարին
 վրայ , և իւր անգամները կը սարսռային , և ,
 գլուխ ՚ի խոնարհ , բաղուկներովն ինքզինք կը
 սեղմէր , իբրու թէ ջերմութեան մնացորդ մը
 յինքեան պահելու համար :

Եւ միւս վեց շաւիղներէն վեց ուրիշ ըստ-
 ուերներ հետզհետէ հասան ժայռին ստորոտը :

Եւ անոնցմէ իւրաքանչիւրը , սարսռալով
 և բազկօքն ինքզինք սեղմելով , նստաւ խոնաւ
 և կանաչագոյն քարին վրայ :

Եւ անդ կային լռիկ և ընկճեալ անիմա-
 նալի անձկութեան մը ծանրութեան ներքեւ :

Եւ իրենց լռութիւնը երկարատեւ եղաւ ,
 չգիտեմ ո՛րքան երկարատեւ . քանզի ի արեւը
 չժագիր այս հովտիս վրայ . հոն ո՛չ երեկոյ
 յայտ է ո՛չ առաւօտ : Սեւագոյն ջրոյ կաթիլ-
 ները միայն իյնալու ատեն կը շափեն հոն մի-
 օրինակ , մթին , ծանրատաղտուկ , յաւիտե-
 նական տեղութիւն մը :

Եւ այս տեսիլն ա՛յնպէս իմն ահարկու էր
 և քառմեցուցիչ , որ եթէ Աստուած ինձ ոյժ

չտար , անհանդուրժելի պիտի ըլլար այն իմ
արչացս :

Եւ , տեսակ մը ջղածիք սարսուռէ յե-
տոյ , ստուերներէն մին , գլուխը վերցնելով ,
կմախքի մը մէջ մեռնող հողմոյն բերտ ու վայ-
րադ ձայնին նման ձայն մը հանեց :

Եւ ժայռը ա՛յս խօսքը զրկեց ականջիս .
,, Բրիստոս յաղթեց . անիծեա՛լ ըլլայ ,, :
Եւ վեց միւս ստուերները դողդղացին , և
ամենքը միահաղոյն իրենց գլուխները վեր-
ցնելով՝ նոյն հայհոյութիւնը դուրս ժայթքեց
իրենց կուրծքէն .

“ Բրիստոս յաղթեց . անիծեա՛լ ըլլայ ,, :
Եւ յանկարծ սաստկագոյն դողումով մը
բռնուեցան , մուշը թանձրացաւ , և սևադոյն
ջուրը դադրեցաւ պահ մը ծորելէ :

Եւ եօթն ստուերք վերստին կըած էին
նկուն ու կորաքամակ իրենց գաղտնի անձ-
կութեան բեռան տակ , և եղաւ երկրորդ լը-
ռութիւն մը քան զառաջինն երկարածիդ :

Յետոյ ասպա մին անոնցմէ , առանց քա-
րին վրայէն ելնելու , անյողդողդ ու գլխա-
հակ , ըսաւ միւսներուն .

“ Ուրեմն ձեզ ալ նո՞յնը պատահեցաւ ինչ
որ ինձ : Ի՞նչ օգուտ ըրին մեզ մեր բոլոր
խորհուրդները : ”

Եւ ուրիշ մը յարեց . “ Հաւատքն ու մը-
տածութիւնը խորտակեցին ժողովրդոց շղթայ-
քը . հաւատքն ու մտածութիւնը ազատ ըրին
ղերկիր : ”

Եւ ուրիշ մ'ըսաւ . “ Կ'ազէինք զմարդիկ
բաժնել , և մեր հարստահարութիւնը զանոնք
մեզ դէմ միացոյց : ”

Եւ ուրիշ մը . “ Մեք արիւն թափե-
ցինք , և այս արիւնը մեր գլուխներուն վրայ
ինկաւ : ”

Եւ ուրիշ մը . “ Մեք ասպականութիւն
սերմանեցինք , և ասպականութիւնն ի մեզ բող-
բո՞ւեցաւ և մեր ոսկորները լափիւիլեց ” :

Եւ ուրիշ մը . “ Մեք Ազատութիւնը խեղ-
դել կարծեցինք , և նորա շունչը ցամքեցոյց
մեր զօրութիւնը յարմատոյն ” :

Այն ատեն եօթներորդ ստուերը .

“ Բրիստոս յաղթեց . անիծեա՛լ ըլլայ : ”

Եւ ամենքը համաձայն և միադուռ պա-
տասխանեցին .

« Քրիստոս յաղթեց . անիծեալ ըլլայ : »
Եւ տեսի ձեռք մը՝ որ յառաջ կ'երկընար . թաթխեց մատը սևադոյն ջրին մէջ՝ որոյ կաթիլքն իյնալով յաւիտենակա՛րն Վեոզութիւնը կը չափեն , անով նշան մ'ըրձաւ եօթն ըստ ուերաց ճակատուց վրայ , և այս եղաւ առ յաւէտ :

ԺԵ .

Դուք օր մը միայն ունիք անցընելու երկրիս վրայ , այնպէս ըլէք որ խաղաղութեամբ անցընէք զայն :

Խաղաղութիւնը սիրոյ պտուղն է . վասն զի , խաղաղութեամբ ապրելու համար , պէտք է շատ բաներու տոկալ զիտնալ :

Ո՛չ ոք կատարեալ է , ամենքն իրենց թերութեւնքն ունին . անցնիւր մարդ այլոց վրայ կը ծանրանայ . և սէրը միայն այս բեռնը թեթեւ կը գործէ :

Եթէ դուք չէք կրնար ձեր եղբարց տանիլ , ինչպէս ձեր եղբարք ձեզ պիտի տանին : Մարեմայ որդին այսպէս գրեց . « Քան»

զի նա սիրած էր իրեննները՝ որ յաշխարհի էին , սիրեցէ՛ք զանոնք ցվախճան :

Սիրեցէ՛ք ուրեմն ձեր եղբարքն՝ որ յաշխարհի են , և սիրեցէ՛ք զայնս մինչև ցվերջ :

Սէրն անխոնջ է , չյողնիր երբէք : Սէրն անսպառ է . կ'ապրի և կը վերածնի ինքեամբ , և ցորչափ աւելի զեղի , ա՛յնքան ևս կը յորդէ :

Ո՛վ որ զիւր անձնը քան զիւր եղբայրն առաւել կը սիրէ՝ չէ արժանի Քրիստոսի՝ որ իւր եղբարց համար մեռաւ : Տուի՞ք ձեր ինչքը , առէ՛ք նաև ձեր կեանքը . և սէրը պիտի հասուցանէ ձեզ զամենայն :

Ճշմարտիւ կ'ըսեմ ձեզ , նա՛ որ կը սիրէ՝ իւր սիրտը դրախտ մ'է՛ յերկրի : ԶԱստուած ունի յինքեան , զի Աստուած ոէր է :

Յոռի մարդը չսիրեր , կը ցանկայ . ամէն բանի քաղց և ծարաւ ունի . իւր աչը , օձին աչին նման , կը դիւթէ և կը յանկուցանէ , բայց լափելու համար :

Սէրը անբիծ ու անարատ հոգեաց խորը կը հանգչի , ինչպէս ցօղոյ շիթ մը ծաղկի մը բաժակին մէջ :

Ոհ . եթէ գիտէիք թէ ի՞նչ է սիրելը :

Կ'ըսէք թէ կը սիրէք , և սակայն բազումք ձեր եղբարցմէ չունին հաց՝ յագենալու համար , չունին զգեստ՝ իրենց մերկ անգամները ծածկելու համար , չունին յարկ մը՝ պատասխարուելու համար , ափ մը յարդ՝ վըրան ննջելու համար , մինչդեռ դուք ունիք զամեն ինչ յորդառատ :

Կ'ըսէք թէ կը սիրէք , և սակայն կան բաղմաթիւ հիւանդք՝ որք անօգնական կը ծխւրին և կը ծնգին իւրեանց թշուառ անկողնոյն վրայ , չուառք՝ որք կուլան չունենալով մէկը ողբակից , մատաղ մանկունք՝ որք , ցըրտէն ընդարմացեալ , դռնէ 'ի դուռն կ'երթան հարուստներէն իրենց սեղանոյն մէկ փշուրը խնդրելու և չեն ընդունիր :

Կ'ըսէք թէ կը սիրէք ձեր եղբարքը , և ի՞նչ պիտի ընէիք օւրեմն՝ եթէ աստիք զանոնք :

Իսկ ես կ'ըսեմ ձեզ , ո՛վ որ կարող է ու չսփոփեր իւր եղբայրը՝ որ կը տառապի՝ ու խերիմ թշնամին է իւր եղբորը . և ո՛վ որ կարող է ու չանուցաներ իւր եղբայրը՝ որ նօթի է՝ եղբայրասպան է :

ԺԶ .

Կը պատահին մարդիկ՝ ոչք չեն սիրեր բնաւ զԱստուած և չեն վախնար անկէ . փախէ՛ք յայնցանէ , վասն զի անխօյ շագի մը կ'ենէ անոնցմէ :

Փախէ՛ք ամպարիշտէն , զի իւր շունչը կ'սպաննէ . բայց մի՛ առէք զայն , վասն զի ո՞ր գիտէ թէ արդեօք Աստուած չ'է փոխած արդէն նորա սիրտը :

Այն մարդը՝ որ , նոյն իսկ անկեղծօրէն կ'ըսէ , « Չունիմ հաւատք , յաճախ ինքզինքը կըպատրէ : Հոգւոյ մէջ , անդ 'ի խորն հաւատոյ արմատ մը կայ՝ որ չը ցամաքիր երբէք :

Խօսքը՝ որ Աստուծոյ ուրացումն է՝ կ'այրէ հրատույնը շրթներն՝ որոց վրայէն կ'անցնի , և բերանը՝ որ հայհոյելու համար կը բացուի՝ դժոխոց մէկ օղամուտն է :

Ամպարիշտը միակ է 'ի տիեզերս : Համայն արարածք զԱստուած կը դրուատեն , ամեն ինչ՝ որ կ'զգայ՝ զայն կ'օրհնէ . ամեն ինչ՝ որ կը խորհի՝ զայն կը պաշտէ . տունջեան

աստղն ու գիշերոյ աստղերը զայն կ'երգեն
իւրեանց խորհրդաւոր լեզուով :

Հաստատութեան վրայ դրոշմեալ կայ նո-
րա երկոյ սուրբ անունը :

Փա՛ռք Աստուծոյ երկնից բարձրութեանց
մէջ :

Գրած է զայն նաև մարդոյն սրտին մէջ ,
և բարի մարդը կը պահէ զայն սիրով . բայց
այլք զայն եղծել կը նկրտին :

Խաղաղութիւն երկրի վրայ բարեսիրտ
ու բարեացակամ մարդոյ :

Նոցա քունը քաղցր է ու հեշտ , և իրենց
մահն աւելի քաղցր է , զի դիտեն թէ իրենց
հօրը կ'երթան :

Ձոր օրինակ հէք մշակը , յաւուրն տա-
րածամեւ , կը մեկնի դաշտերէն , կը վերա-
դառնայ իւր հիւղակը , և դրան առջև նստած,
գերկինս նկատելով իւր յոգնութիւնները
կը մոռնայ . այսպէս , երբ երեկոյ կ'ըլլայ , յու-
սացող մարդը բերկրութեամբ կը դառնայ իւր
հայրենի տունը , և , սեմին վրայ նստած , յա-
ւիտենականութեան տեսիլներուն մէջ աքաղա-
նաց նեղութիւնքն ու տուայտանքը կը մոռնայ :

ԺԷ .

Երկու մարդիկ դրացի էին , և խրաքան-
չիւրն ունէր կին մը և բաղմաթիւ մանր տը-
ղայք , և զանոնք սնուցանելու համար ո՛չ այլ
ինչ՝ բայց միայն իւր աշխատութիւնը :

Եւ այս երկու մարդոց մին ինքնիրեն ան-
հանգիստ կ'ըլլար ու կը մտաւորանէր ըսելով .
« Եթէ մեռնիմ ես կամ հիւանդանամ , ի՞նչ
պիտի ըլլայ իմ կնոջս ու որդւոցս » :

Եւ այս մտածութիւնը յարածամբ իրեն
հետ էր , և կը կրծէր իւր սիրտը ինչպէս որդ
մը կը կրծէ պտուղը՝ յորում ծածկուած է :

Արդ , թէպէտ և նոյն մտածութիւնն ու-
նեցեր էր նաև միւս հայրը , բայց չէր կեցած
անոր վրայ . « Վասն զի , կ'ըսէր , Աստուած՝
որ իւր արարածները կը ճանչէ և կը հսկէ նո-
ցա վրայ , պիտի հսկէ նաև իմ , կնոջս և զա-
ւակացս վրայ » :

Եւ այս վերջինը խաղաղ ու հանդարտ
կ'ապրէր , մինչդեռ առաջինը գոնէ վայրկեան
մ'անդորր ու ներքին խնդութիւն մը վայելած
չ ունէր :

Սր մը , մինչ կ'աշխատէր 'ի դաշտին ,
 թաղծաղէմ և վհատ իւր մտատանջութեան
 մէջ , տեսաւ մի քանի թռչնոց մացառի մը
 մէջ մտնելը , անկէ դուրս ելնելն ու ընդ հուպ
 հոն վերադառնալը :

Եւ մօտ գնալով , տեսաւ մէկմէկու քով
 դրուած երկու բոյներ , և իւրաքանչիւրին մէջ
 խել մը ձագեր նորածին և դեռ անփետուր :

Եւ երբ իւր աշխատութեանը վերադար-
 ձաւ , պահ ընդ պահ կը վերցնէր աչերը , և
 կը դիտէր թռչունները՝ որք կ'երթային ու
 կուգային բուտ բերելով իրենց ձագուցը :

Արդ , 'ի պահուն՝ յորում մայրերէն մին
 իւր աւարովը կը դառնար իւր բոյնը , անդդ
 մը զայն բռնելով կը յափշտակէ , և խեղճ
 մայրը , 'ի դուր նորա մազիլներէն դերծանե-
 լու ճիղեր ընելով , աւր ու ցաւագին ճիւղեր
 կ'արծակէր :

Յայս տեսիլ , մարդը՝ որ կ'աշխատէր՝ իւր
 հոգին յառաջունէ աւելի խռովեալ զգաց .
 « վասն զի , կը խորհէր , մօրը մահը զաւա-
 կաց մահն է : Իմքս ալ բաց յինէն զոչ որ
 ունին :

Ի՞նչ պիտի ըլլայ անոնց՝ երբ չըլլամ էս
 այլ ևս : , ,

Եւ օրն 'ի բուն թաղծաղից ու տխուր ե-
 Ղաւ , և գիշերը չքնացաւ բնաւ :

Հետեւեալ օրը , դաշտերը դառնալով , ը-
 սաւ իւրովի . « կ'ուզեմ սա հէք մօրը ձա-
 գերը տեսնել . շատերն անտարակոյս արդէն
 կորսուած են : , , Եւ դէպ 'ի մացառն ուղղուե-
 ցաւ :

Եւ տեսաւ որ ձագերը ողջ առողջ էին
 և ոչ մին միւստուած կ'երևէր :

Եւ , զարմանալով ընդ այս , 'ի թաղըս-
 տի մտաւ այս սքանչելեաց պատճառն իմանալու
 համար :

Եւ , խուն ինչ յետոյ , թեթեւ ճիւղ մը
 լսեց , և տեսաւ երկրորդ մայրը որ փութա-
 նակի կը բերէր ժողոված անունդը՝ զոր ան-
 խտրաբար բաժնեց ամեն ձագերու . և ամենքն
 ալ իրենց բաժինն ունեցան , և որբերն լըք-
 եալ չմնացին իւրեանց չուառութեան մէջ :

Եւ այն հայրը՝ որ անվտառահ եղած էր
 նախախնամութեան վրայ՝ երեկոյին պատմեց
 միւս հօրը ինչ որ տեսած էր :

Եւ վերջինը բնաւ, « Ի՞նչ հարկ է ան-
հանգիստ ըլլալ : Երբէք Աստուած չըլլեքաներ
իրենները . իւր սէրը գաղտնիքներ ունի՝ որք
անծանօթ են մեզ : Հաւատանք, յուսանք,
սիրենք, և խաղաղութեամբ յառաջ վարենք
մեր հանապարհը :

« Եթէ հասնի ինձ յառաջ քան զքեզ
մեռանել, դու իմ զաւակացս հայրը պիտի
ըլլաս . եթէ դու մեռնիս նախ քան զիս, ես
քուկիներուդ հայրը պիտի ըլլամ :

« Եւ եթէ երկուքս ալ մեռնինք անոնք
իրենց պիտոյքն ինքնին հայթայթելու հասակը
չը հասած, իրենց Հայր պիտի ունենան որ
յերկինս է :

ԺԼ .

Ձեր աղօթքն ընելէ յետոյ, ձեր հոգին
աւելի գոհ չ'է՞ք զգար ,

Աղօթքը՝ վիշտը նուազ դառնաղէտ կը-
գործէ, և ուրախութիւնը առաւել անխառն
ու սուրբ . 'ի մին կըխառնէ չգիտեմ ի՞նչ
կազդուրիչ և քաղցր, և 'ի միւսն երկնային
անուշահոտութիւն մը :

Ի՞նչ կը գործէք յերկրի, և չ'ուենօք ինչ
'ի խնդրել Անկէ որ դրաւ զձեզ հոն :

Դուք ուղևոր մ'էք՝ հայրենեաց անձկա-
կարօտ : Մի՛ քայլէք գլուխ 'ի խոնարհ . իւր
ճամբան ճանչալու համար պէտք է վեր
վերցնել աչերը :

Ձեր հայրենիքը երկինքն է . և երբ զեր-
կինս կը նկատէք՝ միթէ 'ի ձեզ բան մը չը-
յուղիր . միթէ բնաւ իղձ մը չ'առնիր ձեր հո-
գւոյն մէջ, կամ միթէ այդ իղձը հա՞մը է ու
անբարբառ :

Այն այնպիսիք՝ ոյք կ'ըսեն . « Ի՞նչ շահ
աղօթելէն . Աստուած այսքան տկար ու զը-
ձուձ արարածոյ լսելու համար չ'ախաղանց
բարձր է մեզմէ : »

Եւ ո՞վ ուրեմն ըրաւ այս տկար ու գժուձ
արարածները, ո՞վ տուաւ անոնց զգացումն և
մտածութիւնն և խօսքը, եթէ ո՛չ Աստուած :

Եւ եթէ այսքան բարի եղաւ անոնց հա-
մար, միթէ յետոյ զանոնք անտե՞ս ընելու և
խրմէ 'ի բա՞ց մերժելու նպատակաւ էր :

Ճշմարտիւ, կ'ըսեմ ձեզ, ով որ կ'ըսէ
իւր օրախն մէջ թէ Աստուած իւր գործերը

կ'արհամարհէ, այնպիսին Աստուծոյ դէմ կը հայհոյէ :

Կան այլք՝ որք կ'ըսեն . Ի՞նչ շահ աղօթելէն : Միթէ Աստուած քան զմեզ լաւ չը գիտէ՞ ինչ որ պիտոյ է մեզ :

Աստուած քան զձեզ լաւ գիտէ՝ ինչ որ պիտոյ է ձեզ, և ահա՛ ասոր համար կ'ուզէ որ խնդրէք զայն իրմէ . վասն զի Աստուած ինքն է ձեր առաջին պիտոյքը, և ազօթել Աստուծոյ՝ զԱստուած ունենալու սկսիլ կը նշանակէ :

Հայրը կը ճանչէ իւր որդւոյն պիտոյքը . բայց ասոր համար պէ՞տք է որ որդին առ իւր հայրն խնդրուածք մը կամ դոհութիւն մը չըյայտնէ երբէք :

Երբ անասունք ցաւ մը կ'զգան, երբ կը վախնան, կամ երբ նօթի են, ցաւազին ճիչեր կ'արձակեն : Այս ճիչերն իրենց ազօթքն են՝ զոր առ Աստուած կ'ուղղեն, և Աստուած զայն կը լսէ : Պէ՞տք է ուրեմն որ բովանդակ արարչութեան մէջ մարդը միակ էակն ըլլայ՝ որոյ ձայնը չարձրանայ բնաւ յունկն Արարչին :

Երբեմն դաշտաց վրայէն հողմ մը կ'անցնի՝ որ տունկերը կը չորցնէ, և այն ատեն սղաղուն բուններուն դէպ յերկիր վայրահակ խոնարհիլը կը տեսնուի . բայց, երբ ցօղով կը թրջուին, նորէն իրենց թարմութիւնը կ'առնուն, և վեր կը վերցնեն իւրեանց ճակատոն գետնամած :

Կան միշտ հրակէզ հողմանք՝ որք մարդոյն հոգւոյն վրայէն կ'անցնին ու զայն կը ցամքեցնեն : Ազօթքը ցօղն է՝ որ զսոցն առոյգ կը գործէ :

ԺԹ .

Դուք միայն մէկ հայր ունիք՝ որ է Աստուած, և միայն մէկ տէր՝ որ է Քրիստոս :

Ուրեմն երբ ըսեն ձեզ անոնց համար՝ ոյք երկրի վրայ մեծ իշխանութիւն մ'ունին . « Ահա՛ ձեր տէրերը », մի՛ բնաւ հաւատայք : Եթէ արդար են, ձեր ծառայքն են . եթէ չեն, ձեր բռնաւորքն են :

Ամենքն հաւատարք կը ծնին . ո՛չ ոք ի ծընանելն իբեն հետ հրամայելու և իշխելու իւրաւունքը կը բերէ :

Տեսի յորբանի մանկիկ մի՝ որ կը ճչէր բերնէն լորձունք դուրս տալով, և շուրջ զնո՜վաւ կային ծերունիներ՝ որք կ'ըսէին անոր . « Տէ՛ր , և , ծունր կը կենելով , կ'երկրպագէին անոր : Եւ 'ի միտ առի մարդոյն բովանդակ շուառութիւնը :

Մեղքն է որ իշխաններ ըրաւ . վասն զի, փոխանակ զիրեաք սիրելու և իրերաց օգնելու իբր եղբարք , մարդիկ սկսան միմեանց միատակ :

Յայնժամ իրենց մէջէն ընտրեցին մէկը կամ շատեր՝ զորս արդարագոյն կը կարծէին , որպէս զի պաշտպանեն բարիներն ինչպէս չարերը , և տկարն ապրիխաղաղութեամբ :

Եւ իշխանութիւնը՝ զոր 'ի գործ կ'ածէին՝ օրինաւոր իշխանութիւն մ'էր . քա՛ղի Պատուծոյ իշխանութիւնն էր՝ որ կ'ուզէ որ արդարութիւնը թագաւորէ , և ժողովրդեան իշխանութիւնը՝ որ զսոյն ընտրած էր :

Եւ ահա այսու պատճառաւ իւրաքանչիւր ռբխոճի մտօք անոնց հնադանդիլ պարտաւոր էր :

Բայց եղան ընդ հուպ այնպիսիք՝ որ ու՜րքեցին ինքնին և ինքնիշխան տիրել , իբրո՜ւ

թէ իրենց եղբարցմէ բարձր բնութիւն մ'ունենային :

Եւ ողոյս իշխանութիւնը չէ՛ր օրինաւոր , զի Սատանին է այն իշխանութիւն , և իրենց տիրապետութիւնը՝ ամբարտաւանութեան և ցանկութեան տիրումնը :

Եւ ասոր համար , երբ աւելի չարեաց պատճառ ըլլալու երկիւղ մը չըլլայ , անցնիւր անհատ կրնայ և երբեմն պալաթի իսկ անոնց զիմաչրել :

Յաւիտենական իրաւանց կշռոյն մէջ , ձեր կամքը ծանր կը կշռէ քան զարքայից կամքը . զի ժողովուրդներն են՝ որք թաղաւորներ կ'ընեն . և թագաւորք ժողովրդոց համար եղած են , բայց ժողովուրդք թագաւորաց համար եղած չեն :

Երկնաւոր Հայրը իւր զաւակաց անդամներն առ այն շտեղծեց որ երկաթներու տակ մտչին ու խորտակին , և ո՛չ նոցա հոգին՝ որպէս զի ստրկութեան ներքեւ ճնշուի չարատանջ :

Նա զանոնք ընտանիքներով միացուց , և ամեն ընտանիքները քոյր են . զանոնք 'ի մի խմբեց աղգերով , և ամեն աղգեր եղ բայր են .

և ո՛վ որ ընտանիքները ընտանիքներէն , ազգերը ազգերէն կ'անջատէ , կը բաժնէ ինչ որ Աստուած զուգած է . Սատանի գործը կը կատարէ :

Եւ ինչ որ ընտանիքներն ընտանեաց կը զուգէ և ազգերն ազգաց կը կցորդէ , այն՝ նախ Աստուծոյ օրէնքն է , արդարութեան և գութութեան օրէնքը , և ապա ազատութեան օրէնքը՝ որ նոյնպէս Աստուծոյ օրէնքն է :

Վասն զի առանց ազատութեան ինչ միութիւն կարելի է ըլլալ մարդոց մէջ : Առանց անոր՝ նոցա միութիւնը կը նմանի ձիուն իր վերելակին , և տիրոջ խարաղանին սորկին մօրթին հետ միութեանը :

Ապա ուրեմն եթէ մէկը գայ ու ըսէ , « Դուք իմն էք » , պատասխանեցէ՛ք . « Ո՛ր մեք Աստուծոյ եմք՝ որ մեր հայրն է , և Քրիստոսի՝ որ մեր միակ տէրն է : »

Ի .

Պատիւ և ունայն խօսքերէ զիւրեաւ մի՛ խարիք : Բազումք պիտի ջանան համոզելու զձեզ թէ՛ դուք աստուծու ազատ էք , վա-

սըն զի թերթ մը թղթի վրայ « Ազատութիւն » բառը պիտի գրեն և զայն ամեն քառուղեաց բերաններն 'ի տես պիտի դնեն :

Ազատութիւնը տախտակ մը չէ՝ զոր փողոցին անկիւնը կը կարդան : Կենդանի կարողութիւն մը , զօրութիւն մ'է՛ այն՝ զոր մարդ յինքեան և զինքեամբ կ'զգայ , ընտանեկան յարկին պահապան ոգին , ընկերական իրաւանց երաշխաւորութիւնը , և այս իրաւանց սուղ ինն է :

Այն հարստահարիչը՝ որ անոր անուամբը ինքզինք կը ծածկէ՝ հարստահարչաց նաւագոյնն է : Նա սուտը բռնաւորութեան վրայ կը յաւելու , և անիրաւութեան հետ սրբապղծութիւնն ալ կը կցէ . զի սուրբ է ազատութեան անունը :

Զգոյշ եղի՛ք ուրեմն անոնցմէ՝ որք կ'ըսեն . « Ազատութիւն , Ազատութիւն » , և իրենց գործերովը դայն կը քանգեն :

Դո՛ւք կ'ընտրէք զայն՝ որք զձեզ կը կառավարեն , որք ձեզի կը հրամայեն զայս ինչ ընել և զայն ինչ չընել , որ ձեր ընկից , ձեր հարստութեան , ձեր աշխատութեան սահ-

ման և օրէնք կը դնեն : Եւ եթէ դուք չէք ,
ի՞նչպէս ապա ազատ էք :

Արնա՞ք ձեր կամայ համաձայն ձեր զա-
ւակայ ապագայն պատրաստել , զանոնք կըր-
թելու և նոյա բարքերը կազմակերպելու հոգը
յանձնել որո՞ւ որ հաճոյ է ձեզ : Եւ եթէ չը-
կարէք , ի՞նչպէս ապա ազատ էք :

Երկինց թռչունք և միջատք իսկ կը հա-
համախմբին՝ միահաղոյն ընելու ինչ որ ո՛չ մին
ի նոյանէ կրնար առանձին ընել :

Արնա՞ք դո՞ւմարիլ ՚ի միատին ձեր շահույ
վրայ խորհրդակցելու , ձեր իրաւունքները
պաշտպանելու , ձեր տառապանաց դարման մը
ձեռք բերելու : Եւ եթէ չկարէք , ի՞նչպէս
ապա ազատ էք :

Արնա՞ք երթալ մէկ տեղէն միւսը եթէ
ձեզ չթոյլատրեն , գործածել երկրին պտուղ-
ները և ձեր վաստակոյ արդիւնքները , թաթ-
խել ձեր մատը ծովուն ջրոյն մէջ և կաթիլ մը
վազցնել խեղճուկ հոգէ ամանին մէջ՝ ուր ձեր
անունդքը կ'եփին , առանց ձեր անձը տուգա-
նաց և բանտարկութեան ենթարկելու : Եւ ե-
թէ չկարէք , ի՞նչպէս ապա ազատ էք :

Արնա՞ք , երեկոյին պառկելու առեն ,
վստահ ըլլալ թէ ոչ ոք , ձեր քնոյ միջոցին ,
պիտի գայ ձեր տանն ամենէն ծածուկ խոր-
շերը խուզարկելու , զձեզ ձեր ընտանեաց ծո-
ցէն խլելու և բանտի մը խորը նետելու , որով-
հետեւ իշխանութիւնը , իւր երկիւղին մէջ ,
ձեր վրայ կասկած մ'ունեցեր է : Եւ եթէ չը-
կարէք , ի՞նչպէս ապա ազատ էք :

Ազատութիւնն յայնժամ ձեր վրայ պի-
տի շողայ , երբ բազում արիութեամբ և ան-
խոնջ յարատեւութեամբ յաջողիք զերծանիլ
բոլոր սոյս ստրկութիւններէն :

Ազատութիւնը յայնժամ ձեր վրայ պի-
տի շողայ , երբ ըսէք ձեր հոգւոյն խորոց մէջ
« Ազատ ըլլալ կ'ուզեմք » . երբ ըլլալու հա-
մար , պատրաստ ըլլաք զամեն ինչ զոհելու և
զամեն ինչ կրելու :

Ազատութիւնը յայնժամ ձեր վրայ պի-
տի շողայ , երբ , յստն խաչին՝ որոյ վրայ
Քրիստոս ձեզ համար մեռաւ , երգնուք միմ-
եանց վրայ մեռնիլ :

ԻՍ .

Ժողովուրդն անկարող է իւր շահերն 'ի միտ առնելու . պէտք է որ , իւր բարւոյն ու օգտին համար , իբր անչափահաս ժառանգ մը , միշտ խնամակալ մ'առնենայ իւր վրայ : Մի-թէ լոյս և գիտութիւն ունեցողներուն անկ չէ՞ վարել զայնա՝ որք զուրկ կան յայտնէ :

Այսպէս կը խօսին խել մը կեղծաւորք՝ որք կ'ուզեն ժողովրդեան գործերն յանձան-ծել . նորա կենաց աննդուն պարարելու համար :

Դուք անկարող էք , կ'ըսեն , ձեր շահե-րնն հասկընալու . և ըստ այսմ չպիտի ներեն ձեզ ձերն եղած մէկ բանը գործածել ձեր օգտաւէտ դատած մէկ առարկային , և հա-կառակ ձեր կամաց պիտի տնօրինեն զայն ու գործածեն այնպիսի բանի մը՝ որ անհաճոյ է ձեզ և ամենևին անախորժ :

Դուք անկարող էք հասարակաց փոքրիկ ռեփհականութեան մը տեսչութիւնն ընելու , անկարող՝ գիտնալու ձեր բարին ու վնասակա-րը , հանձնալու ձեր պիտոյքն ու զայնս հո-

գալու . և ըստ այսմ , ձեզի պիտի ղրկեն ձեր ծախքօյն առաջապէս վճարուած մարդիկ՝ որք ըստ քմաց ձեր ընչից ու ստացուածաց մատակա-րարութիւնը պիտի ընեն , պիտի արգիլեն ձեզ ընել ինչ որ կ'ուզէք , և պիտի բռնադ բօսեն զձեզ ընելու ինչ որ չէք ուզեր :

Դուք անկարող էք որոշելու թէ ի՞նչ դատարարակութիւն պատշաճ է յալ ձեր դա-ւակաց . և առ 'ի սէր ձեր որդւոց , զանոնք ամպարչոտութեան և վատարարոյութեան ազ-բեւանոցներու մէջ պիտի նետեն , 'ի բաց առ-եալ միայն երբ նախամեծար համարիք նոցա ամեն տեսակ հրահանգումէ զուրկ մնալը :

Դուք անկարող էք դատելու թէ արդ-եօք ձեր աշխատութեան փոխարէն ձեզ չնոր-հուած թոշակը բաւական է զձեզ և ձեր ըն-տանիքն ապրեցնելու . և խիստ ու դժնդակ պատիժներով պիտի արգելուն ձեզ միմեանց հետ խորհրդակցել այս թոշակին նկատմամբ յաւելում մը ձեռք բերելու մասին , որպէս զի կարող ըլլաք ապրիլ գուր , ձեր կանայքն ու ձեր դաւակուհիք :

Եթէ այս կեղծաւոր՝ շահախնդիր ու ան-

յագ մարդոց ըսածն ճշմարիտ ըլլար, դուք քան զանբանից դասն կ'ստի ստորնագրոյն պարտէիք լինել, քանզի անբանը գիտէ բոլոր ինչ որ կը հաւատան թէ դուք չշխտէք, և զայս գիտելու համար բնազգումնը միայն բաւական է անոր:

Աստուած զձեզ չածեց 'ի դոյ զի դուք մի քանի մարդոց սեփական հօտն ու նախիրն ըլլաք, նա զձեզ ստեղծեց ընկերութեամբ աղատօրէն ապրելու համար իրրեւ եղբարք:

Արդ եղբայր մը չունի ինչ հրամայելու իւր եղբօրը: Եղբարք իրենց մէջ փոխադարձ զաշինքներով կը կապուին, և գաշինքները՝ օրէնքն է, և օրէնքն յորդուիլ պէտք է, և ամենքն միանալ պարտին զայն բռնաբարութենէ զերծ պահելու համար, զի համայնից պահապանը, ամենուն կամքն ու շահն է այն:

Մարդ եղիք. ո՛չ որ զձեզ յակամայս ձեր լուծի լծելու չափ դորաւոր է. բայց դուք կրնաք ձեր վիզն հան անցընել եթէ ուղէք:

Կան ապուշ կենդանիներ զորս դոմբու մէջ կը փակեն, աշխատութեան համար սը-

նունդ կուտան անոնց, և յետոյ, երբ ծերանան, կը չարչարեն նոցա միան ուտելու համար.

Կան սյւլք՝ որք ինքն շխան ու աղիկամի կ'ապրին դաշտաց մէջ, զորս չկարէ որ ծառայութեան թեքել, որք չեն որսացուիր խաբեպատիր գգուանքներով և ո՛չ ալ կը յաղթուին սպառնալեօք կամ շարաշար նեղութիւններով:

Արխաիրտ մարդիկ այս վերջիններուն նման են. իսկ վատք առաջնոց են հանգու նատիպ:

Ի՞նչ.

Լաւ 'ի միտ առէ՛ք ինչպէս կրնայ մէկը աղատ ըլլալ:

Աղատ ըլլալու համար, պէտք է նախ քան զամենայն զԱստուած սիրել, վասն զի եթէ զԱստուած սիրէք, նորա կամքը պիտի կատարէք, և Աստուծոյ կամքն արդարութիւնն ու գթութիւնն է, առանց որոց չիք ազատութիւն:

Արդ, բռնութեամբ կամ խաբէութեամբ

իւիք, ուրիշին եղած մի բանն առնէ մէկը, երբ նորա անձին վրայ կը յարձակին, երբ օրինաւոր բանի մը մէջ չթողուն իրեն ընել ինչ որ կ'ուզէ և կամ ստիպեն գործել ինչ որ չուզէր, երբ ո՛ր և է կերպով մը նորա իրաւունքը բռնաբարեն, ի՞նչ է այս: Անիրաւութիւն մը: Արեւմտեան անիրաւութիւնն է որ զազատութիւնը կը կործանէ:

Եթէ անցնիւր ոք զինքն և եթ սիրէր և յինքն միայն խորհէր, առանց յօգնութիւն փութալու այլոց, բազում այն է զի ազգատը պիտի ստիպուէր զողջալ ինչ որ իւրը չէ՝ ապրելու և իրեններն ապրեցնելու համար, տկարը զօրագունէ մը պիտի կեղեքուէր, և այս վերջինն ալ աւելի զօրաւորագունէ մը. յայնժամ անարդարութիւնն ամեն ուրեք պիտի տիրէր: Գթութիւնն է ապա որ զազատութիւնը կը պահպանէ:

Աիրեցէք զԱստուած առաւել քան զամենայն ինչ և ձեր ընկերը իբրեւ ձեր անձնը, և արդիւթիւնն երկրէ անհետ պիտի կորնչի:

Սակայն նորա՝ որք իրենց եղբարց ըստրիկութեան մէջ շահ ունին և օգուտ, ամեն

ինչ ՚ի գործ պիտի դնեն զայն յերկարածդեւու համար: Եւ այս նպատակիս համար սուտն ու ոյժն ՚ի կիր պիտի արկանեն:

Պիտի ըսեն թէ ոմանց բացարձակ և ինքնակամ տիրապետութիւնը և բոլոր այլոց դեմութիւնն յԱստուծոյ հաստատեալ կարգն է. և իւրեանց բռնակալութիւնն անասան ու յարատեւ պահելու համար, Նախախնամութեան դէմ հայհոյելու իսկ չպիտի երկնջին:

Պատասխանեցէ՛ք անոնց թէ Սատանն իրենց Աստուածը, մարդկային սեռին ռիսիմ թշնամին, և թէ ձերը նա՛ որ Սատանին յաղթանակեց:

Յետ այսորիկ իւրեանց արբանեակները ձեզ դէմ չը թայազերծ պիտի արձակեն. անթիւ բանտեր պիտի շինեն, զձեզ նոցա մէջ փակելու համար. հրով և երկաթով զձեզ պիտի հալածեն. պիտի լլկեն զձեզ և ձեր արիւնը պիտի հեղուն աղ բիւրներու ջրոյն նման:

Արեւմտեան եթէ հաստատ որոշած չէք անդու մարտնչելու, ամեն բանի տուկալու աննկուն և անընկճելի, ո՛չ երբէք յողջելու, բնաւ տեղի չտալու, պահեցէք ապա ձեր

չըղթայքն ու հրաժարեցէ՛ք ազատութենէ մը՝
որում չէ՛ք արժանի :

Ազատութիւնը Աստուծոյ թագաւորսւ-
թեան նման է . կը բռնաբարի, և բռունը զայն
կը յափշտակեն :

Եւ բռնութիւնը՝ որ ազատ պիտի ընէ ըզ-
ձեզ՝ գողոց և աւազակաց վայրագ բռնաւո-
րութիւնը , անիրաւութիւնն ու վրէժխնդ-
րութիւնը , անգթութիւնը չէ , այլ հզօր , ան-
սասան ու անընկճելի կամք մը , անխռով և
վեհանձն արիութիւն մը :

Ամենէն սուրբ ու նուիրական դատը կը-
փոխուի ամպարշտական՝ պժգալի դատի մը ,
երբ 'ի պաշտպանութիւն անոր սճ/րն 'ի գործ
կ'ածուի : Ոճրագործը գերութենէ կրնայ 'ի-
բռնակալութիւն փոխակերպիլ , բայց ս'չ բը-
նաւ յազատութիւն բարձրանալ :

ԻԳ .

Տէ՛ր , առ քեզ կը գոչեմք մեր աղէտից ու
թշուառութեանց խորէն :

Իբրեւ զանասունս՝ ոյք չունին հարակ իւր-

եանց ճագուց տալու ,

կը գոչեմք առ քեզ , տէր :

Իբրեւ զմ'սքի յորմէ իւր գառնակն կը-
խլեն ,

կը գոչեմք առ քեզ , Տէր :

Իբրեւ զաղաւնի՝ որ անգեղ մագլաց մէջ

կը տանջի ,

կը գոչեմք առ քեզ , Տէր :

Իբրեւ զվիթ ընդ ճիրանօք յագեր ,

կը գոչեմք առ քեզ . Տէր :

Իբրեւ զյուլ վաստակարեկ և արիւնաշա-

ղախ 'ի խթանէ ,

կը գոչեմք առ քեզ , Տէր :

Իբրեւ զթռչուն վիրաւոր՝ զոր շուն հա-

լածէ ,

կը գոչեմք առ քեզ , Տէր :

Իբրեւ զծիծառն՝ որ ծովերն անցնելու ա-

տեն սղեսալաւ ինկած , կոհակաց վրայ կը-

տանջի ,

կը գոչեմք առ քեզ , Տէր :

Իբրեւ զուղեորս՝ այրեցեալ ու անջրդի

անապատի մը մէջ մալորահետ ,

կը գոչեմք առ քեզ , Տէր :

Իբրև զնաւաբեկեալս երիզուտ ու ապա-
ւեր ծովեզեր մը վրայ ,

Կը գոչեմք առ քեզ , Տէր :

Իբրև զայրն՝ որ 'ի պահուն՝ յորում գե-
ւերը կ'սկսի , գերեզմանատան մը քով ժան-
տարեմիւլ ուրուականի մը կը պատահի ,

Կը գոչեմք առ քեզ , Տէր :

Իբրև զհայրն՝ յորմէ կը կորդեն պատա-
ռն հացին՝ զոր խր քաղցեալ դաւակաց կը-
տանէր ,

Կը գոչեմք առ քեզ , Տէր :

Իբրև զբանտարգելն՝ զոր հզօր անիրա-
ւը նետած է խոնար և խաւարամած բանտի
մը խորը :

Կը գոչեմք առ քեզ , Տէր :

Իբրև զստրուկ՝ կոշիւճեալ կարեմէր տի-
րով խարազանէն ,

Կը գոչեմք առ քեզ , Տէր :

Իբրև զանմեղն՝ զոր 'ի տանջանս կը-
տանին ,

Կը գոչեմք առ քեզ , Տէր :

Իբրև զժողովուրդ Խարայելի յերկրին գե-
րու թեան ,

Կը գոչեմք առ քեզ , Տէր :

Իբրև զդաւակս Յակոբայ՝ զորոց Եգիպ-
տոսի Թադաւորը Նեղոսի մէջ կը հեղձուցանէր
անդրանիկները ,

Կը գոչեմք առ քեզ , Տէր :

Իբրև զերկոտաւանս յեղոն որոց հարստա-
հարիչներն ամեն օր աշխատութիւնքը կը յա-
ւելուին , և ամեն օր իրենց սնունդէն բան մը
կը պակսեցնէին ,

Կը գոչեմք առ քեզ , Տէր :

Իբրև երկրին բովանդակ ազգերը , դեռ
ազատութեան արշաւըսը չծագած ,

Կը գոչեմք առ քեզ , Տէր :

Իբրև զՔրիստոս 'ի խաչին , երբ լուս .
“ Հայր իմ , հայր իմ , ընդէ՞ր Թողեր դիս ” ,

Կը գոչեմք առ քեզ , Տէր :

Ո՛վ Հայր , դու չքեր երբէք անգնա-
կան քո Որդին , քո Քրիստոսը , բայց միայն
'ի վերին երեսս և առ վայր մի . չպիտի լքա-
նես ընդ միշտ նաև Քրիստոսի եղբարքը :

Նորա Աստուածային արիւնը , որ զայնս
զնեցու փրկեց այս աշխարհի Խխանին գե-
րութենէն , պիտի գնէ ու փրկէ նաև զանոնք

այս աշխարհիս Իշխանին պաշտօնէից գերութենէն : Տե՛ս նոցա ծակոտեալ ու արիւնլուայ ոտներն ու ձեռները , նոցա խոց կողը , նոցա վիրալից գլուխը : Երկրին ներքե՛ւ՝ զոր նոցա տուած էիր 'ի ժառանգութիւն , նոցա համար լայնաւէտ գերեզման մը պիղեցին , և զանոնք խառնաշփոթ հոն նետեցին , և կափարիչը կնքեցին կնքով մը՝ որոյ վրայ առ ծաղու քո սուրբ անուշ գրուիցին : Եւ այսպէս , Տէր , անդ անկեալ գնին նոքա , այլ չպիտի ըլլան հոն առ յաւէտ : Այլ ևս երեք աւուրք , և սրբապիղծ կնիքը պիտի քակուի , և կափարիչը պիտի փշրի , և նոքա՝ որք կըննչեն պիտի զարթնան , և Քրիստոսի թագաւորութիւնը , որ արդարութիւն և գթութիւն , և խաղաղութիւն և խնդութիւն է 'ի Հոգին Սուրբ , պիտի սկսի : Եղիցի :

Ի՞նչ .

Ամեն ինչ որ կը պատահի աշխարհի մէջ՝ իրեն ազդարար ու յառաջընթաց մէկ նշանաշն ունի :

Երբ արեգակը մերձ է 'ի ծագել , հորիզոնը բիւր գոյներով կը գեղերփնի , և Արեւելք բոցաբորբոք կը թուին :

Երբ մրրիկը կուգայ , կը լսուի 'ի ծովեզերն խուլ սոսափիւն մը , և կոհակք յուզեալ կը ծփին ինքներեք :

Այն այլ և այլ անհամար դաղափարներն որ հոգեղէն աշխարհին հորիզոնին վրայ զիրեար կը կտրեն և յիրեար կը խառնուին ու կը շփոթին , իմացականութեանց արեւուն ժաղման յայտարար նշանն են :

Յուզման մէջ եղող ժողովրդոց խառնաշփոթ մրմունչն ու ներքին խլրտումներ յառաջընթաց նշանն են այն մրրկին՝ որ ընդ հուպ դողդոջուն ու սրտաթունդ ազգաց վրայէն պիտի անցնի :

Պատրաստ կայե՛ք , զի ժամանակները կը մերձենան :

Այն օրը , մեծ սոսկումներ և աղաղակք պիտի ըլլան՝ որոց նմանը լուած չէ ջրհեղեղին օրերէն 'ի վեր :

Թագաւորք իրենց դահլիջ վրայ պիտի օտարին . պիտի ջանան իրենց երկու ձեռներ

բովը պինդ բռնելու իրենց թագերը՝ զորս հողմունք պիտի առնեն տանին, և անոնց հետ իրենք ևս պիտի աւլուին ։

Ճոխք և հզօրք մերկ դուրս պիտի նետուին իւրեանց պալատներէն զի մի՛ դուցէ նոցա աւերակաց տակ թաղուին ։

Թափառական 'ի ճանապարհս, պիտի տեսնուի անցորդներէն նոցա մի քանի ցնցոտիներ խնդրելն՝ իրենց մերկութիւնը պատասպարելու, և զոյգն ինչ սև հաց՝ իրենց քաղցն յագեցընելու համար, և չզիտեմ թէ պիտի ընդունին ։

Եւ պիտի ըլլան մարդիկ՝ որք արեան ծարաւով պիտի բորբոքին, որք մահը պիտի պաշտեն, և պիտի ուզեն պաշտել տալ զայն ։

Եւ մահն իւր կմախային ձեռնը պիտի տարածէ իբրու զայն օրհնելու համար, և այս օրհնութիւնը պիտի իջնէ իրենց սրտին վրայ, և պիտի դադրի արօփելէ ։

Եւ գիտունք յուզեալ պիտի խռովին իրենց գիտութեան մէջ՝ որ իրենց իբր փոքրիկ սեաւ կէտ մը պիտի երևի, երբ խմացախա-
նութեանց արևը ծագի լուսասփիւռ և ճանաչ-
շարժուի ։

Եւ քանի որ նա երկնից մէջ բարձրանայ, իւր ջերմութիւնը պիտի ցնդէ մրրկէն դիզուած ամպերը, և անոնք այլ ևս իբրև թեթև շոգի մը պիտի ըլլան՝ զոր քաղցրաշունջ հողմ մը գէտ յԱրևմուտս պիտի վանէ ։

Երբեք երկինքն ա՛յնքան վհիտ ու պայծառ, և երկիրն այնքան դալարագեղ ու արգաւանդ եղած չպիտի ըլլայ ։

Եւ փոխանակ աղօտափայլ վերջնալուսոյն զոր տիւ կը յարըրջենք, ջինջ ու սաստիկ լոյս մը պիտի ճառագայթէ 'ի բարձանց, իբրև Աստուծոյ զիմաց մէկ ցուր ։

Եւ մարդիկ այս լուսոյ փայլման զիրեար պիտի նկատեն, և պիտի ըսեն, մեք զիրեար չէինք ճանչեր . չգիտէինք ինչ է մարդը ։ Արդ այժմ գիտենք ։

Եւ անցնիւր ոք զիւր անձնը պիտի սիրէ իւր եղբօրը մէջ և անոր ծառայելովն երջանիկ պիտի համարի ինքզինք . և չպիտի ըլլան ո՛չ փոքունք ո՛չ մեծք, սիրոյն պատճառաւ՝ որ կը հարթէ ու կը հաւասարէ զամենայն . և համայն ընտանիքներ մի և եթ ընտանիք պի-

որի կազմեն , և ազդեք ողջրոյն և ազխնք մի՛
միայն մէկ ազդ պիտի ըլլան :

Այս է իմաստն այն խորհրդաւոր գրե-
րուն՝ զորս կուրամիտ Հրէայք Քրիստոսի խա-
չին վերեւը գրեցին :

ԻՆՔ .

Գիշեր մ'էր ձմերան : Հողմը կը մռնա-
լէր դուրսը , և ձիւնը տանիքները կը ճերմկե-
ցունէր :

Այս տանիքներէն միոյն ներքեւ , նեղ ու
անճուկ խցիկ մը մէջ , նստած էին կին մը
պիտակահեր և ազլիկ մը՝ որք ձեռագործով
կ'աշխատէին :

Եւ պահ ընդ պահ ծերունի կինը փոք-
րիկ կրակարանի մը վրայ իւր գունաթափ ձեռ-
ները կը ջեռուցանէր : Կաւեղէն կանթեղ մը
այս աղքատին բնակարանը կը լուսաւորէր , և
կանթեղին մի ճաճանչը կուգար մեռնիլ պա-
տէն կախուած Աստուածամօր պատկերին վրայ :

Եւ աղջիկը , աչերը վերցնելով , ըսիկ ու
անշունջ նկատեց , մի քանի վայրկեան , ըս-

պիտակահեր ծերունի կինը . յետոյ ըսաւ անոր .
« Մայր , դու միշտ այս չուառ կացութեան
մէջ չես եղած : »

Եւ իւր ձայնին մէջ անբացատրելի քաղց-
րութիւն մը և գորով մը կար :

Եւ սպիտակահեր կինը պատասխանեց .
« Դուստր իմ , Աստուած է տէր . ինչ որ կ'ը-
նէ՝ բարի է : »

Այս խօսքերն ըսելէ յետոյ , լուռ կեցաւ
վայրիկ մի . յետոյ յարեց .

« Երբ քու հայրդ կորուսի , վիշտ մ'ե-
ղաւ այս՝ զոր անմխիթար կարծեցի . սակայն
դու ինձ կը մնայիր . բայց այն ատեն միայն
մէկ բան կ'զգայի ես :

« Այն ատենէն , մտածեցի թէ եթէ կեն-
դանի ըլլար և զմեզ այս ծայրայեղ չքաւո-
րութեան մէջ տեսնէր , իւր հոգին պիտի կե-
ղեքէր . և համոզուեցայ թէ Աստուած անոր
համար բարի եղած էր : »

Աղջիկը ոչ ինչ պատասխանեց , բայց զը-
լուխն հակեց , և մի քանի արրուսեք , զորս

ժամկեղ կը ճգնէր , ինկան այն կտաւին վրայ՝
զոր ունէր 'ի ձեռին :

Մայրը յաւել . « Աստուած , որ անոր
համար բարի եղաւ , նոսե մեզ համար նոյն
բարութիւնն ունեցաւ : Ի՛նչ քան պակսեցաւ
մեզ , մինչդեռ այնքան ուրիշներ յամենայնէ
զուրկ են :

« Սոսյգ է թէ քիչի սովորել հարկ ե-
ղաւ եւ սյո քիչն ալ մեր աշխատութեամբ
հայթայթել . քսյց սյո քիչը միթէ չբաւեր .
եւ միթէ 'ի սկզբանէ ամենքն իրենց վաստա-
կօքն ապրելու դատապարտեալ չեն :

« Աստուած , իւր բարութեամբը , տուաւ
մեզ մեր ամենօրեայ հացը . եւ քանինե՛ր զայն
չունին . տուաւ մեզ սպաստանարան մը , եւ
քանինե՛ր չգիտեն ո՛ր պարտին ապաստանիլ :

« Զքեզ , դուստրդ իմ , ինձ տուաւ . առ
ի՞նչ ուրեմն տրտնջամ , ի՞նչ բանի համար զըժ-
դոհիմ :

Այս վերջին խօսքերուն , օրիորդը , բո-
լորովին սրտայայտ , իւր մօրն ոտքը ինկաւ ,
նորա ձեռներն առաւ , համբարեց զայնս , եւ

անոր ծոցին վրայ խոնարհեցաւ արտասուա-
խառն հեկեկանօք :

Եւ մայրը , ձայնը բարձրացնելու համար
Ֆիգ մ'ընելով , « Գուստրդ իմ , բսաւ , երա-
նութիւնը շատ ունենալուն մէջ չկայանար , այլ
շատ յուսալուն ու սիրելուն մէջ :

« Մեր յոյսը չէ՛ յաստիս , ո՛չ ալ մեր
սէրը , կամ , եթէ է , յանցանե՛ն միայն :

« Յետ Աստուծոյ , դու ամենայն ինչ ես
վասն իմ յաշխարհի , բայց սյո աշխարհը իր-
բեւ երազ մը կանհաւի , եւ ահա սյո պատճա-
ռաւ իմ սէրս քեզի հետ դէպ ուրիշ աշխարհ
մը կը վերապանայ :

« Երբ դքեզ ծոցիս մէջ կը կրէի , օր մը ,
առաւել եռանդազին աղօթեցի Կուսին , եւ
քնոյո մէջ ինձ երեցաւ , եւ թուեցաւ ինձ թէ
երկնային Ժպիտ մ'ի շրթունս , մանկիկ մ'ինձ
կը ներկայացնէ :

Եւ առի մանուկը՝ զոր ինձ կը ներկայա-
ցընէր , եւ , երբ զայն բազկացոյ մէջ բռնեցի
Կուսամայրը նորա գլխուն վրայ դրաւ սպի-
տակ վարդից պսակ մը :

“ Գիշ ամիս վերջը ծնար դու , և քաղցր տեսիլը միշտ աչացս առջևն էր : ”

Ձայս ըսելով , սպիտակահեր կինը սարսուռաց , և զօրիորդն իւր ծոյին վրայ սեղմեց :

Ժամանակ մը վերջը , սուրբ հոգի մը երկու լուսանիւթ կերպարանայ յերկինս 'ի վեր սաւառները տեսաւ , և հրեշտակաց պար մը կ'ընկերակցէր անոնց , եւ օդը կը թնդայր նոցա ցնծութեան երգերէն :

ԻԶ.

Ինչ որ ձեր աչքերը կը տեսնեն , ինչ որ ձեր ձեռքերը կը շոշափեն , ատուերք են լոկ , և ձայնը որ ձեր ականջը կը զարնէ՝ խոսքոտ արձագանքն է միայն այն ներքին և խորհրդաբանոր ձայնին՝ որ կը պաշտէ , և կ'աղօթէ , և կը հեծէ արարչութեան ծոյին մէջ :

Քանզի ամեն արարած կը հեծէ , անցնիւր արարած ծնման երկանց մէջն է , եւ կը ճգնի ծնանել 'ի ճմարիտ կեանս , մուսկէն 'ի լոյս անցնիլ եւ պատիւ երեութից աշխարհէն յաշխարհն իրականութեանց :

Այս այսքան ճանաչարցս , այսքան գեղանշոյլ արեգակնը հանդերձն , մթին օրինակըն է միայն ճմարիտ Արփուրջն՝ որ հոգիները կը լուսաւորէ և կը ջեռուցանէ :

Այս այսքան բեղմնատուտ , այսքան դաւարազուարճ երկիրը բնութեան մահահամբոյր պատանն է եւ ի թ . զի բնութիւնն անկեալ ինքն իսկ , մարդուն նման 'ի գերեզման իջած է , բայց անոր պէս դուրս պիտի ելնէ անտի վերակենդան :

Մարմնայ այս թանճր ծածկութիւն ներքեւ , դուք նման էք ուղեւորի մը՝ որ , զիշերատեն , իւր վրանին մէջ , ուրուականաց անցնիլը կը տեսնէ կամ տեսնել կը կարծէ :

Իրական աշխարհը ձեզ համար վարագուրուած է քողածածուկ : Նո՛ր իւր սրտին խորոց մէջ կառանցնանայ՝ կ'ընդունարէ զայն հոն իրր 'ի հեռուստ : Քաղտնի զօրութիւններ որք կը ննջեն յինքեան՝ կը զարթնուն վայրկեան մը , վեր կը վերցնեն քողոյն մէկ անկիւնը զոր ժամանակը իւր կնճռեալ ձեռնովը կը բռնէ , եւ ներքին աչք հիացեալ յապուշ կը կրթի իւր նկատած սքանչելիքներէն :

Դուք եկց ուղիէանին եզրը նստած էք .
բայց երբէք չալտի թափանձէք նորա խորո-
թեանց մէջ : Ընդ երեկս կը քայլէք յերկայ-
նութիւն ծովուն , եւ ո՛չ սլլ լինչ կը տեսնէք
բայց եթէ զոյդն ինչ փրփուր՝ զոր կոհակը
ծովեղեր վըսյ կը նետէ :

Ինչի տակաւին նմանեցնեմ դձեգ

Դուք նման էք իւր մօրն արգանդին մէջ
եղած մանկան՝ որ ծննդեան ժամուն կ'ըսպա-
սէ . նման թեւաւոր միջատին՝ որ գետնասող-
որդին մէջ կսց ծածկեալ , կ'ըղձայք դուրս ել-
նել այս երկըսցին բանտէն , որպէս զի ձեր
թռիչն առնուք 'ի վեր 'ի յերկինս :

Ինչ .

Ո՞վ էր որ կը խռներ Յիսուսի շուրջը նորա
խօսքը լսելու համար : Ժողովուրդը :

Ո՞վ էր որ անոր ետեւէն կէրթայր 'ի
լեառն եւ յանապատ տեղիս անոր վարդա-
պետութեանց ունկնդրելու համար : Ժողո-
վուրդը :

Ո՞վ կուգէր զայն թաղաւոր ընտրել :
Ժողովուրդը :

Ո՞վ նորա ոտից տակ իր գգեստները կըտա-
րածէր եւ նորա առջև արմաւենեաց եւ ճի-
թենւոյ ճիւղեր կը սփռէր . « Ովաննա՛ » գո-
չելով , երբ նա յնրաւաղէմ կը մտնէր :
Ժողովուրդը :

Ո՞վ էր որ կը գայթակղէր շաբաթ օր
հիւանդներ քօշկելուն համար : Դպիրք եւ Փա-
րիսեցիք :

Ո՞վ զայն կը հարցափորձէր նենդիւ եւ զայն
'ի մահ մատնելու համար դաւեր ու որոգայթ-
ներ կը լարէր : Դպիրք եւ Փարիսեցիք :

Ո՞վ կ'ըսէր նորա համար . Դե գոյ 'ի դմա :
Ո՞վ զնա շուսյտ ու հեշտասէր կը կոչէր : Դը-
պիրք եւ Փարիսեցիք :

Ո՞վ զնա մոլորեցուցիչ եւ հսցհոյիչ կ'անուա-
նէր . ո՞վ դաւակցեցաւ զնա սպաննելու հա-
մար . ո՞վ զնա դամեց 'ի խաչին երկուց ա-
ւազակաց մեջ տեղը :

Դպիրք եւ փարիսեցիք , վարդապետք ու
րինաց , Հերովդէս թաղաւորն ու իր մարգե-

լոյդ սլաւատականներն , հռովմայեցի դեհապեան եւ քահանայապետներն :

Իւրեանց կեղծաւոր նենգամտութիւնը պատրեց ժողովորդն իսկ : Գրգռեցին զայն նորա մահը խնդրելու , որ եօթն հասլու կերակրած էր զնա յանապատին , որ առողջութիւն կուտայր հիւանդաց , տեսութիւն կուրաց , լսողութիւն խլաց , եւ անդամալլծնեալուն՝ իրենց անդամաց գործածութիւնը :

Բայց Յիսուս , տեսնելով որ մայրեցոյցած էին զժողովորդն ինչպէս օձն զկին պատրեց , աղաչեց իւր Հօրն , ըսելով . « Հայր իմ , թող առցա , զի ոչ զիտեն զի՛նչ գործեն : » ,

Եւ սակայն , անդտօին յոթ եւ տասն դարուց հետէ , Հայրը դեռ չէ ներած անոնց եւ իրենց տանջանքն ընդ քարչ կ'ածեն ընդ բոլոր երկիր , եւ ընդ ողջոյն աշխարհ ստրուկը զանոնք տեսնելու համար խոնարհեցելու ստիպուած է :

Գրիստոսի գթութիւնը չ'ունի խորի : Նա յաշխարհ եկաւ ոչ մի քանի մարդէկ՝ այլ ըզբոլոր մարդկութիւնը փրկելու : Մարդոց իւրաքանչիւրին համար կաթիլ մ'արիւն ունեցաւ

Բայց փոքունը , տկարը , խոնարհը , աղքատը , բոլոր անոնք՝ ոյք կը տառապէին ու կը նեղուէին , կը սիրէր զանոնք անհուն եւ սերտ սիրով մը :

Իւր սիրտը կը բարախէր ժողովրդեան սրտին վրայ , եւ ժողովրդեան սիրտը կը բարախէր իւր սրտին վրայ :

Եւ հո՛ն , Գրիստոսի սրտին վրայ է՝ որ ակտաժէա ժողովուրդք բուժեալ կ'ոգևորին եւ հարստահարեալ ժողովուրդներն զիրենք ազատելու ոյժն ու զօրութիւնը կ'ստանան :

Վա՛յ անոնց՝ ոյք ՚ի բաց կ'երթան անկէ , ոյք կ'ուրանան զնա : Իւրեանց թշուառութիւնըն անդարման է , եւ ստրկութիւնն՝ անվերջ ու յաւերժական :

Ի՞նչ .

Տեսնուեցան ժամանակք՝ յորս մարդն , խող խողելով զայն մարդն՝ որոյ դաւանութիւնքը կը տարբերէին յիւրոյն , կը կարծէր Աստուծոյ հաճոյ զոհ մը նուիրած ըլլալ :

Ատելի ու նողկալի ըլլան ձեզ այդ պըժգալի սպանութիւնքն :

Ինչպէս մարդասպանութիւնը կրնայ հա-
նոյ ըլլալ Աստուծոյ , որ ըսաւ մարդուն . « Մի՛
սպանաներ : »

Երբ մարդկային արիւնը կը հոսէ յեր-
կիր , իբրեւ նուէր մ'առ Աստուած , դեք կը-
ղիմեն զայն ըմպելու , և կը մտնեն նորա սրը-
տին մէջ՝ որ զայն թափեց :

Յայնժամ միայն հալածել կ'սկսուի , երբ
ա՛յլ համոզելու յոյս չմնար , և որ կը յուսա-
հատի համոզելէ՝ կա՛մ յինքեան կը հայհոյե-
նչմարտութեան ուժոյն դէմ , կա՛մ չունի վրա-
տահութիւն ա՛յն վարդապետութեանց ճըշ-
մարտութեան վրայ՝ զորս կը դաւանի :

Զինչ ինչ առաւել անհանձար և յիմար
քան ըսելն առ մարդիկ , « Հաւատացէ՛ք կամ
մեռի՛ք : »

Հաւատքը դուստրն է Բանին . նա խօս-
քով կը թափանցէ հոգիներումէջ և ոչ դաշունի :

Յիսուս անցաւ յաշխարհէս բարիք գործե-
լով , իւր քարութեամբն առ ինքն յանկուցա-
նելով , և իւր համբոյր քաղցրութեամբն կարի
խոտափրտ հոգիներն իսկ շարժելով ,

Նորա աստուածեղէն շրթունք կ'օրհնէ -

ին և չէին երբէք անիծեր , բայց միայն զկեղ-
ծաւորսն : Նա դահիճներ չընտրեց իւրեան
առաքեալ :

Կ'ըսէր իւրոցն . « Թողէ՛ք աճել 'ի միա-
սին մինչև ցժամանակ հնճոց ցորեանն ու որոմ-
նը . տանուտէրը պիտի մեկնէ զայնս 'ի կալին : »

Եւ առ այնս՝ որք կ'ստիպէին զինքն հուր
յերկնից տեղացնել անհաւատ քաղաքի մը վը-
րայ . « Չգիտէք ո՛ր ոգի է ձեր : »

Յիսուսի ոգին խաղաղութեան , գթոյ և
սիրոյ ոգի մ'է :

Նոքա՝ որք կը հալածեն յանուն նորին ,
որք սրով խիղճները կը խուզեն , որք մարմի-
նը կը խոշտանդեն հոգին հաւանեցնելու համար ,
որք արտասուք կը թափեն փոխանակ զայնս
ջնջելու , այնպիսիք չունին զոգին Յիսուսի :

Վա՛յ և եղո՛ւկ այնմ՝ որ գԱւետարանը
կը պղծէ , զայն մարդոց համար արհաւիրաց
առարկայ մ'ընելով : Վա՛յ այնմ՝ որ արիւ-
նոտ թերթի մը վրայ զաւետիսը կը գրէ :

Յո՛ւշ ձեզ դետնադամբանք :

Այն ժամանակ , 'ի ձեզ 'ի կառափնառ
անդր ընդ քարչ կը ձգէին , 'ի գրօսանա խու-

ժանին ամիթոտեր մէջ ամեհի դազանաց
կուր կը նեաէին , հազարներով ստորերկրեայ
բնակարաններու և բանտերու մէջ կը փակե-
ին , ձեր ինչքն ու ստացուածքն յարքունիս
կը գրաւէին , առաթուր կը կոխտէին զձեզ
իբրեւ գդայու հրապարակաց . դուք , ձեր ար-
գեւեալ ու վարեալ խորհուրդները կատա-
րելու համար , չունէիք այլ աեղի ապաւինի
բաց երկրին ընդերքներէն :

Ի՞նչ կ'ըսէին ձեր հալածիչք : Կ'ըսէին թէ
դուք վտանգաւոր վարդապետութիւններ կը-
տարածէիք . թէ ձեր ազանդը , ինչպէս սո-
վոր էին կոչել , կը վրդովէր հասարակաց կար-
գըն ու անդորրը . թէ , բռնաբարիչք օրինաց
և ռեսերիմք մարդկային սեռին , կը խախտէիք
պետութիւնը խախտելով պետութեան կրօնքը :

Եւ այդ ծայրայեղ ազիտից մէջ , այդ
բռնն կեղեք նան ներքեւ , ի՞նչ կը խնդրէիք
ազատութիւն : Դուք Աստուծոյ միայն հնա-
զանդելու և ըստ ձեր խղճին՝ անոր ծառայե-
լու ու զնա պաշտելու իրաւունքը կը պահան-
ջէիք :

Նոյն , նոյն խի սխալելով իւրեանց հաւա-

տոյն մէջ , այլք սլահանջին 'ի ձէնջ սոյն օրբա-
զանիրաւունքը , յարգեցէ՛ք զայն 'ին ոտա , ինչ-
պէս կը խնդրէիք որ հեթանոսք յարգեն զայն
'ի ձեզ :

Յարգեցէ՛ք զայն չնախտելու համար
ձեր խոստովանողաց յիշատակը եւ չպղծելու
ձեր մարտիրոսաց աճիւնքը :

Հալածուներ երկայնիքի նուր մ'է . կը խո-
ցէ նա յաջ և յահեակ :

Եթէ ա՛լ չէք յիշեր Քրիստոսի վարդա-
պետութիւնքը , յիշեցէ՛ք դեսնադամբաններն :

Ի՞նչ .

Խնամով պահեցէ՛ք 'եր հոգւոյ մէջ զար-
դարութիւնն ու զթուրթիւնը . նոքա ձեր պա-
հապանքն պիտի ըլլան , պիտի վտարեն ձեր
մեղէն պառակտումներն ու դժտութիւնքը :

Ինչ որ պառակտումներն ու դժտութիւնքը
կը ծնանի , ինչ որ յառաջ կը բերէ դատերն
որք բարի մարդիկը կը դայթակլեցնեն և ըն-
տանիքները կը կործանեն , նախապէս շահն է
զօշաբաղ , ստոյգման անյադ ակտը :

Կռուեցէ՛ք ապա յար 'ի ձեզ այս ախ-
տին դէմ՝ զսր Սատան անդադար կը գրգռէ :

Ի՞նչ պիտի տանիք բոլոր ճոխութիւննե-
րէն՝ զորս լաւ կամ յոռի միջոցներով կը մը-
թերէք : Դոյզն ինչ բաւ է մարդուն , որոյ
ա՛յնքան կարճ է կեանքը :

Անվերջ տարածայնութեանց մի ուրիշ
պատճառն ալ յոռի օրէնքներն են :

Արդ գրեթէ մի միայն յոռի օրէնքներ
կան աշխարհի մէջ :

Ո՞ր այլ օրէնք պէտք են անոր՝ որ Քրիս-
տոսի օրէնքն ունի :

Քրիստոսի օրէնքը մէկին է , սուրբ է ,
և չիք ոք , որ այս օրէնքն իւր սրտին մէջ
ունենալով , չգատէ զիւր անձնը զիւրեալ :

Լսեցէ՛ք ինչ որ ըսուեցաւ ինձ :

« Քրիստոսի զաւակունքը , եթէ ունե-
ւան իրենց մէջ վէճ մը կամ կադ , պէտք չէ
որ դիմեն այն մարդոց ատեանը՝ ոյք երկիրը
կը հարստահարեն ու զայն կ'ապականեն :

« Զկա՞ն ծերունիք իւրեանց մէջ , և այս
ծերունիներն իւրեանց հարքը չե՞ն ց , տնու-
շողք և սիրողք արդարութեան :

« Թո՛ղ երթան ուրեմն այս ալեորներէն
մին դտնել , և ըսեն անոր . Հայր իմ , չը-
կրցինք համաձայնել մի միանց հետ ես և եղ-
բայրս՝ զոր կը տեսնես . կ'աղաչեմք , դատա-
ւոր եղի՛ր մեր մէջ :

« Եւ ծերունին պիտի լսէ երկուքին խօս-
քերը , և դատաստան պիտի ընէ նոցա մէջ
տեղ , և յետոյ պիտի օրհնէ զնոսա :

« Եւ եթէ հպատակին այս դատաս-
տանին , օրհնութիւնը պիտի մնայ նոցա վրայ .
և եթէ ոչ՝ պիտի դառնայ առ ծերն ար-
դարադատ :

« Զիք ինչ անհնարին նոցա՝ որք մի են ,
և՛ 'ի բարին և՛ 'ի չարն : Այն օրն ուրեմն՝
յորում մի պիտի ըլլաք՝ ձեր փրկութեան օրը
պիտի ըլլայ :

« Երբ Խարայելի զաւակունք Եգիպտոսի
երկրին մէջ բռնութեան ու հարստահարու-
թեան ներքեւ կը հեծէին , եթէ անոնցմէ
իւրաքանչիւրն , մոռնալով իւր եղբարքը , ու-
ղած ըլլար զուրս ելնել անտի , ոչ մին պիտի
կարէր խոյս տալ . ամենքն համախուռն զուրս
ելան , և ոչինչ զնոսա կասեցոյց :

“ Դուք ևս Եղիայտոսի երկրին մէջ էք ,
կորաքամակ Փարաւոնի գաւազանին և նորա
հարկահանուաց խարազանին ներքե : ”

“ Կարդացէք առ Տէր , առ Աստուած
ձեր , և աղա յոտն կանդնեցէք ու դուրս
ելէք միահամուռ : ”

Լ .

Այն ինչ դուքը նուազեալ ցրտացաւ և
անիրաւութիւնն սկսաւ աճել յերկրի , Աստ-
ուած ըսաւ իւր ծառայներէն միւրն . “ Գնա՛
իմ կողմէս , դտի՛ր այդ ժողովուրդը , և
յայտնէ՛ անոնց ինչ որ պիտի տեսնես , և ինչ
որ պիտի տեսնես դու պիտի կարարուի ստու-
գիւ , եթէ , թողլով իւր չար ու յոռի շա-
փղներն ապաշաւէ՝ ու դառնայ առ իս : ”

Եւ Աստուծոյ ծառայն հնազադեցաւ նո-
րա հրամանին , և քուրձ հագած ու գլուխը
մոխիր ցանած , գնաց առ այն ամբոխն , ու ,
ձայնը բարձրացնելով , կ’ըսէր .

“ Ի՞նչու զՏէրն ՚ի կորուստ ձեր կը դըր-
դէք , թողէ՛ք ձեր չար ու յոռի շափղներն

ապաշաւեցէ՛ք ու դարձէ՛ք առ Նա : ”

Եւ կէսք , նորա խօսքերը լսելով , շար-
ժեցան , և այլը ծաղր կ’ընէին ու կ’ըսէին .
“ Ո՞վ է դա , և ի՞նչ կուգայ ըսել մեզ : Ո՞վ
նա կշտամբիչ զրաւ մեզ : Յիմար որ է դա : ”

Եւ ահա ողին Աստուծոյ բռնեց մար-
դարէն , և ժամանակը բացուեցաւ նորա ա-
շաց առջև , և դարը նորա անէն անցան :

Եւ յեղակարծումն իւր հաղերձները պա-
տուելով , “ Այսպէս , ըսաւ , ծուէն ծուէն
պիտի պատառի Ադամայ ընտանիքը : ”

“ Արք անիրաւութեան լարով չափեցին
ղերկիր , նորա բնակիչները հաշուեցին , ինչ-
պէս կը հաշուեն անդեպն , գլուխ առ գլուխ :

“ Ըսին . Բաժնենք դայս , և զրամ մը
ընենք մեր գործածութեան համար : ”

“ Եւ բաժանումը եղաւ . և իւրաքան-
չիւր որ առաւ իւր բաժինը , և երկիրն և իւր
բնակիչները անիրաւութեան արանց ստապ-
ուածքն եղան , և , իրերաց հետ խորհրդակ-
ցելով , հարցին ցմբխանս . “ Ո՞րքան կ’ար-
ժէ մեր ստապուածքը . ” և ամենքը մէկէն
պատասխանեցին . “ Երեսուն լումայ : ”

“ Եւ սկսան առ եւ տուր ընել իրարու հետ այս երեսուն լումայով :

“ Եղան զնմունք , վաճառմունք , փոխանակութիւնք , մարդիկ երկրի տեղ , երկիր փոխան մարդոց , և ոսկի 'ի լրումն :

“ Եւ անցնիւր ոք միւսոյն բաժնին ցանկացաւ , և փոխադարձաբար զիրեար կողոպտելու համար զմիմանա խողխողել սկսան , և զետահետող արեամբն պատառ մը թղթի վրայ գրեցին “ Իրաւունք ” , և ուրիշի մը վրայ “ Փառք ” :

“ Տէր , բա՛ւ է , բա՛ւ :

“ Ահա՛ երկու , որք իրենց երկաթի ճանկը կը նետեն ժողովրդեան մը վրայ , իւրաքանչիւրն անկէ իւր պատառը կ'առնու կ'երթայ :

“ Սուրն անցաւ ու վերստին անցաւ : Կը լէ՞ք սա սրտակտոր ճիշերն , սոքա բողբոջ են մանկամարդ հարսանց , սոքա ջայլմունքն են մարց :

“ Երկու ուրուական կը սպրդին մթութեան մէջ , կը յածին դաշտերն ու քաղաքները . մին չոր ու վտիտ զերթ կմախ , զա-

ղիւր կենդանոյ բեկոր մը կը կոծէ , միւսը առնութիւն տակ սև պալար մը ունի , և աղուհսադայլք ոռնաձայն նորա ետեէն կը վազեն :

“ Տէ՛ր , Տէ՛ր , յաւիտենական պիտի ըլլայ քո ցասումնը : Բո բազուկը զարնելու համար միայն պիտի ձգի : Խնայէ՛ հարց զաւակացն ի սէր : Ի գութ շարժէ՛ այս հէք ու տխրո՞ւարարածոց արտասուքէն , որք տակաւին իրենց ավ ձեռնը ձախէն որոշել չգիտեն :

“ Աշխարհ կընդլայնի . խաղաղութիւնը պիտի ծնանի անդրէն , ամենքն իրենց համար տեղ պիտի ունենան :

“ Վա՛յ , եղու՛կ , արիւնն յորդեալ կը դեզու . կը շրջապատէ զերկիր իբրև գօսի մի կարմիր :

“ Ո՞վ է այդ ծերունին՝ որ արդարութեան վրայ կը խօսի , մէկ ձեռքը թունալից բաժակ մը բռնած և միւսովը փայփայելով շնացեալ կին մը՝ որ զնա իւր հայրը կը կոչէ :

“ Կ'ըսէ . “ Իմ է Ադամայ սերունդը : Ո՞ք են ձեր մէջէն զօրութեամբ ուղեւորներն , և անոնց պիտի բաժնեմ զայն ” :

“ Եւ կը կատարէ ինչ որ կ'ըսէ , և , իւր

դահէն առանց ելնելու , իւրաքանչիւրումն կընշանակէ իւր որսը :

Եւ համայնք կը լափեն , կը լափեն . և իրենց քաղցը եւս քան զեւս կը յաճախէ , եւ իրերաց վրայ կը յարձակին , եւ մարմինը կը դողդոջէ եւ ոսկերք կը ճայթին ատամանց ներքեւ :

“ Վաճառատեղի մը կը բացուի , հոն կը բերեն ազգերն պարսն 'ի վիզ . կը շօշափեն զանոնք , կը կշռեն , վազել ու քայլել կուտան այսքան կ'արժեն : Զեն այլ եւս այն նախկին աղմուկն ու վրդավը . կանոնաւոր առ և տուր մ'է այս :

“ Երանի՛ երկնից թռչուններուն և երկրին անասնոց . ո՛չ ոք զանոնք կը բռնադբօսէ կ'երթան ու կուգան ինչպէս հաճոյ է իրենց

“ Զինչ են երկանաքարերն՝ որք անդու կը դառնան , և ինչ կը փշրեն : “

“ Որդի՛ք Ադամայ , այն երկանաքարինք օրէնքներն են անոնց՝ որք զձեզ կը վարեն , և դուք էք զորս այնք կը փշրեն :

Եւ քանի որ մարդարէն ապագային վրայ կընետէր այս չարագուշակ նշոյլներն , խորհրդ-

դաւոր սոսկում մը կը տիրէր անոնց վրայ՝ որք իրեն կ'ունկնդրէին :

Յանկարծուտ իւր ձայնը դադրեցաւ լուռելէ , և իբրեւ խորին մտածման մը մէջ խորասոյգ երեցաւ :

Ժողովուրդը կ'ապաւէր լուռ անմուռնչ , սրտատրոփ և ողեծուփ :

Այն առեն մարդարէն , “ Տէ՛ր , դու չքեր բնաւ այս ժողովուրդն իւր թշուառութեան մէջ . դու առ յաւէտ չմատնեցիր զայն իւր հարստահարչոյ ձեռքը : ”

Եւ առաւ երկու ոտս , և տերեւները փետեց , և , խաչաձև իրարու վրայ զնելով , իմիասին կտպեց , և բարձրացոյց զայն խռան վրայ , ըսելով . “ Այս պիտի ըլլայ ըս նեցուկը այս նշանով պիտի յաղթես :

Եւ զիչեր եղաւ , և մարդարէն անհետացաւ իրեւ ստուեր մը որ կ'անցնի , եւ ամբօխը ցրուեցաւ ամեն կողմ խաւարին մէջ :

ԼԱ.

Երբ, երկարատեւ երաշտէ մը յետոյ, քաղցրախորժ անձրեւ մը կը տեղայ յերկիր հողն անկաշաքար կը խմէ երկնից ջուրը՝ որ զովութիւն եւ արդասաւորութիւն կուտայ իրեն :

Այսպէս ծարաւի ազգերն անյագարար պիտի ըմպեն Աստուծոյ խօսքը, երբ տեղայ նոցա վրայ իբրեւ զանձրեւ զովարար :

Եւ արդարութիւնը սիրոյ հետ, եւ խաղաղութիւնն ու ազատութիւնը պիտի բողբոջեն նորա ծոցին մէջ :

Եւ այն ատենուան պէս պիտի ըլլայ՝ յորում բնաւ եղբարք էին, եւ այլ չպիտի լսուի ոչ տիրոջ ձայնը ոչ գերւոյն լացը, ոչ աղքատին հեծեծանքն ոչ կեղեքելոց հառաչանքը, այլ ցնծութեան եւ օրհնից բարձրաձայն նուագներ :

Հարք պիտի ըսեն իւրեանց որդեաց. «Մեր առաջին օրերն խռովայոյզ, արտասուկից ու բազմավիշտ եղան. արեւը մեր ուրախու-

թեան վրայ կը ծագի ու կը մտնէ : Օրհնեալ ըլլայ Աստուած, որ ցոյց մեզ այս բարիքնէրըն յառաջ քան զմեռանել : »

Եւ մարք պիտի ըսեն իւրեանց զստերց. «Տեսէ՛ք մեր ճակատները՝ որք այժմ այսքան անխռով կ'երեւին. վիշտը, ցաւն ու անձկութիւնը երբեմն խոր ախօսներ դարձեցին հոն : Զեր ճակատներն կը նմանին դարնան մէջ լճի մը երեսին՝ զոր բնաւ սիւք մը չկնճոեր :

Օրհնեալ ըլլայ Աստուած, որ ցոյց մեզ այս բարիքներն յառաջ քան զմեռանել : »

Եւ երիտասարդք պիտի ըսեն կուսից. «Գեղանի էք դաշտաց ծաղկանց նման. անբիծ ցօղոյն նման որ զայնս կը կազդուրէ, լուսոյն նման՝ որ զայնս կը գեղեցիկնէ : Քաղցր է մեզ տեսանել մեր հայրերն, սիրելի է մեզ ըլլալ մեր մարց քով. բայց երբ զձեզ տեսնենք եւ երբ հուպ կամք առ ձեզ, մեր հոգիներուն մէջ բան մը կ'անցնի որ յերկինս միայն ունի անուն :

Օրհնեալ ըլլայ Աստուած, որ ցոյց մեզ այս բարիքներն յառաջ քան զմեռանել :

Եւ կոյրք սրտասխաւի պիտի տան. «Մաղ-

կունք կը թարշամին , կ'անցնին . կուգայ օր մը՝ աւր ո՛չ ցոյն տըլ զանոնք կը կաղղուրէ և ո՛չ լոյսը կը գեղերբնէ : Յերկրի առաքինութիւնն է միայն անթարշամ և անանց : Մեր հարք նման են հասկին՝ որ աշխան դէմ ցորեններով կը լցուի , և մեր մարք՝ կը նմանին որթին՝ որ ողկուղ իւր կը ծանրաբեռնի : Քաղցըր է տեսնել մեր հայրերն . սիրելի է մեզ ըլլալ մեր մարց քով . և քաղցըր են մեզ նաև ու սիրելի մեր հարց ու մարց որդիք :

Օրհնեալ ըլլայ Աստուած որ ցոյց մեզ այս բարիքներն յառաջ քան զմեռանել :

ԼԲ .

Կը տեսնէի ուրի մը երկնամբարձ : Գաւաթէն գրեթէ մինչ 'ի ստարտոն լի էր խիտ առ խիտ ահագին ճիւղերով՝ որք շուրջանակի երկիրը կը ծածկէին , այնպէս զի մերկ էր ու չունէր շիւղ մի խոտոյ : Հսկային ոտքէն կաղնի մը կ'ենէր՝ որ մի քանի ոտք բարձրանալէ յետոյ , կը կբէր , կը գալարէր , յետոյ հորիզոնական ուղղութեամբ կը տարած-

ուէր , յետոյ դարձեալ դէպ ի վեր կ'ենէր և կրկին կը գալարէր . և հուսկ ուրեմն , կը տեսնուէր իւր մերկ ու վտիտ գլուխը ուսուցն աճումնաձիգ ոստոյ տակ երկնցնելը , դոյղն ինչ օգ և լոյս փնտռելու համար :

Եւ խորհեցայ ընդ միտս իմ . այս օրինակ կ'աճին փոքունք մեծերուն հովանոյն տակ :

Ո՞վ կը խմուռի աշխարհի հզօրաց քով :

Ո՞վ կը մատչի անոնց . ո՛չ եթէ աղքատը . նորա տեսիլը իւրեանց հայեցուածքը կը պղծէ : Խնամով կը հեռացնեն զայն նոցա ներկայութենէն և պալատէն . չթողուն իսկ անոր նոցա պարտեղներէն անցնիլ՝ որք բաց են ամենուն բաց անկէ , զի իւր վաստակամաշ մարմինը չքաւորութեան հանդերձներով ծածկուած է :

Ո՞ր ուրեմն կը ժողովին աշխարհի հզօրաց շուրջը , ճոխք և փաղաքուշք որ ճոխ ըլլալ կը ցանկան , լիտի կանայք , վատշուէր պաշտօնեայք նոցա գաղտնի գուարճութեանց , հտալիտք և միմուք , յիմարք՝ որք նոցա խիղճը կ'ղբօսցնեն , և սուտ մարգարէք՝ որք զայն կը պատրեն :

Ո՞չք տախաւին : Բռնութեան և նենգութեան մարդիկ , հարստահարման գործակատարք , անխիղճ հարկահանք , ամեն անոնք՝ որ կ'ըսեն . « Մեզ յանձնեցէ՛ք ժողովուրդը , և մեք նորա ոսկին ձեր արկղերուն մէջ կըվազցընեմք և ձեր երակաց մէջ՝ նորա իւղն պարտութեան : »

Անդ՝ ուր գէշն է , կը ժողովին արծուիք : Փոքրիկ թռչունք խոտին մէջ իրենց բոյնը կը շինեն , և գիշակեր հաւք՝ բարձրաբերձ ծառոց վրայ :

ԼԳ .

Ի ժամանակին՝ յորում տերեւք կը դէզնին ազագուն , ծերունի մը , տերեւալից ոստերու ծանր բեռ մը կռնակը , յամրաքայլ կը դառնայր դէս յիւր տնակը՝ որ ձորակի մը զառ ՚ի վայրին վրայ շինուած էր :

Եւ այն կողմը՝ ուր ձորը կը բացուէր , աստ անդ բարձրացած մի քանի ծառերու մէջտեղէն կըտեսնուէին արդէն մարը մտած արեւ-

ուն կողմնակի ճառագայթները՝ որք արեւմոյց ամպերուն մէջ կը խաղային և զանոնք երփն երփն դոյներով կը ներկէին՝ որոնք քիչ քիչ նսեմանալով անհետ կ'ըլլային :

Եւ ծերունին , իւր հիւզը հասնելով՝ որ իր միակ ստացուածքն էր քովը փաքրիկ արտիմը հետ զոր ինք կը մշակէր , վար դրաւ տերեւալից ոստերու դէզը , նստաւ խարուկին ծուխէն սեւացեալ փայտեայ աթոռի մը վրայ , և խորիճ խոկման մը մէջ գլուխը կրծոյը վրայ հակեց :

Եւ մերթ ընդ մերթ , իւր լանջքն ուռելով , սուղ հառաչ մը կ'արձակէր , և բեկեալ ձայնով մը կ'ըսէր .

« Որդի մը միայն ունէի , առին զայն յինէն . խեղճ կալ մ'ունէի , առին զայն յինէն արտի հարկին համար : »

Եւ յետոյ , աւելի նուազածայն , կը կրրկնէր . « Որդեա՛կ իմ , որդեա՛կ իմ , և արտօսը մի կուզայր թրջել իւր ծեր արտեանունքը , բայց չկարէր վիժել :

Երբ կայր սյսպէս խորատոյզ ՚ի թախիժ , լսեց ձայն մը որ կ'ըսէր . « Հայր իմ , Աս-

տուժոյ օրհնութիւնը քու և քոյոցդ վրայ
լլայ : »

« Իմիններո՛ւս , ըսաւ ծերունին , չունիմ
այլ մէկը՝ որ իմն լլայ . անոք եմ ու միակ : »

Եւ աչերը վերցնելով , տեսաւ ուխտաւոր
մը կանգնած՝ ՚ի դուռն և երկայն ցուպի մը
կրթնած . և գիտնալով թէ Աստուած է որ
հիւրերը կը դրկէ , ըսաւ անոր :

« Աստուած քեզի դարձնէ քո օրհնու-
թիւնը : Մտի՛ր , որդեակ իմ . ինչ որ ունի
աղքատը աղքատինն է : »

Եւ վառարանին վրայ իւր բերած ոստե-
րու խուրճնը վառելով , սկսաւ ուղևորին ճա-
շը պատրաստել :

Բայց ոչ ինչ կրնար մոռնալ տալ անոր մը-
տածութիւնը՝ որ զայն կը կեղեքէր , միշտ հո՞ն
քրտին վրայ էր :

Եւ ուխտաւորն նորա սրտատանջ յուզման
պատճառն իմանալով , ըսաւ անոր , « Հայր
իմ , Աստուած զքեզ մարդոց ձեռքով կը փոր-
ձէ : Սակայն քու թշուառութենէդ աւելի մեծ
աղէտներ կան : Ո՛չ եթէ հարստահարեալն է

որ ամենէն աւելի կը տառապի , այլ հարըս-
տահարիչք : »

Ծերունին գլուխը երերեց և ոչ ինչ պա-
տախանեց :

Ուխտաւորն յարեց . « Դու չես հա-
ւատար պիժմ , այլ պիտի հաւատաս ընդ հուպ : »

Եւ զայն նստեցնելով , դրաւ ձեռները
նորա աչաց վրայ . և ծերունւոյն՝ վրայ քուն
մ'եկաւ նման Աբրահամու վրայ եկած ծանր՝
խաւարին ու սոսկալի քնոյն , երբ Աստուած
ցոյց տուաւ անոր իր ցեղին ապագայ աղէտ-
ները :

Եւ թուեցաւ իրեն տարուիլ լայնարձակ
պալատի մը մէջ , անկողնոյ մը քով , և ան-
կողնոյն մօտ թագ մը կայր , և այս անկող-
նոյն մէջ մարդ մ'ի քուն , և ինչ որ կ'անցնէր
այս մարդուն սրտին մէջ՝ ծերունին զայն կը-
տեսնէր , ինչպէս ցորեկը , ՚ի հսկման , կը-
տեսնէ մարդ ինչ որ կը պատահի իւր աչաց
առջև :

Եւ մարդը՝ որ ոսկեհուռն անկողնոյն մէջ
պառկած էր , կը լսէր իբրու հաց խնդրող ամ-
բոխի մը խառնագոչ աղաղակները : Այդ ա-

ղաղակները նման էին կոհակոտաց ահեղամուռնչ գոչման՝ որ մրրկի տառն ծավեղեր ժայռերուն զէմ կը խորտակին : Եւ մրրկիլ կը սաստկանայր , և գոչիւնը կը յաճախէր . և քնացող մարդը վայրկենէ վայրկեան փաթորկացոյց կուհակաց բարձրանալը կը տեսնէր՝ որք արդէն պալատին որմունքը կը ծեծէին , և անլուր ճիգեր կը ճգնէր իրր փոխչելու համար , և չէր կրնար , և իւր տաղնապն անհնարին էր :

Եւ մինչդեռ կը հոյէր նա սարսափահար՝ ծերունին յանկարծուստ տարուեցաւ ուրիշ պալատի մը մէջ : Հոն պառկողը զիակի մը մանաւանդ քան թէ կենդանի մարդու մը նմանութիւնը կը բերէր :

Եւ իւր քնոյն մէջ , կը տեսնէր իւր առջեւ կտրուած կառափներ . և բերաննին բանալով , այդ կառափունք կ'ըսէին .

« Մեք քեզ համար մեր անձը նուիրած էինք , և ահա՛ վարձքը՝ զոր ընդունեցանք : Քնացի՛ր , քնացի՛ր , մեք չեմք քնանար : Վըրէժխնդրութեան ժամը կը հսկենք . մերձ է այն , »

Եւ արիւնը կը պաղէր քնացող մարդուն

երակաց մէջ : Եւ կ'ըսէր իւրովի . « Եթէ գէթ կարենայի թագս թողուլ սա մանկան , » և իւր մտորեալ ականողիքը կը դառնային զէպ յորորան մի՞ որոյ վերայ թագուհւոյ նաւոտ մի կայր ոսկեթեւ :

Բայց , մինչդեռ այս խորհուրդը դոյզն ինչ զայն խաղաղել և սխափել կ'սկսէր , ուրիշ մարդ մը , զէմքով հանգունատիպ իրեն , առաւ տղայն և պատին զարնելով ջախջախեց զայն :

Եւ այնքան սաստիկ էր ծերունւոյն սուկումը զի մերձ էր 'ի նուաղել :

Եւ մի և նոյն վարկենին մէջ երկու տարբեր տեղեր տարուեցաւ . և այս տեղերը , թէև բաժնուած , իրեն համար միայն մէկ տեղ մը կը կաղմէին :

Եւ տեսաւ երկու մարդիկ՝ որք ամեն կերպով իրարու նմանատիպ էին և տարիքով միայն իրարմէ կը տարբերէին . և հասկըցաւ թէ միւսնոյն ծոյլի մէջ անած էին :

Եւ նոյս քունը նման էր մահապարտ քնոյն՝ որում կառափնառը կ'ապառէ 'ի զարթման :

Արիւնաշաղախ պատաններու մէջ փաթ-
թուած ստուերներ նոցա առջևէն կ'անցնէին,
և իւրաքանչիւրն յանցանքն անոնց կը դպչէր
և նոցա անդամքը կը քաշուէին ու կ'ամփոփ-
ուէին իբրու թէ մահուան այս շօշոփմանէն՝
փախչելու համար :

Յետոյ զիրեար կը նկատէին տեսակ մը
սոսկալի ժպիտով, և իրենց աչք կը բոցա-
ւառէր, և ձեռնը շղաձգօրէն կ'երերէր դա-
շունի դաստապանին վրայ :

Եւ ծերունին տեսաւ ասպա դալկադէմ
ու նիհար մարդ մը : Կասկածք խուռնամբօխ
կը վխտային նորա անկողնոյն քով, իրենց
թոյնը կը սրսկէին նորա երեսը, չարազոյժ
խօսքեր կը մրմնջէին մեղմաձայն, և յամբ
յամբ իւրեանց ըզուճները կը մխէին նորա
ցուրտ քրտամբ թրջուած գանկին մէջ : Եւ
մարդկեղեն կերպարանք մը, տժգոյն զերթ
պատան, մերձեցաւ առ նա, և անխօս ու ան-
բարբառ եցոյց անոր մատամբն կապոյտ նշան մը
գոր ունէր պարանոցին բոլորաիւրը : Եւ ան-
կողնոյն մէջ՝ յորում անկեալ դնէր, դալ-
կադէմ մարդուն ծունգերն զիրար բախեցին :

և իւր բերանը բացուեցաւ առ սոսկման, և
ահռելի կերպով մը խողրցան լայնաբաց :

Եւ ծերունին, սարսափէն ընդարմացեալ,
տարուեցաւ աւելի մեծ պալատ մը :

Եւ այն՝ որ հոն կը քնանար՝ մեծ դժուա-
րութեամբ կ'առնոյր շունչ ու կուտայր : Սե-
ւաթորմի ուրուական մը նորա լանջաց վրայ
կծկուած հեգնական ծաղրով մը զայն կը նը-
կատէր : Եւ կը խօսէր նորա՝ ականջն 'ի վայր
և իւր խօսքերը տեսիլներ կ'ըլլային մարդուն
հոգւոյն մէջ՝ զոր իւր սրածայր ոսկորներովը
կը ճնշէր ու կը կոխտէր :

Եւ մարդը ինքզինքն շրջապատեալ կը
տեսնէր անհամար բազմութենէ մը՝ որ սոս-
կաձայն ազադակներ կ'արձակէր .

« Դո՛ւ ազատութիւն խոստացար մեզ և
դերութիւն տուիր :

« Դո՛ւ օրինօք թագաւորել խոստացար
մեզ, և օրէնք քո մտահաճութիւնք են մի-
այն :

« Դո՛ւ մեր կանանց ու զաւակաց հացը
խնայել խոստացար մեզ, և քո գանձերն բազ-

մայցնելու համար մեր թշուառութիւնը կըրկ-
նապատկեցիր :

«Գու փառք խոտացար մեզ , և ժողո-
վըրդոց արհամարհանքն ու նոցա արդար
ատելութիւնը մեր վրայ հրաւերեցիր :

« Էջ' , էջ' , և զնա' ննջել երգմնադրու-
թից ու բռնակալաց հետ : »

Եւ ինքզինք այս բաղմութենէն ընդ քարշ
ածեալ ու դահալիժեալ կ'զգայր , և ոսկոյ
պարկերու կըփաթթուէր , և պարկերը կըպատ-
ռէին և ոսկին կը թափէր 'ի գետին :

Եւ այնպէս իմն կը թուէր իրեն թէ հէք
ու չառառկան կը թափառէր աշխարհի մէջ
և ծարաւելալ' չուր կըխնդրէր առ զթուծեան
և իրեն տղմալից բաժակ մը կը մատուցանէին
և ամենքն 'ի նմանէ կըփախչէին , ամենքը զայն
կը նղովէին , զի մատնչաց նշանն ունէր , ի ճա-
կատուն :

Եւ ծերունին պժգանօք 'ի բաց դարձոյց
անկէ իւր աչերն :

Եւ երկու ուրիշ պալատներու մէջ , տե-
սաւ երկու ուրիշ մարդիկ որք տանջանքներ

կ'երազէին . « Քանզի , կ'ըսէին , ու՞ր պիտի
գտնենք աղահովութիւն :

Գետինը փորուած է մեր ոտից տակ .
նողկալի ու ատելի եմք ազգաց . մանկունք
խակ 'իրենց աղօթից մէջ , առաւօտ և երեկոյ
կը խնդրեն յԱստուծոյ որ զերկիրն ազատէ
մեր ձեռքէն : »

Եւ մին (խիտո բանալ) չ այտինքն մարմնոյ
և հոգւոյ ամեն լլկանաց ու սովատանջ մահ-
ուան կըդատապարտէր թշուառներ որոց վրայ
կասկած ունեցած էր թէ հայրենիք բառն
արտատանած էին . և միւսը , նոցա ինչքն
յարքունիա դրաւելէ յետոյ , կը հրամայէր 'ի
բանտ արկանել երկու դեռահաս աղջկունք'
որոց յանցանքն էր հիւանդանոցի մը մէջ ի-
րենց վիրաւոր եղբարքը դարմանած ըլլալ :

Եւ երբ այս դահճային գործով էին ըզ-
բաղած , պատգամաբերք հասին :

Եւ մին պատգամաբերներէն կ'ըսէր .
« Ձեր հարաւային գաւառները իրենց շըղ-
թայքը խորտակեցին , և անոնց կոտորներովն
վանեցին ձեր կուսակալքն ու զօրքերը : »

Եւ միւսը . « Ձեր դրօշները ծաւէն ծաւէն

պատառեցան լայն գետոյն եղերաց վրայ . ալիք պատառներն առած կը տանին : „

Երկու թագաւորներն իրենց անկողնոյն վրայ կը գալարէին :

Եւ ծերունին տեսաւ երրորդ մը : Վլքտաբած էր զՍասուած իւր սրտէն . և իւր սրտին մէջ , փոխան Աստուծոյ , կայր որդի մը՝ որ յարաժամ դայն կը կրծէր , և ժամանակ առ ժամանակ տազնասլը սաստկանալով , խուլ հայհոյութիւններ կը թռթվէր և շրթերն շառագոյն փրփրով մը կը ծածկուէին :

Եւ կըթուէր իրեն ըլլալ անսահման դաշտի մը մէջ , միայնակ որդին հետ՝ որ անմեկին էր անկէ : Այս դաշտը գերեզմանատուն մ'էր , սրախողխող ժողովրդեան մը գերեզմանատունը :

Եւ ահա յեղակարծումն երկիրը կը շարժի . շիրիմք կը բացուին , մեռեալք կը յառնեն և յառաջ կ'ըզան խուռնամբոխ . և ինքը չէր կարող ո'չ շարժում մ'ընել , ոչ ձիկ մի հանել :

Եւ բոլոր այս մեռեալք , այր , կին , տղայ , լռիկ զնա դիտէին . խուռ ինչ յետոյ

մի և նոյն լռութեամբ գերեզմանաց քարերն առին և անոր շուրջը շարեցին :

Քարերը նախ մինչև ծունդերը բարձրացան , յետոյ մինչև կուրծքը , յետոյ մինչև բերանը , և բոլուն ճգամք պարանոցին ջղերը դէպ 'ի վեր կը ճգտէր դամ մի ևս չնչեւու համար . և չէնքը կը բարձրանայր միշտ և երբ լրացաւ , կատարը մթին ամպի մը մէջ երկնածրար կը կորսուէր :

Ծերունին քիչ քիչ ոգեթափ կ'ըլլար . իւր հոգին անբաւական էր տանիլ այնչափ արհաւրաց ու սոսկման :

Եւ ահա շատ մը թափուր սրահներէ անցնելէ յետոյ , փոքր սենեկի մը մէջ , անկողնոյ մը վրայ՝ զոր հագիւ կը լուսաւորէր աղօտաջահ կանթեղ մը , տարիներէ մաշած մարդ մը կը տեսնէ :

Անկողնոյն շուրջը կային եօթն երկիւղք , չորսը մէկ կողմ երեքը միւս կողմ :

Եւ երկիւղներէն մին ձեռնը դրաւ տարեւոր մարդոյն սրտին վրայ , և նա սաբստաց , և անդամները դողացին . և ձեռնը հոն մնաց ցորչափ դոյզն ջերմութիւն մը զգաց :

Եւ ասկէ յետոյ ուրիշ մը , առաւել ցըր-
տին , ըրաւ ինչ որ առաջինն ըրած էր , և
ամենքն իրենց ձեռնը դրին տարեւոր մարդուն
սրտին վրայ :

Եւ իւր սրտին մէջ անցան իրեր՝ զորս
անհնար է մերկանալ :

Արտեանէր հեռուն բւեռին կողմը , տոս-
կատեսիլ ուրուակամ մը՝ որ կ'ըսէր ինքնի-
իէն . « Անձնատուր եղի՛ր ինձ , և ես իմ
շնչովս կը տազոյնեմ զքեզ : »

Եւ երկիւղի մարդն , իւր սառուցեալ
մատներովը դաշնագիր մը կը գրէր , չգի-
տեմ ինչ դաշնագիր , բայց մէն մի բառը
ոգեվարութեան հնչման կը նմանէր ,

Եւ այս վերջին տեսիլն եղաւ : Եւ ծե-
րունին արթննալով , շնորհակալ եղաւ Նա-
խախնամութեան կենաց ցաւերուն մէջ իրեն
հանած բաժնին համար :

Եւ ուխտաւորն իրեն ըսաւ . « Յուսա՛ և
աղօթէ . աղօթքն ամեն ինչ կ'ընդունի : Որ-
դի՞դ չէ կորած . աչերդ դեռ չփակուած զայն
սկտի աեանեն : Խաղաղութեամբ Աստուծոյ
օրերուն սպասէ՛ :

Եւ ծերունին սպասեց խաղաղու-
թեամբ :

ԼԴ .

Չեն յԱստուծոյ չարիքն՝ որոց ներքեւ աշ-
խարհ կը տառապի հեծեծագին , զի Աստուած
սէ՛ր է , և բարի է բոլոր ինչ որ ըրած է նա .
նոքա ՚ի սատանայէ են , զոր Աստուած անի-
ծեց , և այն մարդոցմէ՝ որք զսատան իրենց
հայր և աէր ունին :

Արդ , Աստանի զաւակունք բազումք են
յերկրի : Քանի որ նոքա կ'անցնին , Աստուած
իւրեանց անունները կ'ընեալ գրքի մը մէջ կը-
գրէ՝ որ պիտի բացաի ու կարդայաի ՚ի լուր
ամենեցուն ՚ի վախճան ժամանակաց :

Կան մարդիկ՝ որք զինքեանս միայն կը-
սիրեն . և ասոնք ատելութեան մարդիկ են .
վասն զի զիւր անձնը միայն սիրելի՛ը՝ զայլ
ատել է :

Կան ամբարտաւանութեան մարդիկ , որք
իրենց հաւասար չեն ուղեր և ինքեանք միշտ
կ'ուզեն հրամայել և իշխել :

Կան ցանկութեան ու զօջաքաղութեան մարդիկ, որք միշտ ոսկի, մեծութիւնք, վաճառք կը խնդրեն, և չեն յազենար երբէք:

Կան յափշտակութեան մարդիկ, որք սրկարը կը լրտեսեն կողոպտելու համար բռնի կամ ներքին, և որք զիշեր ատեն այլոցն և որոցն բնակարանին բոլորտիքը յածեալ կը շրջեն:

Կան սպանութեան և եղեռան մարդիկ, որք բռնական խորհուրդներ ունին: Եւ որք կ'ըսեն. « Դուք մեր եղբարքն էք », և զանոնք՝ զորս իրենց եղբայր կ'անուանեն կ'սպաննեն իսկոյն երբ կասկածին թէ իրենց խորհրդոց համաձայն չեն, և անոնց արեամբն օրէնքներ կը գրեն:

Կան երկիւղի մարդիկ, որ կը գողգողան ժանտին առջև և նորա ձեռնը կը համբուրեն, այսու նորա կեղեքմանէն զերծանիլ յուսալով, և երբ հրապարակի մէջ անմեղ մը յանիրաւի յարձակում և զրկանք կը կրէ, կը փութան իրենց տունը մտնել և դուռնը ամրափակ գոցել:

Բոլոր այս մարդիկ երկրի վրայ պատճառ

եղան խաղաղութեան, ապահովութեան և ազատութեան կործանմանն ու բարձմանը:

Ուրեմն ուրիշ կերպով վերստին չպիտի գտնէք ազատութիւնք, ապահովութիւնք, խաղաղութիւնք, բայց եթէ անդուլ անդադար մարտնչելով նոցա դէմ:

Քաղաքը՝ զոր նոքա կառուցին՝ Սասանի քաղաքն է. դուք Աստուծոյ քաղաքն ունիք վերականգնել:

Աստուծոյ քաղաքին մէջ, անցնիւր անհաս կը սիրէ իւր եղբարքն իր անձին պէս, և ահա՛ ասոր համար չկայ հոն մէկը երեքի վրայ թողուած. ո՛չ ոք կը նեղի հոն, եթէ կայ դարման մ'իւր նեղութեանց:

Աստուծոյ քաղաքին մէջ, ամենքն հաւասարք են, ոչ ոք անդ կը տիրապետէ, վասն զի արդարութիւնը միայն կը թաքաւորէ հոն՝ աթոռակից ունենալով սէրը:

Աստուծոյ քաղաքին մէջ, իւրաքանչիւր ոք աներկիւղ կը վայելէ ինչ որ իւրն է, և չցանկար աւելի բանի մը, վասն զի ինչ որ իւրաքանչիւրին է՝ ամենուն է, և ամենքն ունին զԱստուած որ բոլոր բարեաց աղբիւրն է,

Աստուծոյ քաղաքին մէջ, ո՛չ ոք զայլ իւր անձին կը զոհէ, այլ ամենքն պատրաստք են իւրեանց անձնը այլոց զոհ մատուցանելու :

Աստուծոյ քաղաքին մէջ, եթէ չար մը սպրդի մտնէ, ամենքն անկէ կը խորշին ու մեկուտի կ'երթան, և բոլորք կը միանան զայն կշտամբելու կամ վտարելու . զի չարը իւրաքանչիւրին թշնամին է, և իւրաքանչիւրին թշնամին ամենուն թշնամին է :

Երբ վերաշինէք զԱստուծոյ քաղաքը, երկերը վերստին պիտի ծաղկի բարգաւաճ, և պիտի ծաղկին ժողովուրդք, վասն զի նկուն ըրած պիտի ըլլաք Սատանի զաւակունքը՝ որք ժողովուրդները կը կեղեն և զերկիր ցաւօք և արտասուօք կը ընուն . վասն զի նկուն ըրած պիտի ըլլաք ամբարտաւանութեան մարդիկը, յաիշտակութեան մարդիկը, սպանութեան մարդիկն ու երկիւղի մարդիկը :

ԼԵ .

Եթէ ազգաց հարստահարիչներն իրենք իրենց մնային աննեցուկ և անօգնական, ի՞նչ կրնային ընել անոնց դէմ :

Եթէ, զաղինս ծառայութեան մէջ բռնեւոր համար, չունենային այլ ձեռնառու՝ բաց յայնցանէ՝ որք իրենց շահն ստրկութեան մէջ կ'որոնեն, ի՞նչ կ'ըլլար այս ջնջին թիւը ամբողջ ժողովուրդներու դիմաց :

Եւ Աստուծոյ իմաստութիւնն է՝ որ այսպէս տնօրինած է զիրերը, որպէս զի մարդիկ կարենան միշտ բռնութեան դիմակալել, և բռնութիւնն անհնար կ'ըլլար՝ եթէ մարդիկ՝ միտ առնուին Աստուծոյ իմաստութիւնը :

Բայց աշխարհի տիրապետները, իրենց սիրտն ուրիշ մտածմանց դարձնելով, Աստուծոյ իմաստութեանը դէմ, զոր այլ ևս մարդիկ չէին հասկնար, հանեցին այս աշխարհի իշխանին՝ այն է Սատանի իմաստութիւնը :

Արդ Սատան, որ ազգաց հարստահարիչներուն թագաւորն է, նոցա բռնակալ իշխանութիւնն հատաւորուն ընելու համար, զբոխանենդ հնարք մը թելադրեց անոնց :

Ըսաւ անոնց . « Ահա՛ ինչ որ պէտք է ընել : Ամեն ընտանեաց մէջէն առէ՛ք ամենէն կորովի երիտասարդները, և զէնք տըւէ՛ք անոնց, և վարժեցուցէ՛ք զայնս գործա-

ծելու . ձեզի համար պիտի պատերազմին նո-
քա իւրեանց հարց ու եղբարց դէմ . վասն զի
ես պիտի համոզեմ զիրենք թէ փառաւոր
դործ մ'է այն :

« Անոնց երկու կուռք պիտի շինեմ , որք
պիտի կոչուին Պատիւ և Հաւատարմութիւն , և
Օրէնք մը՝ որ պիտի անուանի Արաւորական
հնազանդութիւն :

« Եւ պիտի պաշտեն այս կուռքերը , և
կոյր զկուրայն պիտի հնազանդին այս օրէն-
քին , վասն զի պիտի մոլորեցնեմ ես նոցա
միտքը , և ա՛յլ ո՛չ ուստեք պիտի ունենաք
երկիւղ » :

Եւ հարստահարիչք ազգաց ըրին ինչ որ
Սատանն ըսած էր անոնց , և Սատան ալ կա-
թարեց ինչ որ խոստացած էր ազգաց հարըս-
տահարիչներուն :

Եւ տեսնուեցաւ ժողովրդեան զաւակաց
ժողովուրդին վրայ բազուկ վերցնելը , իրենց
եղբարքն 'ի սուր մաշելը , իրենց հայրերն
շղթայելը , և մինչև իսկ զիրենք կրող աղ-
եաց դէմ անգութ ու ապերախտ գտնուիլը :
Երբ իրենց կ'ըսէին . « Յանձն այն ամեն

բանի՝ որ սրբազան է , խորհեցէ՛ք թէ մ'ը-
պիսի անիրաւութիւն , ժրպիսի գազանային
վայրագութիւն է՝ զոր հրամայեն ձեզ գոր-
ծել » , կը պատասխանէին . « Ձեմք խոր-
հիր , կը հնազանդիմք : »

Եւ երբ կ'ըսուէր իրենց . « Չմնաց ի ձեզ
սիրոյ դոյզն մնացորդ մը ձեր հարց , ձեր
մարց , ձեր եղբարց և ձեւ քերց նկատմամբ » ,
կը պատասխանէին . « Ձեմք սիրեր , կը հը-
նազանդիմք »

Եւ երբ ցոյց կուտային իրենց զմարդն
ստեղծող Աստուծոյն ու զնա փրկող Քրիստո-
սի սեղանեքը , կը գոչէին , « Դոքա հայ-
րենեաց Աստուածքն են . մեր Աստուածք հայ-
րենեաց տէրերուն աստուածներն են , Հաւա-
տարմութիւն և Պատիւ : »

Ա'ըսեմ ձեզ ստուգիւ . Օձին ձեռքով կնոջ
առաջին պատրուկէն 'ի վեր , քան զայս ա-
հաւոր ու քստմնելի պատրանք չէ եղած :

Բայց իւր վախճանին կը մօտի : Եթէ չար
ողին ուղիւ հոգիները կը հրապուրէ , առ-
ժամանակ մ'է միայն : Ա'անցնին նոքա իբր
ահռելի տնրոյ մը մէջէն , և 'ի զարթման

կ'օրհնեն զԱստուած՝ որ զիրենք ազատեց
այս տանջանքէն :

Այլ ևս առուրք ինչ , և նոքա՝ որք հա-
րըստահարչաց համար կը կոուէին՝ պիտի
մարտնչին հարստահարելոց համար . նոքա՝
որք կը պատերազմէին իրենց հայրերը , մայ-
րերը , եղբայրներն ու քոյրերն ստրկութեան
շղթաներով ուժգին պարաւանդելու , պիտի
պատերազմին անոնց ազատութեանն համար :

Եւ Սատան աղգաց տիրապետներուն
հետ իւր անդնդախոր անձաւաց մէջ պիտի
ծածկի փախստական :

19.

Արի զինուոր , յո՞ երթաս :

Կ'երթամ մարտնչիլ Աստուծոյ և Հայ-
րենեաց սեղաններուն վրայ :

Օրհնեա՛լ ըլլան քո զէնքերն , արի
զինուոր :

Արի զինուոր , յո՞ երթաս :

Կ'երթամ մարտնչիլ արդարութեան ,

ժողովրդոց սրբազան դատին , մարդկային
ազգին նուիրական իրաւանց համար :

Օրհնեա՛լ ըլլան քո զէնքերն , արի
զինուոր :

Արի զինուոր , յո՞ երթաս :

Կ'երթամ մարտնչիլ եղբարքս կեղեք-
մանէ ազատելու , նոցա և աշխարհի շղթայ-
քը խորտակելու համար :

Օրհնեա՛լ ըլլան քո զէնքերն , արի
զինուոր :

Արի զինուոր , յո՞ երթաս :

Կ'երթամ մարտնչիլ անիրաւ մարդոց
դէմ անոնց համար՝ զորս նոքա կը կործա-
նեն և առաթուր կը կոխեն , տէրերուն դէմ
ստրկաց համար , բռնաւորաց դէմ ազատու-
թեան համար :

Օրհնեա՛լ ըլլան քո զէնքերն , արի
զինուոր :

Արի զինուոր , յո՞ երթաս :

Կ'երթամ մարտնչիլ որպէս զի այլ
ևս ամենքն ոմանց որս ու ճարակ չըլլան ,
զեր բարձրացնելու կքած գլուխները և
կթոտեալ ծունդերը զօրացնելու :

Օրհնեա՛լ Ըլլան քո զէնքերն , արի
զինուոր :

Արի զինուոր , յո՞ երթաս :

Կ'երթամ մարտնչիլ որպէս զի հարժ չա-
նիծեն այլ ևս զօրն՝ յորում իրենց ըսուե-
ցաւ . « Որդի մի ծնաւ քեզ » . և ոչ ալ
մարք զայն օրն՝ յորում զառաջիկն ճնշեցին
զայն իրենց ծոցին վրայ :

Օրհնեա՛լ Ըլլան քո զէնքերն , արի
զինուոր :

Արի զինուոր , յո՞ երթաս :

Կ'երթամ մարտնչիլ որպէսզի եղբայրն
չտխրի այլ ևս՝ տեսնելով իւր քրոջ թարչա-
մելն զերթ բոյս անսնունդ , որպէս զի քոյրն
այլ ևս արտասուածոր աչօք չդիտէ զիւր
եղբայրն որ տարադէմ գնայ անդարձ :

Օրհնեա՛լ Ըլլան քո զէնքերն , արի
զինուոր :

Արի զինուոր , յո՞ երթաս :

Կ'երթամ մարտնչիլ որպէսզի անցնիւր
ոք ուտէ խաղաղութեամբ իւր վաստակոյ
արգասիքը , ցամեցցնելու տիեզծ մանկանց
արտասուքը՝ ոյք հաց կըխնդրեն լալագին ,

և պատասխան կ'ընդունին , « Այլ չիք հաց .
մնացածն ալ առին մենէ :

Օրհնեա՛լ Ըլլան քո զէնքերն , արի
զինուոր :

Արի զինուոր , յո՞ երթաս :

Կ'երթամ մարտնչիլ աղքատին համար ,
որպէսզի յաւերժ չզրկուի ու ընդ միշտ չը-
կողոպտուի հասարակաց ժառանգութեան
մէջ իւր ունեցած բաժնէն :

Օրհնեա՛լ Ըլլան քո զէնքերն , արի
զինուոր :

Արի զինուոր , յո՞ երթաս :

Կ'երթամ մարտնչիլ հիւզերէն քաղցը
արտաքսելու և ընտանեաց մէջ վերադար-
ձընելու համար առատութիւնը , ապահովու-
թիւնն ու բերկրութիւնն :

Օրհնեա՛լ Ըլլան քո զէնքերն , արի
զինուոր :

Արի զինուոր , յո՞ երթաս :

Կ'երթամ մարտնչիլ բռնաւոր հարստա-
հարիչներէն բանտերուն խորը նեղուած թըշ-
ուառներուն տալու համար օղը՝ որ իրենց

կրծոց կը պակասի և լոյսը՝ դոր իրենց աչե-
րը կը խնդրեն :

Օրհնեալ ըլլան քո զէնքերն , արի
զինուոր :

Արի զինուոր , յո՞ երթաս :

Կ'երթամ մարտնչիլ հիմն 'ի վեր տա-
պալելու համար պատուարներն , որք զժողո-
վուրդս իրարմէ կ'անջատեն և չտան թոյլ
ողջագուրել զիրեար իբրև միոյ հօր որդիք
ճակատագրեալք մի և նոյն սիրոյ մէջ միա-
ցեալ ապրելու :

Օրհնեալ ըլլան քո զէնքերն , արի
զինուոր :

Արի զինուոր , յո՞ երթաս :

Կ'երթամ մարտնչիլ մարդուն բռնակա-
լութենէն թափելու ազատելու համար մտա-
ծութիւնը , խօսքը , խիղճը :

Օրհնեալ ըլլան քո զէնքերն , արի
զինուոր :

Արի զինուոր , յո՞ երթաս :

Կ'երթամ մարտնչիլ յերկնուտ իջեալ
յաւիտենական օրինաց համար , արդարու-
թեան համար որ իրաւունքները կը պաշտ-

պանէ , գթութեան համար որ անխուսափե-
լի չարիքը կ'ամօքէ :

Օրհնեալ ըլլան քո զէնքերն , արի
զինուոր :

Արի զինուոր , յո՞ երթաս :

Կ'երթամ մարտնչիլ առ այն զի հա-
մայնք յերկինս ունենան մի Աստուած , և
յերկրի մի հայրենիք :

Օրհնեալ ըլլան քո զէնքերն , եօթնիցս
օրհնեալ , զինուորդ արի :

ԼԷ .

Ինչո՞ւ ընդ վայր կը տաղնապիք ձեր չը-
ուառութեան մէջ : Զեր տենչը բարի է , բայց
չգիտէք թէ ի՞նչպէս պարտի կատարիլ :

Քաջ 'ի միտ առէք զայս ճշմարտութիւն .
նա , որ կեանք տուած է , նա և եթ կարէ
վերստին կենագործել :

Յո՛չ իմիք պիտի յաջողիք առանց Աստուծոյ :

Կը դառնայք ու կը դառնայք ձեր հե-
ծութեան անկողնոյն վրայ . ի՞նչ սիրտիւնք
կրցիք գտնել :

Կործանեցիք մի քանի բռնապետներ , և այլք եկին չարք քան զառաջինսն :

Ձեռնեցիք ստրկութեան օրէնքներ , և ունեցաք արեան օրէնքներ , որոց յաշորդեցին գարձեալ օրէնք ստրկութեան :

Ձգոյշ լերս'ւք ապա այն մարդերէն , ոյք Աստուծոյ և ձեր մէջտեղ կը մտնեն , որպէս զի իւրեանց ստուերը ծածկէ զայն 'ի ձէնջ : Այդ մարդիկ գէշ խորհուրդներ ունին :

Ձի յԱստուծոյ կուգան զօրութիւնն ազատագործ և սէր միարար :

Ինչ կարէ ընել ձեզ համար մարդ մը որոյ կանոն իւր մտածութիւնն է միայն , և օրէնք իւր կամքը :

Նոյն իսկ եթէ հաւատարիմ ըլլայ և բարեաց փափաքող , պէտք է որ ձեզի իւր կամքը տայ օրէնք և իւր մտածութիւնը կանոն :

Արդ , ո՞չ ապաքէն ամենայն բռնակալք զնոյն գործեն :

Ինչ շահ զամեն ինչ վեր 'ի վայր շըրջելէ և ամեն վտանգաց դիմագրաւելէ , երբ բռնակալութեան մ'այլ բռնակալութիւն յաշորդէ :

Ազատութիւնը ո՞չ եթէ յայնմ կը կայանայ զի այս անուն տիրապետէ փոխան այնր , այլ յայնմ զի ո՞չ ոք տէրէ :

Արդ , ուր Աստուած չը թագաւորեր , հարկ է որ մարդ մ'իշխէ , և այս յաւետ :

Աստուծոյ թագաւորութիւնը , կրկին կ'ըսեմ արդարութեան թագաւորութիւնն է 'ի միտք և զթութեան 'ի սիրտս . և ունի յերկրի իւր հիմնը յԱստուած և 'ի Քրիստոս հաւատոյն մէջ 'ի Քրիստոս' որ հրատարակեց Աստուծոյ օրէնքը , այն է զթութեան և արդարութեան օրէնքը :

Արդարութեան օրէնքը կ'ուսուցանէ թէ բնաւ հաւասարք են իւրեանց հօր առջև' որ է Աստուած , և իրենց միակ ուսուցչին' որ է Քրիստոս :

Գթութեան օրէնքը կ'ուսուցանէ անոնց զիրեւ զմիմիանս և օգնել իրերաց իբրև միոյ հօր որդիք և միոյ ուսուցչի աշակերտք :

Եւ յայնժամ ազատք են , զի ո՞չ ոք կը հրամայէ այլում , եթէ չէ ազատօրէն 'ընտրեալ ամենէն հրամայելու համար . և ո՞չ ոք կարէ կորզել անոնցմէ իւրեանց ազատու-

թիւնը՝ զի ամենքն մի են զայն պաշտպանե-
լու համար :

Այլ նոքա արք կ'ըսեն ձեզ . « Յառաջ
քան զմեզ , ո՛չ ոք զիտցած է թէ ինչ է ար-
դարութիւնը . յԱստուծոյ չգար արդարութիւնն
այլ 'ի մարդոյ . 'ի մեզ վստահեցէ՛ք , և մեք
արդարութիւն մը պիտի չինենք՝ որ պիտի գո-
հացնէ զձեզ :

Դոքա կը խաբեն զձեզ , կամ , եթէ ան-
կեղծօրէն ազատութիւն կը խոստանան ձեզ ,
ինքեանք կը խաբին :

Վասն զի կը խնդրեն ձեզմէ զինքեանս
տէր ձանաչել , և այսպէս ձեր ազատութիւնը
ոչ այլ ինչ կը լինի՝ բայց եթէ այս նոր տէ-
րերուն հնազանդութիւն :

Պատասխանեցէ՛ք անոնց թէ ձեր տէրը
Քրիստոս է , թէ չկամիք այլ ոք տէր , և Քրի-
ստոս ազատ պիտի գործէ զձեզ :

ԼՂ .

Բաղում համբերութիւն և անխոնջ ու
անլքանելի արիութիւն պէտք են ձեզ . վա-
սըն զի մէկ օրուան մէջ չպիտի տանիք յաղ-
թանակը :

Ազատութիւնը այն հացն է՝ զոր ժողո-
վուրդք իւրեանց ճակտին քրտամբն պարտին
չահել :

Բաղում եռանդեամբ ու աշխուժիւ կ'ըս-
կըսին , և յետոյ վհատեալ կը թուլանան դեռ
հնձոյ ժամանակին չհասած :

Նման են նոքա այն մեղկ ու լոյծ մարդ-
կան՝ որք , չկարենալով տանիլ իրենց արտե-
րէն փնտաղար խոտերը խլելու աշխատանքը
քանի որ կ'աճին կը սերմանեն և չեն բը-
նաւ քաղեր , զի թողած են որ փուշերու մէջ
հեղձուի սերմնն բարի :

Կ'ըսեմ ձեզ , միշտ մեծ սով մի կայ այդ
երկրի մէջ :

Նման են դարձեալ այն անմիա մարդոց՝
որք , բնակութեան համար մինչև տանիքը

տուն մը բարձրացնելէն յետոյ, նորա ծածկոյթը շինելու անփոյթ կ'ըլլան, զի քիչ մ'աւելի յոգնութեանէ կը վախնան :

Այլ շնչեն հողմունք, կը տեղան անձրևք, և տունը կը կործանի, և նոքա՝ որք զայն շինած էին՝ յանկարծ նորա աւերակաց տակ կը թաղուին :

Նոյն իսկ երբ ճեր ակնկալութիւնքն 'ի դերև ելնեն ո՛չ միայն եօթն անգամ, այլ եօթանասնիցս եօթն անգամ, մի՛ երբէք լճքանիք յուսահատ :

Արդար դատը, երբ մարդ հաւատք ունի անոր վրայ, միշտ յաղթանակը կը կանգնէ, և նա կ'ապրի ու կը փրկի՝ որ ցվերջ կը յարատեւէ անվհատ :

Մի՛ ըսէք . այսքան տառապանք շատ են այնպիսի բարեաց հոմար՝ ոյք անադան պիտի դան :

Եթէ այդ բարիք անադան գան, եթէ սուղ ինչ ժամանակ միայն վայելէք յայնս, կամ թէ չորուի ձեզ բնաւ վայելել, ձեր զաւակունք պիտի վայելեն, և ձեր զաւակաց զուակունք

Նոքա պիտի ունենան միայն ինչ որ աշունց պիտի թողուք . տեսէ՛ք ուրեմն թէ կ'ուզէ՞ք թողուլ անոնց երկաթներ և դաւազան, և քաղցն 'ի ժառանգութիւն :

Նա՛ որ կը հարցնէ իւրովի թէ ի՞նչ օգուտ է արդարութեանէ, իւր սրտին մէջ զայն կը պղծէ, և որ 'ի հաշիւ կը դնէ թէ ի՞նչ արժէք ունի աղատութիւնը՝ իւր սրտին մէջ աղատութեանէն կը հրաժարի :

Աղատութիւնն ու արդարութիւնը պիտի կշռեն զձեզ այն կշռով՝ որով զայնս կը կըշռէք : Սովորեցէ՛ք ուրեմն նոցա յարգը ճանչել :

Այն ժողովուրդք՝ որ չեն ճանչած զայն երբէք, և բնաւ աղէտ մը չեկաւ 'ի կշիռ նոցա աղիտին :

Եթէ յերկրի կայ մեծ ու վսեմ բան մը, այն է անսասան որոշումը ժողովրդեան մը՝ որ, Աստուծոյ աչաց առջև, առանց վայրիկ մի կատելու, կը քայլէ դէպ 'ի գրաւումն այն իրաւանց՝ զորս իրմէ ընդունած է . որ չհաշուեր ո՛չ իւր վէրքերն, ո՛չ անհանգիստ օրերն, ո՛չ անքուն գիշերներն, և որ կ'ըսէ իւրովի . ի՞նչ է դեռ այս : Արդարութիւնն ու աղա-

տութիւնը շատ ուրիշ վատտակմանց արժանի են :

Պէտի կրէ թերեւս ձախողութիւնը , դրժ-
բախտութիւնը , մատնութիւնը , վաճառիկ Յու-
դայէ մը : Թո՛ղ չվհասի երբէք :

Քանզի , յիշաւի կ'ըսեմ ձեզ , եթէ Քը-
րիստոսի նման զերեզման ալ լնէ , Քրիստոսի
պէս դուրս պիտի ելնէ անտի երրորդ օրն ,
յաղթող մահուն , և այս աշխարհի իշխանին
պաշտօնէից :

[Թ .

Մշակը՝ օրուան ծանրութիւնը կը կրէ ,
անձրեւին , արեւուն , հողմոց դէմ՝ 'ը տոկաց ,
պատրաստելու համար իրեն իւր աշխատու-
թեամբը հունձը՝ որ յաջնան իւր շտեմարանը
պիտի ընու :

Արդարութիւնը հունձն է ժողովրդոց :

Արհեստաւորը կ'ելնէ վաղայարոյց քան
զարշալոյս , կը վառէ իւր կանթեղիկը , և ան-
դու կը յողնի շահելու համար դոյզն ինչ հաց
որ գինքն ու իւր զաւակունքը սնուցանէ :

Արդարութիւնը հացն է ժողովրդոց :

Վաճառականը կը ճգնի ու կը տքնի ան-
խոնջ ու անտրտունջ . մարմինը կը մաշէ և
քունը կը մոռնայ , հարստութիւններ կուտելու
համար :

Ազատութիւնը հարստութիւնն է ժողո-
վրդոց :

Նաւաղը կը կարէ կ'անցնի ծովերը , ինք-
զինք ալեաց ու փոթորկաց կը մատնէ , խո-
թերու և ժայռերու մէջէն դիմագրաւ կ'ըն-
թանայ , ցրտին ու ջերմին կը տանի , ծեր օ-
րերուն մէջ իրեն հանգիստ մը պատրաստե-
լու համար :

Ազատութիւնը հանգիստն է ժողովրդոց :

Ձինուորը յանձնառու կ'ըլլայ ամենէն դը-
ժընդակ զրկմանց , կը հսկէ և կը մարտնչի ,
և իւր արիւնը կուտայ փոխան այն բանին՝ զոր
փառք կ'անուանէ :

Ազատութիւնը փառքն է ժողովրդոց :

Եթէ կայ ժողովուրդ մը՝ որ նուազ յար-
դէ զարդարութիւնն ու զազատութիւնը քան
թէ հողագործն իւր հունձը , արհեստաւորն՝
հացի պատառը , վաճառականը հարստութիւն-
քը , նաւաղը հանգիստը և զինուորը փառքը ,

այդ ժողովրդեան շուրջը կանգնեցէ՛ք բարձր
պարիսպ մը , որպէս զի իւր շունջը Հապակա-
նէ երկրին մնացորդը :

Երբ զայ ժողովրդոց դատման մեծ օրը,
պիտի ըսուի իրեն . « Ի՞նչ ըրիր քո հոգին .
նորա ոչ մէկ նշանը և ո՛չ մէկ հետքը տես-
նուեցաւ , Անտանային վայելք ամեն բան ե-
ղան քեզ համար : Դու տիղմը սիրեցիր , գը-
նա՛ իտիլ տղմին մէջ , » :

Իսկ այն ժողովուրդը , ընդ հակառակն ,
որ իւր սրտին մէջ նխախաւան բարիքներէն
գեր ՚ի վերոյ կը դասէ ստոյգ բարիքները , որ
զայնս ձեռք բերելու համար չպիտի խնայէ
ո՛չ մի ճիգ , ո՛չ մի նեղութիւն , ո՛չ մի զոհո-
ղութիւն , նա սա խօսքը պիտի լսէ .

« Նոցա՛ որք հոգի մ'ունին վարձք հող-
եաց : Քանզի առաւել քան զամենայն սիրե-
ցիր գու ազատութիւնն ու արդարութիւնը ,
ե՛կ ու վայելէ՛ առ յաւէտ արդարութիւնն ու
ազատութիւնը , » :

Ի .

Աը կարծէ՛ք թէ եզնը՝ զոր կը սնուցանեն
գոմին մէջ լծելու համար և կը պարարեն ու-
տելու համար , աւելի նախանձելի ըլլայ քան
դցուը՝ որ ազատ ու արձակ դաշտաց մէջ իւր
սնունդը կը փնտռէ :

Աը կարծէ՛ք թէ ձին զոր կը թամբեն ու
կըսանձեն և որ միշտ առատ վարսակ ունի մը-
սուրին մէջ , նախամեծար վիճակ մ'ունենայ
մատա՛յխաղին վիճակէն , որ ազատ ամեն
կապ սնքէ՛ կը խրխնջէ ու կը խայտոյ դաշտին
մէջ :

Աը կարծէ՛ք թէ որձատը՝ որոյ առջև
յարդ ցորեն կը նետեն հաւանոցին մէջ , ա-
ւելի երջանիկ ըլլայ քան զհաւփալն՝ որ ա-
ռաւօտուն չզիտէ թէ ո՛ւր պիտի գտնէ օր-
ուան բուտը :

Աը կարծէ՛ք թէ նա՛ որ հանդարտ կը-
շրջի այն երէցներէն միոյն մէջ՝ որք թաղա-
ւորութիւնք կը կոչին , ունենայ կեանք մը
քաղցրագոյն քան փախտեայն որ անտառէ

յանտառ և ժայռէ 'ի ժայռ կը թափառի , սիրտը լի ինքն ինքեան հայրենիք մը սահմանելու յուսով :

Այլ կարծէ՞ք թէ ստրուկն պանդոցը , նըստած իւր տիրոջ սեղանը , աւելի ակորժակով ճաշակէ անսր համադամ խորտիկները՝ քան թէ զինուորն ազատութեան իւր սե հայրն պատառը :

Այլ կարծէ՞ք թէ նա՝ որ , պարան 'ի վիզ , կը քնանայ խշտեկին վրայ դոր տէրն իրեն նետած է , ունենայ նինջ մը հեշտ ու ակորժ քան այն որ , ոչ մէկ տէրէ մը կախումն ունենալուն համար երեկը կուռլէ յետոյ , գիշերը մի քանի ժամ կը հանգչի գետնին վրայ դաշտի մ'անկիւնը :

Այլ կարծէ՞ք թէ վատը որ ամենուրեք ընդ քարչ կ'ածէ շլթայն գերութեան , նուազ կաշկանդեալ ըլլայ քան զայրն արիափրա որ բանտարկելոյ երկաթները կը կրէ :

Այլ կարծէ՞ք թէ վեհերօտ մարդը որ իւր անկողնոյն մէջ գիւր ողին կը փչէ , հեղձամիջուկ այն պիղծ ու ապականեալ օդէն որ դրոնակալութիւն կը պատէ շուրջ , ունենայ

մահ մը առաւել տենջալի քան այրն հաստատամիտ ու անյողդողդէ որ , կառափնաբիրն վրայ առ Աստուած կ'աւանդէ իւր հոգին ազաւ ինչպէս ընդունեց զայն 'ի նմանէ :

Ամենուրեք է վաստակն և ամենուրեք են նեղութիւնք . միայն թէ կան ամուլ վաստակը և արդասաւոր վաստակք , նախատալից նեղութիւնք և փառաւոր նեղութիւնք :

ԽԱ .

Ա'երթայր նա թափառական և աստանդական երկրի վրայ : Աստուած առաջնորդ ըլլայ հէք տարադրելոյն քայլից :

Անցի ժողովրդոց մէջէն , և նոքա յիս հայեցան , և ես 'ի նոսա , և չճանչցանք դիրեար : Տարագիրն միայնակ է ամենուրեք :

Մինչ , յաւուրն տարածամել , կը տեսնէի ձորակի մը խորէն խրճթի մը ծխոյն բարձրաշալը , կ'ըսէի ինքն իրենա . Երանի՛ այնմ որ յերեկոյն կը գտնէ իւր ընտանի յարկը եւ կը նստի հոն իրեննեբուն մէջտեղ : Տարագիրն միայնակ է ամենուրեք :

Յո՞ երթան այդ ամպերն զոր մրրիկը կը վանէ իւր առջեւէն : Ար վանէ նա զիս նոցա պէս , եւ զի՞նչ փոյթ ու՛ր : Տարագիրն միայնակ է ամենուրեք :

Այս ծառերն սաղարթադեղ են , այդ ծաղկունք չքնաղ . բայց չեն դռքա ծաղկունք եւ ծառք իմ երկրին , չեն խօսիր ինձ հետ : Տարագիրն միայնակ է ամենուրեք :

Սա վտակն հանդարտընթաց կը սողոսկի հովտին մէջ . այլ նորա կարկաշը չէ՛ այն զոր լսեց իմ մանկութիւն . բնաւ յիշատակ մը չզարթուցաներ հոգւոյս մէջ : Տարագիրն միայնակ է ամենուրեք :

Քաղցր են այդ նուագներն , այլ թախիժքն եւ խինդք՝ զորս այնք կ'արթնցնեն՝ չեն իմ թախիժքն , չեն իմ բերկրանք : Տարագիրն միայնակ է ամենուրեք :

Հարցին ցիս . « Զի՞ լսա : » Եւ երբ ըսի թէ ինչո՞ւ , ոչ ոք լացաւ , զի չէին հասկընար զիս : Տարագիրն միայնակ է . ամենուրեք :

Տեսի ծերունիներ մանուկներէ շըրջապատեալ , ինչպէս ձիթենիին իւր շառաւիղներէն . բայց ոչ մին այս ծերունիներէն կը կո-

չէր զիս իւր որդին , ոչ ոք այս սղաքներէն զիս իւր եղբայրը կ'անուանէր : Տարագիրն միայնակ է ամենուրեք :

Տեսի դեռափթիթ օրիորդաց ժպտելն առ այն զոր իւրեանց սէրն ընտրած էր իրենց յամուսին , եւ իրենց ժպտան անրիժ էր ու սուրբ իրրեւ զսիւք առաւօտին . բայց ո՛չ մին ժպտեցաւ առ իս : Տարագիրն միայնակ է ամենուրեք :

Տեսի պատանիներ որք լանջ առ լանջ զիրեար կը սեղմէին իբրու թէ երկու կեանքեր 'ի մի խառնել ուղէին . բայց ո՛չ մին եկաւ իմ ձեռնս սեղմել : Տարագիրն միայնակ է ամենուրեք :

Զիք մտերիմ , չիք հարսն , չիք հայր , չիք եղբայր , բայց միայն 'ի հայրենիս : Տարագիրն միայնակ է ամենուրեք :

Հէ՛քդ տարագիր , դադրէ՛ հեծելէ . ամենքն վտարանդի են քեզ հանգոյն . ամենքըն հարց , եղբարց , հարսանց , մտերմաց անցնիլն ու անհետանալը կը տեսնեն :

Հայրենիքն չէ յաստիս . 'ինանիր մարդն հոս կը լանդրէ զայն , ինչ որ հայրենիք կը-

կարծէ նա՝ գիշերտան մը իջևան է միայն :
Կ'երթայ նա թափառական ու աստան-
դական երկրի վրայ : Աստուած առաջնորդ
ըլլայ հէք տարագրելոյն քայլից :

Իսկ .

Եւ հայրենիքն ինձ ցուցաւ :

Եւ տարուեցայ 'ի վեր քան զաշխարհ
ստուերաց , և կը տեսնէի որ ժամանակը
զատարկութեան մէջէն կ'առնուր կը տունելը
զանոնք անձառ արագութեամբ մը , ինչպէս
կը տեսնուի հարաւաշունչ հողմոյ վանելն այն
թեթեւ շողիները որք կը սահին հեռուն հով-
սին վրայ :

Եւ կ'ելնէի միշտ 'ի վեր , կը սաւառնէի
յար , և իրականութիւնը անտեսանելիք մարմ-
նեղեն աչաց երևցան ինձ , և լսեցի ձայներ՝
որք չունին բնաւ արձագանգ այս անէակ
ստուերներու աշխարհին մէջ :

Եւ ինչ որ կը լսէի , ինչ որ կը տեսնէի՝
այնպէս իմն կենդանի էր , և այնպիսի ազ-
դուութեամբ մը հոգեոյս մէջ կը տպաւորուէր ,

որ կը թուէր ինձ թէ բոլոր ինչ որ յառա-
ջագոյն տեսնել և լսել կարծած էի՝ գիշերա-
յին չփութ ու տարտամ անուրջ մ'էր միայն :

Ի՞նչ ըսեմ ուրեմն գիշերոյն զաւակաց ,
և զինչ կարող են 'ի միտ առնուլ : Եւ յաւի-
տենական լուսոյն բարձրութենէն չ'ինկա՞յ ես
ալ վերստին գիշերոյն գիրկը , ժամանակին և
ստուերաց տշխարհին մէջ :

Կը տեսնէի իբրեւ ովկէան մի անշարժ ,
անեղր , անծայր , և այս ովկէանին մէջ՝ ե-
րեք ովկէան , ովկէան մի զօրութեան , ով-
կէան մի լուսոյ , ովկէան մի կենաց . և այս
երեք ովկէաններն , առանց յիշեար խառնուե-
լու յիշեար թափանցելով մի և եթ ովկէան
կը յօրինէին , մի և եթ միութիւն աներևոյթ
բացարձակ , յաւերժական :

Եւ այս միութիւնն էր Որ Էն . և նորա
էութեան խորը անպատում հանգոյց մը յիշ-
եար կը կցորդէր երեք Անձինք , որոց ան-
ուանքն ինձ ըսուեցան , և անուանք նոցին էին
Հայր , Որդի , Հոգի . և կայր անդ խորհրդա-
ւոր բխում մը , խորհրդաւոր կենդանի , ար-

գասաւոր չունչ մը . և Հայրը , Որդին , Հոգին էին Որ Էն :

Եւ Հայրը կ'երևէր ինձ իբրև կարողութիւն մը որ , անհուն Էին մէջ , մի եւ համազոյ անոր հետ , որ մի միակ գործ մը ունի մշտակայ , կատաբեալ , անսահման , որ նոյն ինքն է Էն անհուն :

Եւ Որդին կ'երևէր ինձ իբր բան ինչ մշտակայ , կատարեալ , անսահման , որ կ'ըսէ ինչ որ կը գործէ Աստուծոյ կարողութիւնը . ինչ որ է ինքն , ինչ որ է Էն անհուն :

Եւ Հոգին կ'երևէր ինձ իբրև Հօր և Որդոյ փոխադարձ սէրը , զեղումը , շունչը , որ կ'ողեւորէ զանոնք հաւասար կեանքով մը , մշտակայ , կատարեալ , անսահման կեանքով մը , որ է Էն անհուն :

Եւ այս երեքն մի էին , և այս երեքն էին Աստուած , և կը զրկէին զիրեար և կը միաւորէին միոյ գոյութեան անմատոյց Սըրբարանին մէջ . և այս միաւորութիւնը , այս զրկախառնումը , անսահմանութեան ծոցին մէջ , յաւերժական բերրութիւնն , յաւիտենական հեշտութիւնն էր Նորա՝ որ է :

Եւ Էին այս անհուն ովկէանին խորոյ մէջ կը լուզայր և կը ծփէր և ձգտեալ կը տարածուէր արարչութիւնն , իբրու կղզի մի՝ որ անդուլ անդադար ընդարձակէր իւր ափունքէն անծայրածաւալ ծովու մը մէջ տեղ :

Ար փթթէր այն իբրև ծաղիկ մի որ իւր արմատները կը ձգէ ալեաց մէջ և իր ծիւերն ու թերթերը կը տարածէ շուրջ երեսը :

Ար տեսնէի որ էակը էակաց հետ շղթայապէս կը միանային , կ'արգասաւորէին ու կը բազմանային իրենց անթուելի զանազանութեան մէջ , արբենալով ու սնանելով անբաւարարելի հիւթով մը , զօրութեամբ , լուսով ու կենսօնքը Նորա՝ որ է :

Եւ ամենայն որ ինչ ծածկեալ էր ցայն ժամ քողաղեքեալ կը պարզէր հայեցում ծոցս առջև զորս չարգելոյր սյլ եւ էութեանց նիւթեղէն ծածկոյթը :

Զերծ յերկրային կապանաց , սլացեալ կ'երթայի աշխարհէ յաշխարհ , ինչպէս յաստիս միտքը կը թռչի մտածութենէ ՚ի մտածութիւն , և կարողութեան իմաստութեան եւ սիրոյ այս սքանչելեաց մէջ խորատոյգ ընկող-

մեղէ յետոյ , կը սուգէի , կը կորսուէի նոյն
խակ սիրոյ , իմաստութեան և կարողութեան
աղբիւրին մէջ :

Եւ կ'զգայի թէ ինչ է հայրենիքն . և
արքեալ էի լուսով , և հոգիս ներգաշնակու-
թեան կոհակներէն մղուելով , կընդհատեմ երկ-
նային ալեաց վրայ , անձառ յափշտակութեան
մը մէջ :

Եւ յետոյ կը տեսնէի զՔրիստոս իւր Հօր
աջ կողմը , լուսափողով ոչ անմահ փառքով մը :

Եւ կը տեսնէի նաև իբրև խորհրդական
դառն մը բազմի մը վրայ զենուած , և բիրտք
բիւրոց հրեշտակաց և նորա արեամբ գնեալ
մարդիկն , զայնու սլար առած , նորա գո-
վետաները կ'երգեն և զնա կը փառաբանէին
երկնային լեզուով :

Եւ Գառին արեամբ մի կաթիլը կ'իյնար
ծնդեալ և ախտաժէտ բնութեան վրայ , և
տեսի զի փոխուեցաւ նա սլակերայ , և հա-
մայն արարածք որ 'ի նմա նոր կեանքով խայ-
տային , և ամենքն բարձրացուցին իրենց ձայնը ,
և այս ձայնը կ'ըսէր .

« Սուրբ , Սուրբ , Սուրբ է Նա որ կոր-

ծանեաց զչարն . և յաղթեաց մահուն : »

Եւ Որդին խոնարհեցաւ Հօր ծոցին վրայ ,
և Հոգին ծածկեց զնոսա իւր ստուերովն , և
եղաւ անոնց մէջ Աստուածային խորհուրդ մը
և երկինք լուռ և անշուշտ սարսուացին :

Վ Ե Ր Զ

Վ Ր Ի Պ Ա Կ Ք

Երես	Տող	Սխալ	Ուղղիչ
ԺԳ.	17	մուռնջ	մուռնչ
ԺԳ.	18	կը քոչէ	կը դոչէ
ԺԳ.	15	Քրիստոնէութեան	Քրիստոնէական
ԺԵ	4	զայրութիւն	զայրութիւ
ԺԵ	9	կը նաւիրէ	կը նուիրէ
ԺԶ	17	ևս	և
5	15	մարդոյ	մարդոյ
26	21	եթէ աշխարհ եթէ	չաշխարհիմ
64	15	որ յերկինս է	Հայրը՝ որ յերկինս է :
87	4	քաղցրաշունջ	քաղցրաշունչ
92	16	արձագանքն	արձագանդն
111	21	օրընեալ	օրհնեալ
126	14	հնչման	հռնչման
149	9	մատակախաղին	մատակախաղին
149	15	յարդ ցորեն	յորդ ցորեն
150	15	երեկը	ցերեկը

3204 - 3207

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0028852

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0028851

ՀՀ Ազգային գրադարան

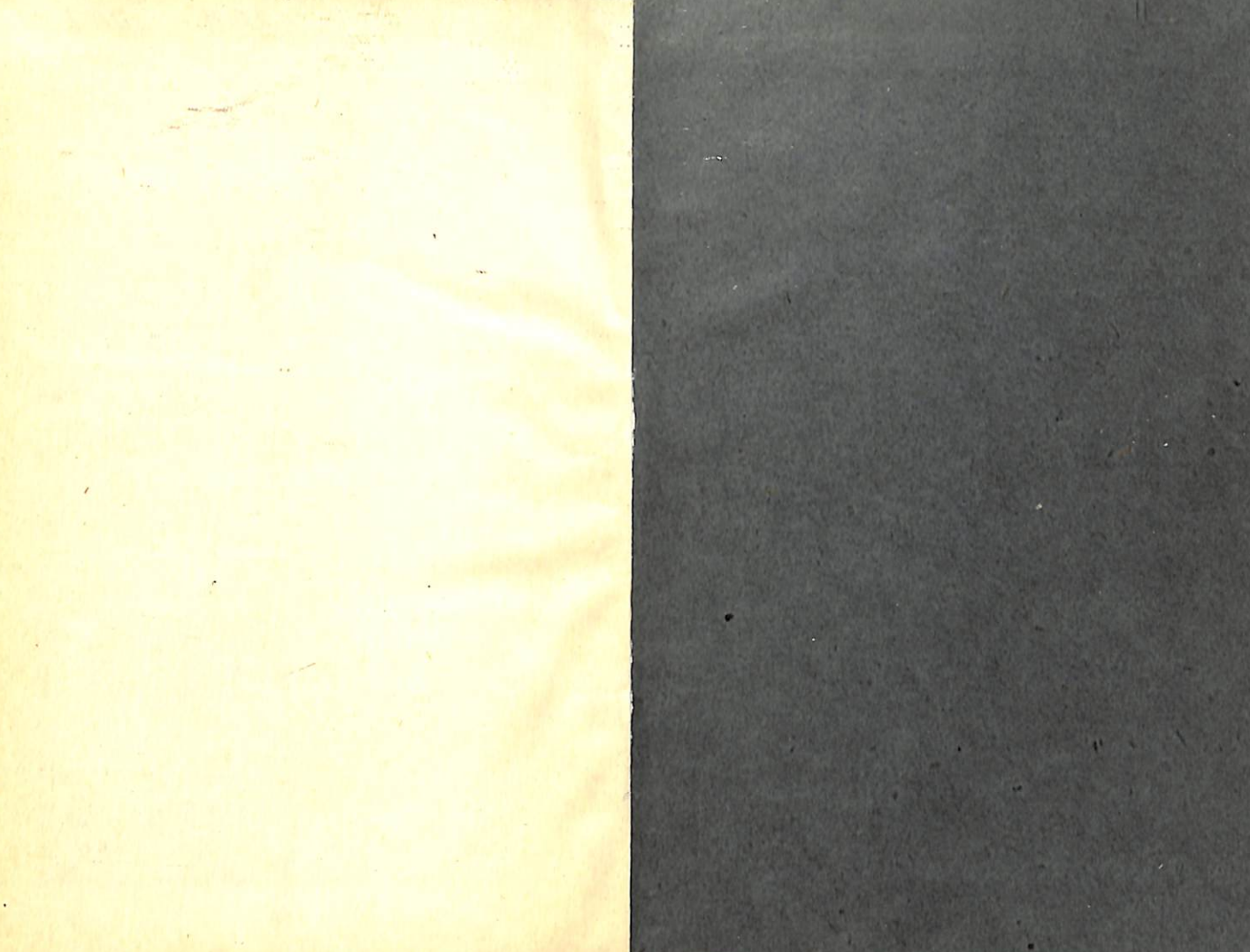

NL0028850

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0028849

3204

3205

3206

3207

25

14,06

